

Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 10 лютага 1989 г. № 6 (3468) © Выходзіць з 1932 г. © Цана 10 кап.

ВЫБАРЫ І НАШ ВЫБАР

На муставым партыйным сходзе камуністаў-настаўнікаў г. Слоніма калегі аднагалосна прагаласавалі за вылучэнне кандыдатам у народныя дэпутаты СССР ад Камуністычнай партыі Савецкага Саюза Галіны Ігнатаўны Масько.

Галіна Ігнатаўна працуе намеснікам дырэктара СШ № 3 г. Слоніма, яе педагогічны стаж — 19 гадоў. Настаўнік па прызыванні, Галіна Ігнатаўна страшна любіць свой прадмет — матэматыку, умее захапіць гэтай «сухой», але даладней навукай юныя душы.

Але не толькі дзяцей вучыць Галіна Ігнатаўна. Як завучу ёй даводзіцца «даваць урокі» многім маладым калегам, памагаць ім у прафесійным станаўленні.

— На жаль, — з горыччу гаворыць Галіна Ігнатаўна, — дыплом у педагогічнай ВНУ выдаюць толькі за суму пэўных ведаў, часам далёка не глыбоніх. Прызначэнне ж педагога — вучыць і выхоўваць. Таму, калі мяне выбяруць народным дэпутатам, адной з галоўных сваіх задач буду лічыць клопат аб падрыхтоўцы прафесійна пры-

датных педагогічных кадраў. Хачу дамагчыся таго, каб у педагогічных інстытутах маладых людзей прымалі па прызыванні, па спецыяльных тэстах. Настаўнік — пасрэднае выпуснае са школы пасрэднасць, толькі педагог-асоба можа выхоўваць асобу. Я за такіх педагогаў!

Маё прызыванне, напрыклад, разгледзелі ўва мне, дзядзінцы, чые бацькі былі амаль непісьменныя, мае першыя настаўнікі. Яшчэ ў чацвёртым класе мне дазволілі самой правесці ўрок. Я з хваляваннем успамінаю яго і сёння. А настаўнікам матэматыкі стала дзякуючы свайму любімаму педагогу Галіне Аляксееўне Гравіцкай. Толькі яе прыклад, жаданне быць на яе падобнай прымушаюць мяне і цяпер пастаянна працаваць над сабой.

Немагчыма ведаць усё, але настаўніку трэба ведаць многае. Да гэтага імкнуса сама, гэтага жадаю сваім калегам.

На здымку: Г. І. Масько са сваімі выхаванцамі.
Фота В. МЯЖЭВІЧА. (БЕЛТА).

Зона асаблівай увагі

ТЫСЯЧА ДЗЁН ПАСЛЯ ЧАРНОБЫЛЯ

Амаль тры гады мінула з таго красавіцкага дня, калі ў нашу свядомасць трывала ўвайшло гэта горкае слова — «Чарнобыль». Выбух на АЭС быццам рэнтгенам высвеціў і чыюсьці злачынную халатнасць, і нашу ўсеагульную негатаўнасць да абароны ад «мірнага атама», які выйшаў з-пад кантролю, раскрыў бяспрыкладную мужнасць і стойкасць адных, раўнадушша і баязлівасць іншых... Ці трэба паўтараць, як прагна ўвесь гэты час учыталіся мы ў газетныя радкі, з якім хваляваннем углядаліся ў кадры кінахронікі, спадзеючыся атрымаць адказы на пытанні, якія множыліся і раслі пасля аварыі, як снежны камяк. Але інфармацыя, скажам шчыра, была няпоўная. І, як бывае ў такіх выпадках, верх бралі чуткі, домыслы. Яны бударажылі розумы і сэрцы, распальвалі і без таго гарачую атмасферу вакол Чарнобыля.

Каб зняць яе, праясніць сітуацыю, і была арганізавана 2 лютага публічная сустрэча з грамадскасцю камісіі Бюро ЦК Кампартыі Беларусі і Савета Міністраў БССР па ліквідацыі вынікаў аварыі на Чарнобыльскай АЭС.

Аб цікавасці, якую яна выклікала, можна меркаваць па такому факту: задоўга да яе пачатку ля ўваходу ў Палац культуры Белсаўпрофа пачалі збірацца людзі.

Няма на сцэне прывычнага прэзідыума, затое ўпершыню ёсць карты радыяцыйнага забруджвання раёнаў рэспублікі. Не толькі на сцэне, але і ў партэры, на балконах устаноўлены мікрафоны: падыходзь, пытайся, спрачайся.

А ДКРЫВАЮЧЫ СУСТРЭЧУ, старшыня камісіі, першы намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР У. Г. Еўтух падкрэсліў, што ЦК КПБ і Савет Міністраў рэспублікі палічылі неабходным праінфармаваць грамадскасць аб рабоце камісіі, аб тым, якія меры прымаюцца для захавання здароўя людзей і бяспечнага жыцця ў пацярпелых раёнах.

Хвечу ёй адзначыць, сказаў ён далей, што з моманту аварыі пытанні ліквідацыі выкліканых ёю вынікаў, забеспячэння бяспекі насельніцтва пастаянна знаходзяцца ў цэнтры ўвагі ЦК Кампартыі Беларусі і ўрада рэспублікі. Імі актыўна займаўся былі першы сакратар ЦК КПБ М. М. Слюнькоў, які літаральна ў першыя дні пасля аварыі выехаў у пацярпелыя раёны і на месцы прымаў аператыўныя меры па аказанні дапамогі мясцовым партыйным і савецкім органам у нармалізацыі абстаноўкі. Пад яго непасрэдным кіраўніцтвам вызначалася стратэгія барацьбы з бядой, якая напаткала наш народ.

Пільную ўвагу гэтай праблеме ўдзяляюць сёння кіраўнікі рэспублікі — першы сакратар ЦК КПБ Я. Я. Сакалоў, Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР Г. С. Таразевіч, Старшыня Савета Міністраў рэспублікі М. В. Кавалёў.

Для каардынацыі дзейнасці рэспубліканскіх міністэрстваў, ведамстваў і арганізацый ства-

рана камісія Бюро ЦК КПБ і Савета Міністраў БССР, у састаў якой увайшлі сакратар ЦК КПБ, тры намеснікі Старшыні Савета Міністраў БССР, кіраўнікі зацікаўленых міністэрстваў, ведамстваў і аблвыканкомаў.

У першыя ж дні пасля аварыі ўвогуле са 107 населеных пунктаў эвакуіравана 24,7 тысячы чалавек, з якіх 1,6 тысячы жыхароў у снежні 1986 г. былі вернуты ў 12 населеных пунктаў Брагінскага раёна.

Усім эвакуіраваным адразу ж было прадастаўлена часовае жыллё, працаздольным, акрамя таго, — работа.

На тэрыторыі Гомельскай вобласці за межамі зоны радыяактыўнага забруджвання створана 170 новых добраўпарадкаваных сельскіх пасёлкаў, у якіх пабудавана 9.770 кватэр у дамах сядзібнага тыпу з надворнымі пабудовамі.

(Праці на стар. 2).

КАМІСІЯ ПАЧАЛА РАБОТУ

Адбылося першае пасяджэнне камісіі прэзідыума Беларускага рэспубліканскага савета прафсаюзаў па дадатковым вывучэнню матэрыялаў, звязаных з рэпрэсіямі, якія мелі месца ў перыяд 30—40-х і пачатку 50-х гадоў. Узначальвае камісію сакратар Белсаўпрофа С. М. Собалева. У яе састаў увайшлі прадстаўнікі працоўных калектываў, адказныя работнікі Белсаўпрофа, вэтэраны прафсаюзнага руху, гісторыкі, юрысты, журналісты.

Задача камісіі — глыбока вывучыць матэрыялы, што адносяцца да рэабілітацыі прафсаюзных кадраў і актывістаў, якія пацярпелі ад беззаконнасці і самавольства ў перыяд культуры асобы Сталіна, а таксама разгледзець і ўнесці прапановы па пытаннях, звязаных з уваквечаннем памяці і месцамі пахавання ахвяр рэпрэсіі.

З паведамленнямі на пасяджэнні выступілі старшыня Вярхоўнага суда БССР У. С. Каравай, намеснік дырэктара Інстытута гісторыі партыі пры ЦК КП Беларусі П. Д. Лапец, персанальны пенсіянер А. П. Абуховіч. Камісія наміцела канкрэтныя шляхі далейшай работы. Асабліва ўвага звернута на неабходнасць аднавіць добрае імя рэпрэсіраваных, інфармаваць аб гэтым працоўных калектывы, праявіць клопаты аб іх сем'ях.

Аналагічныя камісіі створаны ў абласных саветах прафсаюзаў. Рэкамендавана шырока прыцягнуць да іх работы прадстаўнікоў прафсаюзных камітэтаў, самадзейных аб'яднанняў героіка-патрыятычнай і гісторыка-крязнаўчай накіраванасці, іншых грамадскіх арганізацый і фарміраванняў.

(БЕЛТА).

ПАЭТЫЧНЫ ВОДГУК

ВЯРТАЮЦА НАШЫ СЫНЫ

Ім доўга яшчэ будзе сніцца Кашмарнае пекла вайны...
Дадому з афганскай граніцы
Вяртаюцца нашы сыны.

І слёз не хаваюць матулі,
І шапкі камечаць бацькі.
Яны ад сыноў не пачулі
Праклёнаў, што лёс іх такі.

Спачатку — трывогі ніякай:
«Героем трымаўся ваш сын»...
Бацькам прысылалі падзякі,
Пасля — чорны цынк дамавін.

...Радзіма вітае салдатаў,
Удзячнасць ім шле і паклон,
Хоць гром пераможных
раскатаў
Сягоння, на жаль, не чуцён.

У гулкім спляценні жалеза
Не моўкне мінорны настрой.
На вуліцах душных Тэрмеза
Дыханне брані баявой...

Юрась СВІРКА.

7 лютага 1989 года.

ТЫСЯЧА ДЗЁН ПАСЛЯ ЧАРНОБЫЛЯ

(Пачатак на стар. 1).

У сярэдзіне мая 1986 г. на тэрыторыі 11 раёнаў Гомельскай і 6 раёнаў Магілёўскай абласцей выяўлена зона радыеактыўнага забруджвання цэзіем-137 са шчыльнасцю забруджвання 15 і больш кюры на квадратны кіламетр, у якой знаходзіцца 415 населеных пунктаў з колькасцю жыхароў больш як 100 тысяч чалавек.

У гэтых населеных пунктах праводзіцца вялікая работа па дэзактывацыі ўсіх жылых, грамадскіх, адміністрацыйных і гаспадарчых будынкаў. Ажыццяўляецца вялікі аб'ём работ па добраўпарадкаванню з мэтай стварэння нармальнага ўмоў жыцця, праводзіцца комплекс аграмілірацыйных і аграхімічных мерапрыемстваў.

Больш за 140 тысяч дзяцей, школьнікаў і цяжарных жанчын штогод праходзяць аздараўленне ў санаторыях, дамах адпачынку, піянерскіх лагерах, на што расходзецца каля 30 млн. рублёў у год.

Для насельніцтва раёнаў, якія аказаліся ў зоне радыеактыўнага забруджвання, арганізаваны завоз чыстых прадуктаў харчавання.

Створана сістэма навуковага забеспячэння па праблемах, звязаных з ліквідацыяй вынікаў аварыі на тэрыторыі рэспублікі. Агульнае кіраўніцтва ўскладзена на Акадэмію навук БССР, у складзе якой створаны спецыяльны Інстытут радыебіялогіі. Акрамя гэтага інстытута, па радыяцыйнай тэматыцы працуюць яшчэ 19 акадэмічных інстытутаў. У сістэме Міністэрства аховы здароўя БССР створаны Інстытут медыцынскай радыялогіі з паліклінікай, для размяшчэння якога перададзены санаторый 4-га Галоўнага ўпраўлення Міністэрства аховы здароўя БССР у Аксакіўшчыне. У Гомелі адкрыты Беларуска-філіял Усесаюзнага НДІ сельскагаспадарчай радыялогіі. Ва ўсіх 10 НДІ Дзяржааграпрама БССР арганізаваны аддзелы радыяцыйнага кантролю.

Дзякуючы ўсёй рабоце, якая праводзіцца па ліквідацыі вынікаў бяды, не дапушчана ніводнага выпадку парушэння здароўя людзей, абумоўленага радыяцыйнымі фактарамі. Сумарная доза апраменьвання людзей за мінулыя гады не перавышае ўстаноўленых нарматываў.

Разам з тым абстаноўка ў зонах, забруджаных радыёнуклідамі, па-ранейшаму патрабуе пільнай увагі як па лініі рэспубліканскіх і мясцовых органаў, так і з боку саюзных міністэрстваў і ведамстваў.

Нядаўна кіраўнікі рэспублікі

звярнуліся з пісьмом на імя Генеральнага сакратара ЦК КПСС М. С. Гарбачова і Старшыні Савета Міністраў СССР М. І. Рыжкова. Мы шчыра ўдзячныя ЦК КПСС за пастаянную ўвагу да нашай праблемы, за дадзеную Палітбюро ЦК КПСС станоўчую ацэнку праведзенай у рэспубліцы работы, праяўлены клопат аб беларускім народзе, які знайшоў адлюстраванне ў прынятым рашэнні.

Ужо на гэты год выдзелена мэтавым прызначэннем для ліквідацыі вынікаў аварыі 243 млн. рублёў дзяржаўных цэнтралізаваных капукладанняў з неабходнымі матэрыяльна-тэхнічнымі рэсурсамі. Агульная сума гэтых сродкаў за 4 гады пасля аварыі складзе каля 1 млрд. 150 млн. рублёў. Вырашана пытанне аб дадатковай пастаўцы ў бягучым годзе для Магілёўскай і Гомельскай абласцей з іншых рэгіёнаў краіны 110 тысяч кв. метраў дамоў заводскага вырабу, невялікай колькасці труб, нафтабітуму, кабельнай прадукцыі, абсталявання і іншых матэрыяльных рэсурсаў.

Пакуль не ў поўнай меры нам удаецца вырашаць пытанні па лініі Дзяржааграпрама СССР і, перш за ўсё, звязаныя з выдзяленнем неабходных капукладанняў для будаўніцтва жылёлагадоўчых і іншых вытворчых памяшканняў у зоне адчужэння і адсялення. У гэтым напрамку мы павінны ўзмацніць работу.

Немалую работу трэба правесці па дадатковаму адсяленню людзей, якія жывуць у тых населеных пунктах, дзе не забяспечваецца нядаўна ўстаноўленая ў нашай краіне гранічная дапушчальная доза апраменьвання да 35 бэр, якую чалавек можа атрымаць за ўсё жыццё. Дарэчы, гэта доза адпавядае міжнародным нормам.

У сувязі з гэтым я хацеў бы падкрэсліць, што гэта зусім не сведчыць аб якіх-небудзь раней дапушчаных нам памылках ці недапрацоўках. Хачу паўтарыцца — за тры мінулыя гады не дапушчана перавышэння ўстаноўленай па гадах гранічных доз апраменьвання. Размова цяпер ідзе аб недапушчэнні перавышэння ўпершыню ўстаноўленай у нас дозы за ўсё жыццё чалавек. Пры гэтым трэба мець на ўвазе і такую акалічнасць. З некаторых малых населеных пунктаў са старымі дамамі людзі будуць перасяляцца ў новыя добраўпарадкаваныя дамы, пабудаваныя на чыстай тэрыторыі, і па той прычыне, што затраты на гэта значна меншыя, чым тыя сродкі, якія спатрэбіліся б для прывядзення ў парадак старых.

75 бэр. Дозы апраменьвання шчытападобнай залозы таксама аказаліся ніжэйшымі за чаканыя ў 5—20 разоў. Сумарная доза апраменьвання жыхароў кантралюемай зоны за 1986—1988 гады склала 9 бэр, на астатніх тэрыторыях — 3,3 бэра пры дапушчальнай мяжы 15,5 бэра.

Некалькі чалавек, праўда, перавысілі гэту мяжу: у Магілёўскай вобласці — іх 38 чалавек, у Гомельскай — 10. Заўважу, што ўсе яны — пенсіянеры і людзі сталага ўзросту, якія адкрыта ігнаравалі рэкамендацыі не ўжываць уласныя прадукты, не вытрымлівалі прадсансанага санітарнага рэжыму.

У цэлым жа мы можам смела сцвярджаць, што нам удалося забяспечыць радыяцыйную бяспеку людзей. Гэта, дарэчы, пацвердзіла і Усесаюзная

канферэнцыя ў Кіеве, у якой удзельнічалі многія вучоныя замежных краін. Восенню мінулага года была распрацавана, абгрунтавана і зацверджана канцэпцыя бяспечнага пражывання насельніцтва на заражаных радыёнуклідамі тэрыторыях. Базіруюцца яна на адным крытэрыі — мяжа дозы за жыццё — і складае, як тут ужо называлася, 35 бэр прыкладна за 70 гадоў. Гэта велічыня ўключае і аварыйную дозу. Канцэпцыяй прадугледжана вяртанне да прывычнага ўкладу жыцця, зняцце ўсіх абмежаванняў на ўмовы жыцця і выкарыстанне мясцовых прадуктаў.

У рамках гэтай канцэпцыі зроблены прагнозы доз на 70 гадоў для кожнага населенага пункта, дзе адзначана ўстойлівае змяненне радыяцыйнай аб-

станоўкі. Для месц, дзе гэты ўзровень можа перавысіць дапушчальны, вызначаны пералік мер па інжынернай і агра-тэхнічнай дэзактывацыі. Калі ж і гэтыя мерапрыемствы не дадуць неабходнага эфекту, спатрэбіцца высяленне жыхароў у бяспечныя месцы. Іменна таму плануецца ў бліжэйшыя два гады адсяліць жыхароў прыкладна 20 населеных пунктаў. У іх жыве цяпер каля 3 тысяч чалавек.

Яшчэ ў некалькіх дзесятках вёсак сёлета трэба правесці дадатковыя абследаванні, па выніках якіх будзе прынята канкрэтнае рашэнне. Што ж датычыць астатніх вёсак пацярпелых раёнаў, то ўсе абмежаванні там могуць быць зняты, паколькі прагназіруемая доза за жыццё складзе тут менш як 35 бэр.

Цяпер больш падрабязна аб тым, што больш за ўсё хваляе сёння насельніцтва рэспублікі: аб стане здароўя людзей і аб магчымым павелічэнні колькасці захворванняў. Намі на аснове рэкамендацый і дакумен-

РАДЫЯЦЫЙНАЯ АБСТАНОЎКА ПА СТАНУ НА СТУДЗЕНЬ 1989 ГОДА

УМОЎНЫЯ ЗНАКІ

1. ЗОНА ПАСТАЯННАГА КАНТРОЛЮ

Уключае 415 населеных пунктаў Гомельскай і Магілёўскай абласцей, дзе жыве 103 тысячы чалавек. На яе тэрыторыі ажыццяўляецца комплекс радыяцыйна-ахоўных мерапрыемстваў, накіраваных на стварэнне бяспечных умоў жыцця насельніцтва: арганізавана пастаяннае назіранне за станам здароўя людзей, забяспечваецца завоз чыстых прадуктаў харчавання, праводзіцца добраўпарадкаванне і дэзактывацыя населеных пунктаў, а таксама спецыяльныя аграхімічныя і аграмілірацыйныя работы.

2. ЗОНА ПЕРЫЯДЫЧНАГА КАНТРОЛЮ

Уключае 637 населеных пунктаў, дзе жыве 206,6 тысячы чалавек. На яе тэрыторыі арганізаваны пастаяннае назіранне за станам зда-

роўя людзей і кантроль за якасцю прадуктаў харчавання.

3. ЗОНА АДСЯЛЕННЯ

Акрэслілася ў чэрвені — жніўні 1986 года. Уключае 75 населеных пунктаў, адкуль было эвакуіравана 18,7 тысячы чалавек. Землі перададзены Палескаму экалагічнаму дзяржаўнаму запаведніку.

4. ЗОНА АДЧУЖЭННЯ

Тэрыторыя падверглася найбольш інтэнсіўнаму радыеактыўнаму заражэнню. Да аварыі жыло 4,4 тысячы чалавек у 20 населеных пунктах. Па перыметру зоны ўстаноўлена агароджа, арганізавана ахова. На тэрыторыі зоны створаны Палескі экалагічны дзяржаўны запаведнік.

Ці захаваем здароўе людзей?

ДУМКА СПЕЦЫЯЛІСТА:

В. М. БУР'ЯК, намеснік міністра аховы здароўя БССР, галоўны дзяржаўны санітарны ўрач БССР:

— Пачнём з лічбаў. Рознаму па ўзроўню забруджвання радыёнуклідамі падвергліся больш за 520 тысяч чалавек, якія жывуць у рэспубліцы. Згадзіцеся, сітуацыя склалася няпростая, яна запатрабавала ад медыкаў канцэнтрацыі намаганняў, каардынацыі дзеянняў усіх службаў, выпрацоўкі прыярытэтных напрамкаў у забеспячэнні здароўя людзей. Сёння можна выдзельць тры этапы па часе іх ажыццяўлення.

Першы — этап экстрэмальных мер — вызначыўся межамі прагназіруемых доз за кошт знешняга выпраменьвання і апраменьвання шчытападобнай залозы ў дзяцей. Іменна зыходзячы з магчымага перавышэння бяспечных межаў апраменьвання і было прынята хут-

ка пасля аварыі рашэнне аб эвакуацыі насельніцтва і прафілактычным прыёме прэпаратаў ёду.

Другі — этап абмежавання і кантролю за ўмовамі жыцця. Ён актуальны і цяпер для вялікай колькасці населеных пунктаў, дзе жыве, як ужо гаварылася, больш за 100 тысяч чалавек. Крытэрыямі, па якіх мы мяркуем аб бяспецы пражывання, з'яўляюцца два паказчыкі: шчыльнасць забруджвання глебы радыёнуклідамі і гадзёная мяжа дозы апраменьвання. Напаміні, што для цэзію-137, які найбольш распаўсюджаны ў рэспубліцы, яны складаюць 15 кюры на квадратны кіламетр і 10 бэр для першага года пасля аварыі, 3 — для другога, па 2,5 бэра для трэцяга і чацвёртага.

Агульныя намаганні ўсіх удзельнікаў ліквідацыі вынікаў аварыі на першых этапах аказаліся дэволі эфектыўнымі: ніхто з эвакуіраваных жыхароў не атрымаў гранічную дозу ў

таў Міжнароднай камісіі па радыяцыйнай ахове зроблены прагнозы захворвання з улікам позніх саматычных, генетычных эфектаў або анкалагічнай рызыкі. Разлікі паказваюць, што, напрыклад, дадатковая колькасць выпадкаў анкалагічных захворванняў не перавысіць 0,5 працэнта ад цяперашняга ўзроўню. Павінен заўважыць, што пры сучасным тэмпе росту спонтаннага захворвання ракам у рэспубліцы, які складае 3—5 працэнтаў у год, нават статыстычна гэту дабаўку выявіць не ўдасца. Аналагічная ацэнка і генетычнай рызыкі: яна, вядома, існуе, але яе велічыня таксама наўрад ці можа быць выяўлена.

Некалькі слоў аб стане здароўя насельніцтва Гомельскай і Магілёўскай абласцей. Структура агульнага захворвання там у мінулым годзе не змянілася. Узровень дзіцячай смяротнасці за апошнія тры гады мае ўстойлівую тэндэнцыю да зніжэння, у тым ліку і ў пацярпелых раёнах. Прырост хворых са звычайнымі пухлінамі тут так-

сама не адрозніваецца ад існуючага ўзроўню.

Сёння ўжо можна гаворыць і аб пэўным прагрэсе ў забеспячэнні пацярпелых раёнаў дастатковай колькасцю медработнікаў. У 1987 годзе сюды накіравана больш як 600 урачоў і 1.687 сярэдніх медработнікаў. Сёлетэ пры размеркаванні выпускнікоў медыцынскіх навучальных устаноў накіравана яшчэ больш як 2 тысячы медыкаў вышэйшай і сярэдняй кваліфікацыі. Расшыраны мэталы прыём абітурыентаў з Гомельскай і Магілёўскай абласцей у медыцынскія ВНУ і вучылішчы, арганізавана падрыхтоўка фельчараў-лабарантаў, зубных тэхнікаў і ўрачоў у вучылішчах Гомельскай і Магілёўскай абласцей.

І ўсё ж, трэба сказаць, што поўнасцю кадрамі медработнікаў гэтыя рэгіёны не забяспечаны. Не можам, на жаль, задоволіць сёння іх патрэбнасці і ў медыкаментнах, медыцынскіх матэрыялах і тэхніцы. Фонды на іх рэспубліцы выдзяляюцца пакуль яўна недастатковыя.

ПЫТАННЕ: З радыяцыйнай зоны паехалі многія медыцынскія работнікі. Ці не сведчыць гэта аб тым, што спецыялісты, якія сапраўды добра ведаюць сітуацыю, не хочуць рызыкаваць сваім здароўем, лезці галавой у пяцію?

В. БУР'ЯК: Урачы сапраўды добра ведаюць сітуацыю. Таму многія з іх без ваганняў адправіліся працаваць у зону. У пачатку гэтага года ва ўсіх раёнах, за выключэннем Краснапольскага і Веткаўскага, мы аднавілі колькасць персаналу. Да таго ж некаторыя медыкі, якія ўцяклі «ад радыяцыі» ў 1986 годзе, цяпер вяртаюцца ў свае бальніцы.

ПЫТАННЕ: У Хойніцкім раёне рэзка ўзрасла колькасць захварэўшых. Лорддзяленне мясцовай бальніцы давялося расшырыць у пяць разоў і ўсё роўна месц не хапае. Што вы можаце сказаць наконт гэтага?

В. БУР'ЯК: Колькасць вострых рэспіраторных захворванняў павялічылася не толькі ў Хойніцкім раёне. Але ўспомніце: у мінулым годзе па рэ-

спубліцы прайшла эпідэмія грыпу. Да гэтага гады чатыры яна неяк абыходзіла нас. Рост захворвання, як гэта ні парадоксальна, выкліканы таксама лепшай работай медыкаў. Першы этап дыспансерызацыі заўсёды прыводзіць да росту такіх паказчыкаў. Гэта агульная заканамернасць, ніяк не звязаная з радыяцыйнай абстаноўкай. Справа тут у іншым. Многія хранічныя хворыя, якія ні разу не звярталіся да ўрача (некаторыя нават хваляцца: «грып перанёс на нагах»), цяпер узяты пад назіранне. Вось вам паліпшыне медабслугоўвання і пагаршэнне статыстыкі. Былі выпадкі вострых рэспіраторных захворванняў і ў дзяцей, якіх вывозілі ў піянерскія лагеры ў іншыя вобласці. Але абвінавачваць у гэтым радыяцыю я б не асмеліўся. Тыя бацькі, у каго дзеці ходзяць у дзіцячы сад, выдатна ведаюць, што малышы спачатку заўсёды хварэюць. Павінен прайсці некаторы перыяд адаптацыі, пакуль арганізм прыстасуецца да новых умоў.

Не хачу нікога падманваць і сцвярджаць, што ў нас наогул няма падстаў для заклапочанасці. Апошнія даследаванні вучоных выявілі дакладныя парушэнні здароўя ў некаторых груп насельніцтва. На шчасце, яны не настолькі вялікія, каб не кампенсаваліся і выклікаць якія-небудзь захворванні. Самыя сур'ёзныя даследаванні ў гэтай галіне працягаюцца, і такія напрамкі медыцыны, як дзіцячыя гематалогія, эндарыналогія, развіваюцца ў рэспубліцы вельмі актыўна.

Разам з тым, падкрэслію гэта яшчэ раз, ніякай успышкі захворвання не было і няма. Вось афіцыйныя даныя: узровень часовай непрацаздольнасці ў 1988 годзе вырас прыкладна на 8 працэнтаў: адбылася эпідэмія грыпу, а таксама павелічэнне водпуску па догляду хворых дзяцей.

ПЫТАННЕ: У дзіцячых дашкольных установах пацярпелых раёнаў да гэтага часу вада суп на касцяках буліёна. Ці небяспечна гэта?

В. БУР'ЯК: Мы праводзілі спецыяльныя даследаванні. Аказалася, што пры варцы ў буліён пераходзіць сотыя долі працэнта стронцыю, які знаходзіцца ў касцяках. Ніякай небяспекі для здароўя ў гэтым няма.

ПЫТАННЕ: З чым была звязана нядаўняя забарона даваць дзецям агародніну?

В. БУР'ЯК: Толькі не з радыяцыяй. Ужо дакладна ўстаноўлена, што нават на самых заражаных землях агародніна вырастае чыстай. А восенняя забарона даваць у дзіцячых садах дзецям агародніну была звязаная з узніклай у той перыяд пагрозай інфекцыйнага захворвання.

ПЫТАННЕ: Чаму Вы называеце толькі саюзныя нарматывы дапушчальнай радыяцыйнай забруджанасці прадуктаў харчавання і не гаворыце аб аналагічных нормах у іншых краінах?

В. БУР'ЯК: Магу паведаміць, што абсалютная большасць нашых нарматываў не перавышае адпаведных параметраў, прынятых у іншых краінах свету, МАГАТЭ, Навуковым камітэтам па дзеянню атамнай радыяцыі пры ААН.

ПЫТАННЕ: Калі жыхары рэспублікі змогуць па сваім меркаванню набываць індывідуальныя дазіметры?

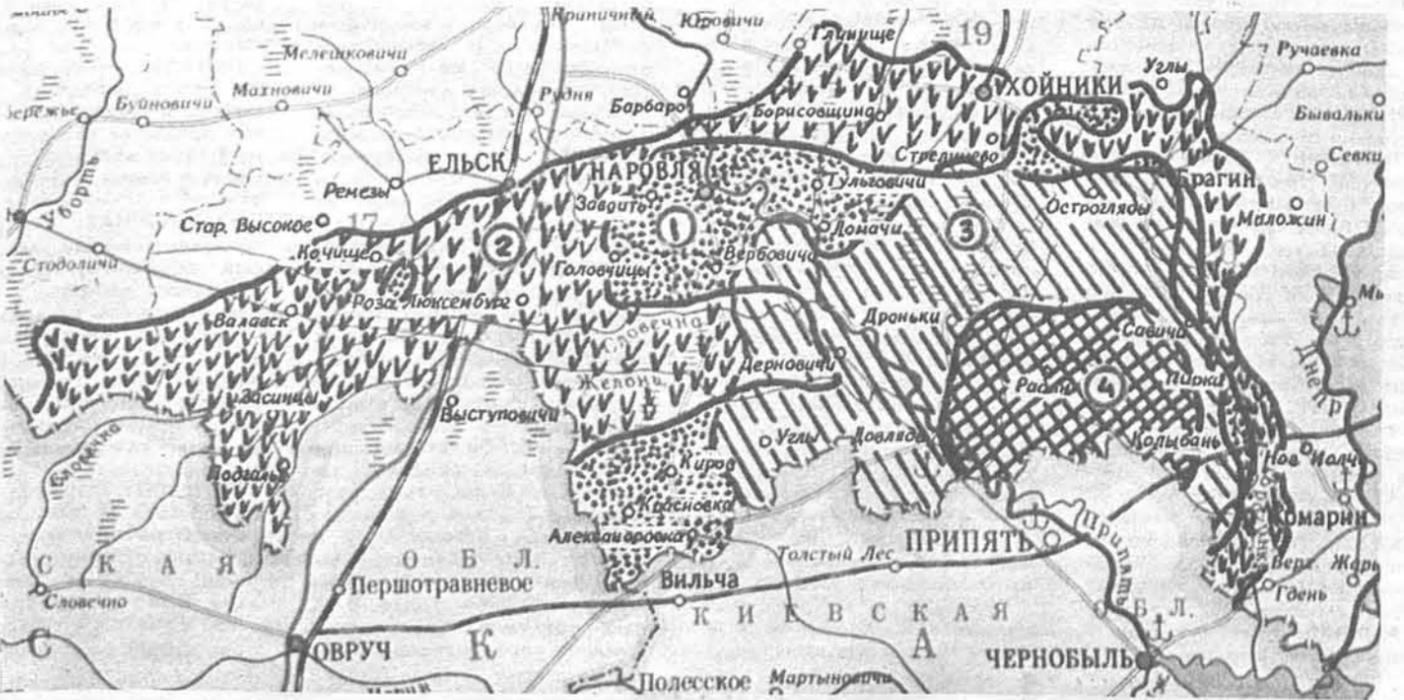
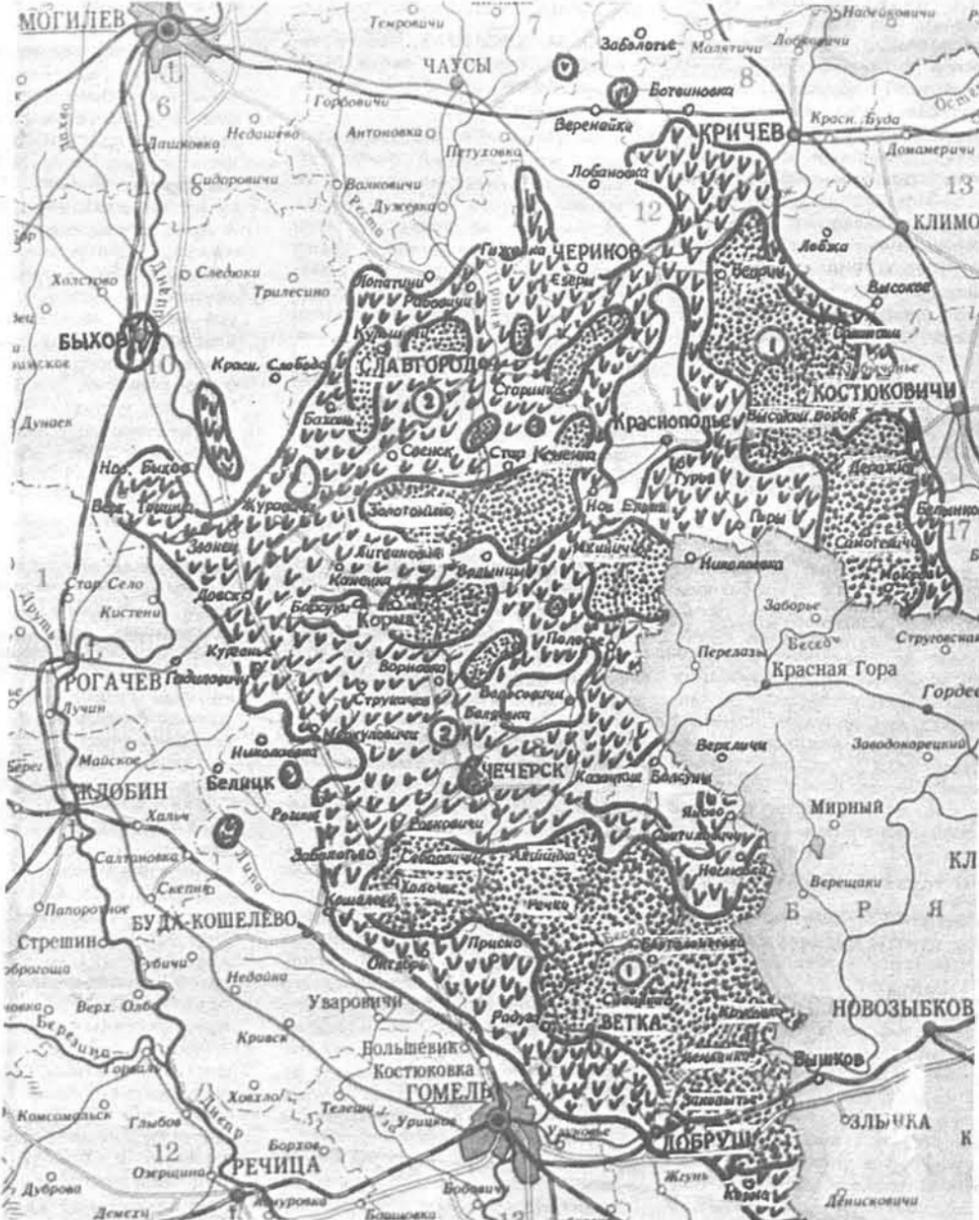
В. БУР'ЯК: Індывідуальныя дазіметры нам сёння патрэбны не столькі з медыцынскага, колькі з псіхалагічнага пункту гледжання, як яшчэ адна мера, здольная развець сумненні і супакоіць людзей. Там жа, дзе ёсць рэальная рызыка атрымання насельніцтвам павышаных доз апраменьвання, такія назіранні медыцынскімі ўстановамі вядуцца пастаянна. Многія леснікі, механізатары, жывёлаводы маюць і індывідуальныя дазіметры, акрамя таго яны рэгулярна правяраюцца ў радыялагічных лабараторыях, аснашчаных самімі дакладнымі прыборамі.

Калі ж хтосьці хоча правесці сваё здароўе, магу назваць адрас, дзе можна прайсці поўны курс абследавання: Мінск, Інстытут радыяцыйнай медыцыны, вуліца Чырвонаярмейская, 15.

ПЫТАННЕ: Якая сума грошай, выдзеленых Саўмінам БССР непасрэдна на патрэбы аховы здароўя, звязаная з Чарнобылем?

В. БУР'ЯК: Міністэрства аховы здароўя атрымала дадаткова прыкладна пяць мільёнаў рублёў для павышэння заробнай платы медработнікам. Дадём, што мы не звязаны цяпер якімі-небудзь абмежаваннямі ў зарплате. Калі ў пацярпелых раёнах прыязджае спецыяліст, мы для яго заўсёды гатовы выдзеліць стаўку. На закупку абсталявання было выкарыстана каля пяці мільёнаў рублёў. Акрамя таго, каля сямі мільёнаў рублёў валюты пятай катэгорыі нам перадалі прамысловыя прадпрыемствы. Каля 152 мільёнаў рублёў вы-

(Працяг на стар. 4).

ТЫСЯЧА ДЗЕН ПАСЛЯ ЧАРНОБЫЛЯ

(Пачатак на стар. 1).

дзелена на будаўніцтва і развіццё матэрыяльна-тэхнічнай базы. На жаль, не ўсе сродкі будаўнікам удалося асвоіць.

ПЫТАННЕ: Чаму ў Мінску ў 1986 годзе не была забаронена першамайская дэманстрацыя?

В. БУР'ЯК: Хоць радыяцыйная абстаноўка ў Мінску пасля чарнобыльскай аварыі сапраўды некалькі змянілася, усё ж узроўні гама-фону не мелі ні-

якай небяспекі. Таму адмяняць дэманстрацыю не было ніякай неабходнасці. Дарэчы, чуткі аб тым, што 1 мая 1986 года дэманстранты трапілі пад радыяактыўны дождж, беспаспартныя. Мы даведваліся ў метэаролагаў: даждж у той дзень у Мінску не было. Радыяактыўнасць ападкаў нават у першыя дні пасля аварыі павысілася нязначна і ніякай небяспекі для здароўя людзей не ўяўляла.

аказаліся непадрыхтаванымі да сустрэчы з радыяцыяй, віна грамадзянскай абароны. Відаць, нам пара перабудаваць методыку і практыку навучання, паставіць яе на практычныя рэйкі. Толькі ў гэтым выпадку будзе хоць якая карысць ад заняткаў.

ПЫТАННЕ: Ці вядома Вам, колькі людзей жыве сёння за «дротам» — у 30-кіламетровай зоне?

А. ГРЫШАГІН: У Брагінскім раёне ў вёсцы Сабалі жыве 104 чалавекі, у Савічах — 78, у Краснай Гары — 18 чалавек. Усе гэтыя людзі засяліліся самавольна. Толькі вёскі гэтыя не «за дротам», а «перад дротам», прычым за некалькі дзесяткаў кіламетраў. У самой зоне «адчужэння» ніхто не жыве.

Радыяцыя здае пазіцыі?

ДУМКА СПЕЦЫЯЛІСТА:

Ю. М. ПАКУМЕЙКА,
начальнік Белгидрамета:

— Да аварыі назіранні за ўзроўнямі радыяцыі вяліся адзін раз у тыдзень на ўсіх метэаралагічных станцыях рэспублікі адразу. Ужо ў пачатку мая быў арганізаваны цэнтр радыяцыйна-экалагічнага кантролю, лабараторыі, якія сістэматычна адбіралі пробы атмасфернага паветра, глебы, вады і донных адкладанняў, праводзілі гама-дзімкі мясцовасці пры дапамозе самалётаў і верталётаў. У трыццацікіламетровай зоне ўстаноўлена аўтаматызаваная сістэма, якая дазваляе атрымліваць інфармацыю аб узроўнях гамавыпраменьвання, тэмпературы паветра, колькасці вадкіх ападкаў, параметрах ветру.

К верасню 1986 года былі паглыблена абследаваны асноўныя зоны забруджвання. Удалося вызначыць іх межы, нанесці на карту. Карціна атрымалася вельмі стракатая. Дакладна акрэсліліся дзве асноўныя «плямы»: паўднёвая—поўдзень Гомельскай вобласці, і паўночная—поўнач Гомельскай і поўдзень Магілёўскай абласцей. Для першай плямы былі характэрныя высокія ўзроўні гама-выпраменьвання ў першыя дні пасля аварыі за кошт выпадання кароткажывучых радыенуклідаў ёду-131. Акрамя гэтага, тут выяўлены ізатопы цэзію-137, а на межох 30-кіламетровай зоны стронцыю-90 і плутонію-239—240. З населеных пунктаў, якія падвергліся моцнаму забруджванню, жыхары былі выселены, іншыя ўвайшлі ў зону пастаяннага кантролю.

Паўночная пляма сфарміравалася за кошт выпадання ў асноўным радыенуклідаў цэзію-137 з дажджавымі ападкамі. Узровень гама-выпраменьвання тут не ўзнімаўся да небяспечных межаў, таму неабходнасці ў тэрміновым адсяленні людзей не было. Але многія населеныя пункты знаходзяцца ў зоне пастаяннага кантролю.

У далейшым працягвалася ўдакладненне абстаноўкі. Паглыблена абследавана больш дзюх тысяч населеных пунктаў і ў выніку складзена карта радыяактыўнага забруджвання ўсёй тэрыторыі рэспублікі. Дарэчы, раней, пакуль не было ўсіх даных, нельга было і апублікаваць гэтыя карты. Такім чынам забруджанню падверглася каля 18 працэнтаў тэрыторыі рэспублікі. У зоне пастаяннага кантролю знаходзіцца 415 населеных пунктаў.

На сённяшні дзень у выніку распаду кароткажывучых радыенуклідаў і дэзактывацыі магутнасці дозы гама-апраменьвання зніжаны ў шмат разоў. У той жа час натуральнае заглабленне радыенуклідаў адбываецца вельмі марудна: першыя гады 80—90 працэнтаў іх знаходзіцца ў верхнім пяцісантыметровым слоі глебы. Праз дзесяць гадоў, паводле нашых разлікаў, радыенукліды могуць апусціцца на глыбіню 10—20 сантыметраў. Даная па радыяцыйнай абстаноўцы мы перадаём зацікаўленым арганізацыям.

А. Л. ГРЫШАГІН, начальнік штаба грамадзянскай абароны БССР:

— Да аварыі мы больш вучылі людзей, як арганізаваць эвакуацыю з гарадоў у сельскую мясцовасць. На практыцы ж прыйшлося праводзіць адсяленне з сельскіх раёнаў. Да гэтага органы кіравання і падраздзяленні грамадзянскай абароны аказаліся слаба падрыхтаванымі. І ўсё ж разгубленасць першых дзён хутка знікла, ужо ў маі пачалося сапраўднае наступленне на радыяцыю. За 1986 год было дэзактывавана 246 населеных пунктаў у Гомельскай і 20—у Магілёўскай абласцях. За два наступныя гады дэзактывацыя праводзілася ў 432 населеных пунктах. Акрамя падраздзяленняў грамадзянскай абароны, работы па дэзактывацыі і добраўпарадкаванню вёсак вялі прадстаўнікі больш дзесяці міністэрстваў і ведамстваў. Пералічыць усё зробленае імі проста немагчыма. Адно магу сказаць цвёрда: пасля ўсёго комплексу работ гама-фон зменшыўся ў 2—3 разы і ў некалькі разоў знізілася шчыльнасць забруджвання цэзіем-137.

ПЫТАННЕ: А як цяпер ажыццяўляецца кантроль за ўзроўнем радыяактыўнасці?

Ю. ПАКУМЕЙКА: Сістэма экспрэс-аналізу, якая дзейнічае на ўсёй тэрыторыі рэспублікі, фіксуе сутачны ўзроўні радыяцыі. Акрамя гэтага, двойчы ў год мы праводзім комплекснае абследаванне і вызначаем шчыльнасць забруджвання глебы радыенуклідамі. І калі спачатку мы адчувалі немалыя цяжкасці з-за недахопу і недасканаласці дыягнастычнай апаратуры, то сёння ўсе лабараторыі як у цэнтры, так і на месцах аснашчаны сучаснымі прыборамі, якія рэагуюць на любыя змяненні радыяцыйнага фону.

ПЫТАННЕ: Чаму не дабудаваны пункты спецапрацоўкі аўтатранспарту і тэхнікі ў Брагіне і Нароўлі?

А. ГРЫШАГІН: Рашэнне аб будаўніцтве такіх пунктаў было прынята ў пачатковы перыяд, калі для ліквідацыі вынікаў аварыі было прыцягнута многа тэхнікі і транспарту з іншых раёнаў і абласцей. Цяпер у гэтай зоне знаходзіцца ў асноўным тэхніка мясцовых калгасаў, саўгасаў, арганізацый. У сувязі з гэтым было прынята рашэнне стварыць уласныя дэзактывацыйныя пункты на ўсіх машынных дварах у зоне пастаяннага кантролю. Недабудаваныя аб'екты трэба абсталяваць пад станцыі тэхабслугоўвання аўтамабіляў.

ПЫТАННЕ: Многія падраздзяленні грамадзянскай абароны былі аснашчаны дзімітрамі, аднак адразу пасля аварыі іх чамусьці забралі.

А. ГРЫШАГІН: Гэта было зроблена не дзеля таго, каб утаіць атрыманыя дозы апраменьвання. Забралі дзімітры ваеннага прызначэння, розлічаныя на работу ва ўмовах радыяцыйнага выпраменьвання магутнасцю больш 2 рэнтгена ў гадзіну. У нас жа лік вядзецца на дзесяткі і сотыя долі рэнтгена. Тут спатрэбіліся зусім іншыя, значна больш «тонкія» прыборы. Такія, дарэчы, маюць цяпер усе зацікаўленыя арганізацыі, і тэйны з іх паказанні ніхто не робіць.

РЭПЛІКА: Я глыбока перакананы: у тым, што нашы людзі

3 «бруднага» поля— «чысты» хлеб?

ДУМКА СПЕЦЫЯЛІСТА:

Ю. М. ХУСАІНАУ, першы намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР, старшыня Дзяржаграпрама БССР:

— Жыць або не жыць людзям на параненай зямлі? Адказ на гэта пытанне залежае не толькі ад таго, ці зможам мы абараніцца ад радыяцыі, «адмыць» ад небяспечнага пылу гэтыя дамы і дарогі. Каму патрэбны гэтыя дамы, калі чалавеку не будзе да чаго прыкласці свае рукі? Таму ўжо праз некалькі дзён пасля аварыі Дзяржаграпром рэспублікі пачаў распрацоўваць канцэпцыю вядзення сельскагаспадарчай вытворчасці ў забруджанай мясцовасці. Сёння яе асноўныя палажэнні вырысцоўваюцца дастаткова выразна. Сумесна з Міністэрствам аховы здароўя БССР і міжведамаснай камісіяй навуковых экспертаў па радыялогіі мы ўжо тройчы накіроўвалі ў гаспадаркі адпаведныя рэкамендацыі, кіруючыся якімі на ўсёй тэрыторыі рэспублікі можна вырошчваць кармы і збожжа, атрымліваць жывёлагадоўчую прадукцыю, узровень забруджвання якіх радыенуклідамі не будзе перавышаць нормы. Што ж гэта за рэкамендацыі?

На аснове больш сарака тысяч аналізаў глебы, пачынаючы з замераў радыяцыйнай прадукцыі былі складзены падрабязныя карты забруджвання паверхні глебы ў кожнай гаспадарцы і раёне. Стала ясна, дзе і якія культуры можна вырошчваць. Напрыклад, на падставе трохгадовых назіранняў мы пераканаліся, што збожжавыя не бяжыцца палёў са шчыльнасцю забруджвання да сарака кюры на квадратны кіламетр, бульба — 50, рапс — да 20, канюшына, віка — да 10 кюры на пераўтвареных і да 23—30 кюры на ўтатаморфных глебах. Сена з натуральных кармавых угоддзяў, асабліва не пераўтвареных глебах, можна нарыхтоўваць, калі ёсць не больш як 2 кюры. Выходзіць, трэба толькі правільна падабраць для кожнай культуры палі — і прадукцыя будзе чыстай. Там жа, дзе вырасціць такую прадукцыю немагчыма — у зоне са шчыльнасцю забруджвання больш 80 кюры на квадратны кіламетр — усякая вытворчасць наогул спынена, гэтыя ўчасткі будуць засаджаны лесам.

Ці ўдаецца на практыцы атрымліваць з «бруднага» поля чыстую прадукцыю? Вось лічбы. У 1986 годзе звыш 5,3 працэнта нарыхтаваных кармоў не вытрымлівалі экзамена на радыяактыўнасць, у 1987 годзе іх было ўжо 2,8 працэнта, а мінулым — 1,6. Аналагічная дынаміка па збожжы. Як бачыце, навучыліся людзі працаваць у самых складаных умовах.

Цяпер аб мясе. Свініну мы атрымліваем практычна паўсюдна чыстую. На жаль, ялаві-

ПЫТАННЕ: Чым будзе займацца грамадзянская абарона ў гэтым годзе?

А. ГРЫШАГІН: У 415 населеных пунктах зоны пастаяннага кантролю трэба правесці дадатковыя работы па дэзактывацыі.

ПЫТАННЕ: Ці ёсць небяспека расшырэння радыяцыйнай зоны?

У. ЕУТУХ: Істотна — не, але своеасабліва перапамеркаваным радыенуклідаў, скажам, паветрам выключыць усё ж нельга. Таму мы і стварылі такую дарэгуую шматступеньчатую сістэму кантролю, каб пастаянна мець вычарпальную інфармацыю аб радыяцыйнай абстаноўцы на ўсёй тэрыторыі рэспублікі і ў выпадку неабходнасці аператыўна прымаць меры.

чына і малако «насычаюцца» радыяцыйнай больш актыўна. Многія людзі ведаюць пра гэта і загадзя палюхаюцца. Я хачу зачытаць пісьмо, якое прыйшло ў Дзяржаграпром. Таваары пішуць, што з іх гаспадаркі адправілі на мясакамбінат партыю бычкі. Яе спачатку не прынялі, вярнулі назад. А праз месяц адвезлі тую ж жывёлу і без усякіх складанасцей здалі. Які ж гэта кантроль, абураюцца аўтары. Між тым усё вельмі проста, цэзію-134 і цэзію-137 біялагічна вельмі рухомыя радыенукліды. І пры змене рацыёну, які ўключае брудныя кармы, чыстымі за два-тры месяцы нуклід выносяцца з цела бычка. Урад рэспублікі спецыяльна выдзеліў на 1989 год 274 тысячы тон канцэнтраваных кармоў калгасам і саўгасам Гомельскай і Магілёўскай абласцей, каб арганізаваць там заключны адкорм і атрымліваць чыстую прадукцыю.

Так што «забруджаная» зямля можа радзіць. Яна можа карміць людзей, калі, вядома, аратыя будучы на ёй грамадства гаспадарнічаць.

Некалькі слоў аб сістэме кантролю за якасцю прадукцыі. Сёння ў кожным раёне Гомельскай і Магілёўскай абласцей, а таксама ў асобных раёнах Брэсцкай, Мінскай і Віцебскай абласцей створана 393 радыялагічныя лабараторыі, у тым ліку 124 ветэрынарныя, 60 аграхімічныя, 24 на мясакамбінатах, 93 на перапрацоўчых прадпрыемствах, 58 на харчовых прадпрыемствах і 34 на пладаагароднінныя. У кожнай гаспадарцы, размешчанай у зоне забруджвання звыш 15 кюры на квадратны кіламетр, ёсць свае дзімітрычныя пасты. Усяго ў калгасах і саўгасах дзейнічае 356 такіх пастой.

У залежнасці ад ступені радыяцыйнай забруджанасці ўся рэспубліка падзелена на тры зоны: «чыстая», дынамічнага кантролю і зона «абмежаваная», або, як яе яшчэ называюць, пастаяннага кантролю. У «чыстай» зоне вядзецца эпідэмічны радыяцыйны кантроль. У другой зоне — выбарачны. У трэцяй зоне кантралюецца ўся прадукцыя, атрыманая як у калгасах і саўгасах, так і ў асабных падсобных гаспадарках... Усе лабараторыі добра аснашчаны. Сёння мы маем звыш 16 тысяч розных прыбораў на агульную суму больш як дзевяць мільянаў рублёў. Створаная сістэма забяспечвае надзейны кантроль за якасцю прадукцыі.

ПЫТАННЕ: Вы казалі, што невядлікі працэнт прадукцыі забруджаны. Куды ў такім разе выкарыстоўваюцца радыяактыўнае мяса і малако?

Ю. ХУСАІНАУ: Большасць забруджаных прадуктаў была атрымана ў 1986 годзе. З 28 тысяч тон такога мяса, якое прайшло праз мясакамбінаты,

3,9 тысячы тон захавана, 5 тысяч тон выкарыстана для прыгатавання сухіх кармоў, у іншыя рэгіёны краіны на гэтыя мэты вывезена 15 тысяч тон. Накіравана на адкорм пушных звяроў 400 тон. Астатняе пакуль што знаходзіцца на захоўванні. Калі закончыцца будаўніцтва могілніка ў раёне Чарнобыля, усё гэта мяса будзе там захавана. Не выключана, што асобныя партыі мяса, напрыклад, у выпадку вымушанага тэрміновага забой жывёлы, усё ж акажуча радыяактыўнымі. Іх мяркуюцца апрацоўваць на спецыяльнай устаноўцы па ачыстцы ад радыенуклідаў, якая праходзіць цяпер выпрабаванні. Ачышчанае такім спосабам мяса прыгоднае для прыгатавання сухіх кармоў для жывёлы.

Аналагічнае становішча з малаком. Апрацаваны і правяраны тэхналогіі, якія даюць магчымасць з забруджанага малака атрымліваць бяспечную для здароўя чалавека прадукцыю. Калі, дапусцім, узяць забруджанасць цэльнага малака за 100 працэнтаў, то абястлушчанае будзе мець ужо 90 працэнтаў, сліўкі, смятана 20-працэнтнай тлустасці — 70, масла — 15 працэнтаў, малочны тлушч — 0,6 працэнта. Выкарыстоўваючы ўласцівае тлушчу не ўтрымліваць радыенукліды, мы ўсё забруджанае малако перапрацоўваем на масла, якое адпавядае санітарным нормам. Сёння праходзіць выпрабаванні доследная ўстаноўка, якая будзе поўнацю затрымліваць радыенукліды ў адгоне, што таксама ідзе на корм жывёле. Заражаную рэшту — сарбён — нескладана захавачь.

ПЫТАННЕ: Чаму з гаспадарак, размешчаных у зоне пастаяннага кантролю, не здымаюцца планы продажу сельгаспрадукцыі? Атрымаць жа тут сапраўды чыстую прадукцыю практычна немагчыма.

Ю. ХУСАІНАУ: Там, дзе ўзровень забруджвання вельмі высокі, нічога і не вырошчваецца. Напрыклад, толькі ў Гомельскай вобласці пасевы грэчкі скарачаны на 8 тысяч гектараў. Значна ўрэзаны клін зернебабовых, бульбы, агародніны, ліквідаваны авечкафермы. Але, скажыце, калі людзям дазволена жыць, то як ім можна забараніць працаваць: вырошчваць збожжа, касіць сена, даглядаць жывёлу. І праца гэта не будзе дарэмнай. Выкананне рэкамендацый, пра якія ўжо гаварылі, гарантуе атрыманне бяспечнай прадукцыі.

ПЫТАННЕ: Але ж такая прадукцыя будзе каштаваць вельмі дорага. Магчыма, эканамічна больш выгадна перапамеркаваць сродкі для нарошчвання вытворчасці на чыстай зямлі?

Ю. ХУСАІНАУ: Пытанне гэта вельмі складанае, і наўрад ці ў цяперашняй сітуацыі на яго можна даць адназначны адказ. Вядома, такія разлікі будуць зроблены, і спецыялізацыя гаспадарак не застанеца без змяненняў. Але там, дзе з'явіцца інтарэсы людзей, голы рубель не можа быць адзіным дарадчыкам. Многія сяляне не хочуць пакідаць родных мясцін, з іх жаданнем нельга не лічыцца.

ПЫТАННЕ: Чаму па этыкетках нельга даведацца наогул ступені забруджанасці малочных прадуктаў або мяса? І чаму ў адных магазінах прадаюць масла ў пачках, а побач жа — на вагу?

Ю. ХУСАІНАУ: Таму што прадукцыя, у якой канцэнтрацыя радыяактыўных рэчываў перавышае нарматыў, у продаж не трапляе, і ў дадатковых маркіроўках проста няма неабходнасці. Усё, што ляжыць на прылаўках, — чыстае. А расфасоўваць усю прадукцыю мы не можам толькі таму, што не хапае ўпаковачнай тэхнікі і матэрыялаў.

ПЫТАННЕ: Трэці год вядуцца размовы аб тым, што для паліваў работ у зоне патрэбна тэхніка з герметычнымі кабінамі, але яе да гэтага часу няма. Калі нарэшце будзе?

Ю. ХУСАІНАУ: Дзяржаграпрац (Працяг на стар. 14).

Мікола ЯНЧАНКА

СВЯТОЕ ПАЧУЦЦЕ РАДЗІМЫ

Перабудова дазволіла на многае глянуць па-новаму, у тым ліку і на нацыянальную праблему. Цяпер ужо відавочна, што не ўсё тут так добра, як мы думалі раней.

Мы часта хвалімся разуменнем марксіска-ленінскай дыалектыкі. Але калі справа даходзіць да яе практычнага прымянення, нашы веды павісаюць у паветры.

Так было і з вырашэннем нацыянальнага пытання. Прызвалі, што яно вырашана і закрылі яго. Сапраўды, многія нацыі, нацыянальнасці і народы набылі сваю нацыянальную самасвядомасць, эканамічны росквіт і г. д. Але разам з тым, з развіццём міжнацыянальных адносін узніклі супярэчнасці...

Прыкладам недаацэнкі нацыянальнага пытання з'яўляецца адсутнасць у нас органа, які займаўся б узаемаадносiнамі нацый, вывучэннем тэндэнцый развіцця асобных народаў. У першым урадзе У. І. Леніна знайшлося месца для камісарыята па справах нацыянальнасцей; а ў цяперашнім няма, хоць аб'ём праблем значна ўзрос.

Лічу памылковым, калі пры вызначэнні шляхоў вырашэння асобных нацыянальных праблем аб'яўляюцца ў асноўным на вопыт капіталістычных краін. Але ж капіталістычны вопыт — гэта вопыт не натуральнага развіцця нацыі, а іх пераплаўкі. Акрамя таго, я не бачу аргументаў на карысць знікнення нацый і іх моў. Нязручнасць сувязі? Але нязручнасць гэтая са шматразовам лішкам акупляецца багаццямі нацыянальных фальклораў, літаратуры, культуры, мастацтваў і г. д. Так, менавіта нацыя, народ — урадлівая глеба для патрыятызму і інтэрнацыяналізму.

Пра гэта варта пагаварыць больш падрабязна.

Пачнем з пастаўленых задач фарміравання савецкага патрыятызму і пралетарскага інтэрнацыяналізму. Атрымліваецца, што дом пачынаюць будаваць з даху, забывшыся пра падмуркі і сцены. А падмуркам з'яўляецца менавіта нацыянальны патрыятызм. Любоў да роднай зямлі, любоў да свайго народа з'яўляецца своеасаблівай школай патрыятызму. Той, хто не прайшоў гэтую школу, не можа быць інтэрнацыяналістам. Каліхана маці, казкі бабулі, пачуццё ў дзяцінстве паданне, залатыя цені клёнаў, празрыстасць крыніц, тонкі водар антонаўкі, незвычайная гасціннасць і добразычлівасць вясцоўцаў — усё гэта сотнямі нябачных нітак моцна прывязвае мяне да Беларусі. Мой патрыятызм — гэта падчас штосьці стыхічнае, няўлоўнае, святое пачуццё. Трэба, каб з малых гадоў кожнае дзіця адчула гэтую сілу прыцягнення ўсяго роднага.

Мінула шмат гадоў. Але і дагэтуль я глыбока ўдзячны бацьку за салаўіныя дзвіжкі, сады ў кветні, туманы над лугам, серабрысты россып і званкі гоман раўчуба, без чаго жыццё маё было б шэрым і аднастайным.

Адной з цаглянак майго патрыятызму была і пачатая ў дзяцінстве ад маці легенда «Дзявочы вір». Пра тое, як яснавалі-можны пан Сакалінскі вырашыў адправіць у падарунак турэцкаму султану дванаццаць беларускіх прыгажунь. Калі яны даведліся пра гэта, то папрасілі толькі пра адно:

Будзь ласкаў, яснавалі-можны пане! Дазволь нам у апошні раз па лузе пагуляць, з зямлёй роднай развітацца.

Дазвольце пан, Але гайдунам загадаў, каб воны з іх не спускалі.

...Узяліся дзяўчаты за рукі, заспявалі журботную песню, у павольным карагодзе закружыліся. З кожным кругам падыходзілі ўсё бліжэй і бліжэй да ракі. Вось і вір.

І тут застылі, анямеўшы, пансія гайдукі. Дзяўчаты адна за адной зніклі ў пеністым віры. З таго часу называецца вір Дзявочы.

А пачуццё майго інтэрнацыяналізму ўзмацаваў падзвіг саратаўцаў на рагачоўскай зямлі.

У горнім 1941 годзе жалезныя палкі саратаўцаў, якімі камандаваў легендарны каміор Пятроўскі, нанеслі фашыстам адзін з першых контрудараў і адцінулі іх да Бабурынска. Паўтара месяца трымалі саратаўцы абарону на Дняпры.

Цяпер я проста фізічна адчуваю, што мал зямля з'яўляецца і зямлёй саратаўцаў, якія сіламі сваё галоўе ў гады вайны.

Вось які ўдзячны матэрыял для роздуму аб дружбе народаў ёсць нават у рамках раёна, сяла, сям'і. Шкада, што часам ён застаецца нявыкарыстаным. Як правіла абмяжоўваюцца гутаркамі. А ці ж нельга, напрыклад, арганізоўваць на прадпрыемствах горада сустрэчы прадстаўнікоў розных нацыянальнасцей, якія там працуюць. Няхай бы паказалі, чым кожны з іх багаты, адкрылі нам, беларусам, старонкі сваёй гісторыі, расказалі свае легенды, праспявалі песні, станцавалі народныя танцы, пазнаёмілі з сакрэтамі нацыянальнай кухні, сваімі звычаямі. Каб кожны з прысутных адчуў, у якой краіне ён жыве, наколькі багаты ён скарбамі народаў-братоў.

Дарэчы, няўменнем паказаць шматнацыянальнае аблічча нашай краіны грашыць і тэлебачанне.

Не дае мне спакою думка, што не заўсёды ў нас лічацца з нацыянальнымі межамі і інтарэсамі народаў. Не спытаўшыся ў народаў, вырашаюцца пытанні пра будаўніцтва хімічных камбінатаў і атамных электрастанцый, пытанні міграцыі з адной рэспублікі ў другую. Ды і выкарыстанне іх нетраў часам не дае карэнным народам ні матэрыяльных, ні маральных набыткаў. Што атрымалі, напрыклад, немцы ці тунгусы за свае каласальныя запасы нафты? А якія страты нясуць. Губляцца пашы, снірачаюцца палычыныя зоны, бядае фаўна, знішчаецца тайга, знікае самабытная культура. А ёсць жа ў свеце і іншыя прыклады. Нядаўна бачыў кінафільм пра Аб'яднаныя Арабскія Эміраты. Калісьці бедныя князствы, дзякуючы распрацоўкам нафты, сталі найбагацейшымі краінамі свету, пабудавалі сучасныя гарады, буйныя прамысловыя прадпрыемствы, ажывілі сельскую гаспадарку, забяспечылі сабе будучыню. Ці нельга і нам сёбе-то пераняць з такога вопыту?

З народамі трэба лічыцца не толькі ў рамках нацыянальных межаў, але і па-за імі. Напрыклад, у час засваення цалінных і залежных земляў былі ўтвораны многія беларускія і ўкраінскія саўгасы. Было б карысна ствараць там нацыянальныя зямлячцы.

Беларусь атрымала дзяржаўнасць з рук Кастрычніка. Гэта паслужыла пачаткам нацыянальнага адроджэння. Праўда, рэпрэсіі, якія праводзіліся пад выглядам барацьбы з нацыяналізмам, нанеслі велізарны ўрон рэспубліцы. Але гэта не адбляска на адданасці народа справе Кастрычніка, што пацвярджае яго актыўны ўдзел у Вялікай Айчыннай вайне. Рэспубліка-партызанка выставіла мільён воінаў на франты, паўміліён беларусаў змагаліся з фашыстамі ў партызанскіх атрадах. Як прызнанне вялікага ўкладу Беларусі ў справу разгрому фашызму было прыняцце рэспублікі ў Арганізацыю Аб'яднаных Нацый.

Але і пасляваенная рэспубліка сутыкнулася з вельмі сур'ёзнымі праблемамі не толькі, так сказаць, матэрыяльнымі — шырокай меліярацыяй, нішчаннем прыроднага асяроддзя, нарэшце, тым, што прынесла нам чарнобыльская трагедыя, але і духоўнымі.

Ёсць рэзон паглядзець на перабудову і праз прызму нацыянальнага пытання. Бо несумненна, што лёс перабудовы залежыць ад таго, ці аднолькава падтрымаюць яе прадстаўнікі ўсіх нацый СССР, ці актыўна ўключацца ў яе ажыццяўленне. г. Рагачоў.

У апошні час мы ўсё больш настойліва і рашуча адмаўляем ад вузкага, аднабоковага, празмерна спрошчанага і па сутнасці бюракратычнага разумення інтэрнацыяналізму, з чым пераважна сустракаліся ў практыцы сацыялістычнага будаўніцтва. Сама рэальнасць жыцця, складанасць і разнастайнасць нацыянальных формаў гістарычнага быцця народаў у нашай краіне пацвярджае, што інтэрнацыянальнае рэальнае раскрыццё толькі праз нацыянальнае, што нейкі звышінтэрнацыяналізм, ілюзія якога была народжаная «вульгарным абыходжаннем з гіпотэзай К. Маркса аб адміранні нацый» (У. Калеснік), не мае нічога агульнага з сапраўдным.

невіч: «Усе шляхі прыводзяць не да Рыма, а да родных вербаў і бяроз».

Гэтыя шчырыя словы, часта глыбока перажытыя і выпактаваныя, пацвярджаюць тую шырыню погляду на разуменне інтэрнацыяналізму і інтэрнацыянальнага абавязку кожнага народа перад чалавецтвам, якая ўсё больш сцвярджае сябе ў апошні час.

Праўда, ёсць і іншыя ацэнкі або, лепш сказаць, неразуменне праблемы, ёсць крайнія аднабоковасць, спрошчанасць яе.

«Для нас сёчас паняцце інтэрнацыяналізма асоцыюецца з паняццем развіваюццага сацыялізму. Гэта паняцце больш яўна было ў гады рэвалюцыі, грамадзянскай вайны, Отчэственнай вайны. А ў мірнае время оно очень расплывчато».

«Інтэрнацыяналізм — это

Люба ТАРАСЮК,
кандыдат філалагічных навук, выкладчык БДУ

Што з намі будзе ?...

мі мэтам сацыялізму і прыходзіць у супярэчнасць з праграмай росквіту нацый і іх культуры пры сацыялізме. «Сацыялістычны ідэал — не змяржыцеля ўніфікацыя, а паўнакроўнае і дынамічнае адзінства ў нацыянальнай разнастайнасці», — адзначае XIX партканферэнцыя.

Я звярнулася да студэнтаў-філолагаў Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта з пытаннем: як яны разумеюць паняцце «інтэрнацыяналізм». Вось найбольш характэрныя і цікавыя адказы (свядома абыходжу агульныя, трафарэтныя вызначэнні або спасылкі на назвуковую літаратуру з укажаннем старонкі). Дабаўляю, што анкетаванне ананімнае, студэнты рускага аддзялення адказваюць па-руску.

«Інтэрнацыяналізм разумею як брацтва народаў, якія ўсведамляюць сябе нацыямі, захоўваюць свае традыцыі і паваняваюць традыцыі іншых народаў».

«Інтэрнацыяналізм можна быць толькі тады, калі сам усведамляеш сваю нацыянальную годнасць. Толькі тады можна паваняць людзей іншай нацыянальнасці. Калі не маеш і свайго, няма справы і да іншых».

«Паняцце «інтэрнацыяналізм» адным з галоўных фактараў лічыць нацыянальнае раўнапраўе і незалежнасць народаў. Я думаю, што нічога страшнага няма ў тым, што беларускі народ хоча мець сваю нацыянальную культуру, быць роўным сярод роўных. Абвінавачваць яго за гэта ў нейкім нацыяналізме проста недарэчна».

«Кожны народ абавязаны самавызвацца перад усім светам. Народ абавязаны захаваць сваё нацыянальнае аблічча, бо толькі ў гэтым выпадку ён зможа ўнесці ў агульную скарбонку народаў штосьці сваё, непаўторнае, без чаго немагчыма сусветная аднасць. У гэтым, а не ў тым, каб «быць як усе», і ёсць яго інтэрнацыянальнае абавязанне».

«Інтэрнацыяналізм — это любовь к своей родине и уважение к людям других национальностей».

«Высокий уровень национальной культуры и отсутствие националистических мотивов в оценке национального других народов».

«Уважение чужой культуры и языка, но и память своего».

«Высокая культура — узаемаадносiны паміж прадстаўнікамі розных нацый (плюралізм, талерантнасць)».

«Дружба паміж людзьмі незалежна ад нацыянальнасці пры захаванні нацыянальных культур».

«Без нацыянальнага нельга гаварыць пра інтэрнацыянальнае, інакш, акрамя ІНТЭР, ад слова гэтага нічога і не застаецца, а ад паняцця тым больш. Павага да свайго культуру і мовы і гэтай жа павага да культуры і мовы іншага народа. Салідарнасць і ўзаемадапамога; разуменне, веданне і абарона лепшых здбыткаў іншых народаў, іх прапаганда (гэтыя здбыткі)».

«У паняцці «інтэрнацыяналізм», на маю думку, галоўнае — тая агульначалавечыя каштоўнасці і ідэалы, якія знаходзяць сваю глебу ў нацыянальнай культуры. Як пісаў Карат-

все равно что незнание национальности, или вернее отказ от различения людей по национальности. Мне, например, все равно, кто мой лучший друг: русский, белорус или татарин, все зависит от конкретного человека».

Ёсць разгубленасць перад праблемай, адчуванне таго, што ранейшыя ідэалагічныя стэрэатыпы вычарпалі сябе.

«Затрудняюсь ответить на этот вопрос».

«Еще два года назад я могла бы ответить на этот вопрос».

«Не знаю, трудно сказать. Но, во всяком случае, это не то, что в результате получилось с Афганистаном».

З усіх прыведзеных адказаў відаць, што неабякаваць і жаданне разабрацца ў сваіх адносiнах са светам мацнейшае і плённае тады, калі чалавек адчувае сябе часткай свайго народа, калі павагу да свайго зямлі, свайго культуру ён пераносіць на ўсё чалавецтва — не бязлікае, не ўніфікаванае, а на чалавецтва як вялікую сям'ю народаў, дзе ёсць месца для кожнага.

У гэтым выпадку такія важнейшыя з'явы чалавечага агульнажыцця, як інтэрнацыяналізм і патрыятызм, выступаюць у дыялектычным адзінстве. Яны і немагчымы інакш, як толькі ў сувязі адно з другім.

Разуменне гэтай сувязі і ўзаемазалежнасці ёсць аднака культура асобнага чалавек і цэлага народа. І чым вышэй узровень патрыятычнай, нацыянальнай свядомасці грамадства, тым большую агульназначнасць маюць для чалавецтва вынікі яго культурнага развіцця і тым больш адкрытыя яны сусветнай чалавечай культуры.

Каму-каму, а філолагам гэта павінна быць добра вядома з іх прафесійных клопатаў і заняткаў. Філалогія — гэта тая сфера чалавечай дзейнасці, дзе павага да мовы, фальклору і літаратуры кожнага народа (а ў першую чаргу свайго) і іх веданне з'яўляюцца неабходнай умовай прафесіяналізму.

На жаль, узровень прафесіяналізму нашых студэнтаў часта вельмі нізкі.

Варта нагадаць, напрыклад, страсці вакол чытання па-беларуску курса літаратуры народаў СССР на рускім аддзяленні (чытанне курса забяспечвае кафедра беларускай літаратуры): «Мы пойдём в школы преподавать русский язык и литературу, поэтому нам нужно избавляться от белорусского акцента, и слушать лекции на белорусском языке нам вредно» (2/3 студэнтаў рускага аддзялення — беларусы па нацыянальнасці).

«Дарэчы, ні ад армяна, ні ад асецінаў, ні ад палякаў, з якімі таксама давялося праца-

ваць, — пісала ў «ЛіМе» выкладчык Людміла Корань, — не чула я такіх слоў... міжволі ўзрадуешся, што беларускае слова не шакіруе пакуль што хоць бы студэнтаў з больш аддаленых рэспублік, з іншых краін, што яны яшчэ ўсё-такі ўсведамляюць Мінск сталіцаю БССР, а Белдзяржуніверсітэт — нацыянальнай навучальнай установай».

Яшчэ больш складанае становішча на беларускім аддзяленні. Працуючы там, я неаднойчы з жахам падумала: каго ж мы выпускаем?.. І тут я маю на ўвазе не толькі нізкі ўзровень філалагічных, чыста прафесійных ведаў нашых выпускнікоў, але і поўную адсутнасць у большасці з іх усве-

дамлення свайго місі носьбітаў нацыянальнай культуры, выхаванцеляў патрыятычнай свядомасці грамадства.

Ніхто, ніякія іншыя студэнты не працуюць з такім удзячным матэрыялам, які выхоўвае самыя святыя ў чалавеку пачуцці: любоў да роднай зямлі, павагу да сваіх продкаў, іх звычаяў і традыцый, усёй культуры свайго Бацькаўшчыны і яе найважнейшага элемента — мовы.

Прыгадаю тут палымяны заклік Алаізы Пашкевіч (Шёткі):

«На вас — моладзі — ляжыць вялікая павіннасць: развіваць далей родную мову, убагачаць свой народ знаннем і культурай... Мейце сілу і адвагу дзяржацца роднага слова. Мейце смеласць усюды голасна казаць па-свойму. І, глядзячы на вас, асмеляцца і іншыя...».

На жаль, ёсць толькі пара дзесяткаў душ у той вялікай студэнцкай аўдыторыі, куды я прыходжу. Астатнія ж — дзякуй, калі пагартуюць кнігі, дзе тыя мудрыя словы запісаны, і занатулюць у сваіх шпартгалках пад дэвізам «абы здаць». А калі прыйдзе да іх затым іншы выкладчык з прапановай чытаць свой «небеларускі» курс па-беларуску, яны свайго большасцю прагаласуюць супраць.

Так спрацоўвае ўся сістэма культывацыі нацыянальнага нігілізму ў свядомасці кожнага беларуса з самага ранняга дзяцінства.

Немагаважная акалічнасць: большасць студэнтаў беларускага аддзялення скончылі рускія школы за адсутнасцю беларускіх (ды і ў т. зв. беларускіх выкладанне часта вядзецца зноў жа рускамоўнымі настаўнікамі).

Праўда, трэба прызнаць, што многія выпускнікі рускіх школ займаюцца на беларускім аддзяленні больш інтэнсіўна і плённа, чым тыя, чый шлях у беларускую філалогію, здавалася б, больш натуральны. Для многіх жа гэты шлях — як выклік лёсу, выклік гістарычнай несправядлівасці, па якой цэлы народ вымушаны існаваць з расшчэпленай нацыянальнай самасвядомасцю.

Той крызіс беларускай мовы ў Беларусі, які зараз назіраецца, крызіс усёй нацыянальнай культуры і маральнага стану грамадства (варта ўспомніць хоць бы свінаферму ў старажытным Гальшанскім замку, тысячы разбураных, узарваных, разрабаваных помнікаў гісторыі, археалогіі, архітэктуры) — гэта вынік дэфармацыі ленінскіх прыняццяў (Працяг на стар 6—7).

Пра творчыя кантакты пакаленняў, пра ўплыў літаратурнай атмасферы на станаўленне і сталенне талентаў гаварылася ў палемічных нататках Г. Каржанеўскай «Забывае імя»

або Роздум пасля аднаго вечара» (глядзіце нумар за 2.12.1988 г.). Як мы і спадзяваліся, прыйшлі водгукі. Сёння размову працягваюць крытык Аляксандр Станюта і празаік Уладзіслаў Рубанаў.

Аляксандр СТАНЮТА

КРОК ПРОЗЫ

Чытаў артыкул Галіны Каржанеўскай «Забывае імя, або Роздум пасля аднаго вечара» — і міжволі спыніўся на радках, дзе сказана пра неацэнную, па сутнасці, карысць для маладога, асабліва пачынаючага пісьменніка той «творчай атмасферы, нябачнай, але асязальнай аўры», што ўзнікае ў здавалася б, няўлоўных і разам з тым заўсёды жыццёваканкрэтных межах сапраўднага сяброўства са сталымі, вопытнымі майстрамі.

Падумалася, што, урэшце, гэта, можа, адзіна правільная — адзіна магчыма, калі хочаце, — спосаб натуральнага, нязмушанага выбару і прызнання маладымі не толькі прафесійных, але перш-наперш асабіста-чалавечых для сябе аўтарытэтаў. Ва ўсякім разе, я перакананы, што ў такіх выпадках адбываецца працэс духоўнага сталення, унутранага росту творчага чалавека.

Згадваюцца і словы Сяргея Залыгіна, які ў сваім мінскім выступленні на 60-гадовым юбілеі Васіля Быкава гаварыў, як важна для пісьменніка мець у жыцці хай сабе толькі аднаго-двух чалавек, неабавязкова калега, якім верыш спаўна, як самому сабе, і ацэнка якіх для цябе, больш важная за ацэнку ўсіх астатніх.

Хто ведае, можа, падсвядома вось дзеля такіх людзей, дзеля такіх «патаемных суддзяў» у першую чаргу і пішашца шмат з таго, што потым робіцца патрэбным усім і што далёка не заўсёды было б настолькі ж карысным, калі б пісалася з шырокавышчальнымі заявамі: «для грамадства», «для народа» — і г. д.

І ці не дзеля такіх блізкіх і неабходных яму людзей з надзей даўжыцца ў іх памяці, а мо нават і лёсе, пісаў Барыс Мікуліч сваю «Аповесць для сябе»? Зразумела, для сябе, бо родныя табе духоўна — гэта ж ты сам. А праз сябе і самых блізкіх, дарагіх тваёй душы людзей — якраз і можна выйсці да ўсіх, хай са спазненнем.

Увогуле, прысутнічаць у тым ці іншым часе і быць адказным перад ім могуць толькі ты, хто заўсёды застаецца самім сабою. Астатнія ж, што спрытна «падбудоўваюцца» да

свайго часу, з большым ці меншым поспехам падманваючы іншых і сябе, для часу ўсё роўна не існуюць: ён іх не чуе, як бы моцна ні пераконвалі яны, што час «выбраў» іх. І самы галоўны доказ глухаты часу да сваіх ліслівых «прадстаўнікоў» — іхняя заўжды бліскучая адсутнасць у будучым. Таму што ніколі не адкасуцца ад гэтай розніцы паняццяў: час — не сітуацыя і тым больш — не кан'юнктура, а народ — не публіка і не натоўп.

Дзіўна ўсё ж, наколькі моцная і непахісная пануе ў нас вера ва ўсемагутнасць калектыўна-арганізацыйных метадаў у дачыненні да творчасці наогул і літаратуры ў прыватнасці. Мы ўсё яшчэ радасна спадзяёмся і па-піянерску бадзёра ўпэўнены, што таленты трэба, у прынцыпе магчыма вырошчываць, як парніковыя гуркі, у календарна-планавых мерапрыемствах, скажам, на Іслачы, або ў залах з чамусьці абавязковым манументальным прэзідыумам на сцэне... Ці не адсюль потым і рытуальныя, з бішчэм у грудзі, клятвы «сваім пакаленням», нібыта без абавязковага гучнага падкрэслівання прыналежнасці да таго ці іншага ўзросту літаратараў («калектыў») ты ўжо не паэт, не празаік, не крытык, а так, немаведама хто і адкуль...

І ці не ад таго ж, хай і неўсвядомленага, разумення ўсякага мастацтва як нейкай калектыўнай вытворчасці — знаёмы ўсім нам прымітыўны, вузка-прыкладны «тэматычны» падыход да літаратуры. Ён, між іншым, доўга навязваўся не толькі чытачам, але і самім аўтарам пісьменніцкімі арганізацыямі — менавіта так, не празаікамі і паэтамі, а іх арганізацыямі, у якіх павінна ж быць нейкая дзейнасць — зразумела, арганізацыйная, а значыцца, і справядзачы. І на кожным з'ездзе, пленуме, а то і проста больш-менш прадстаўнічай нарадзе зачыталіся, а потым і друкаваліся класіфікацыйныя спісы, бухгалтарскія пералічэнні. «Папайняецца бібліятэка палітычнага рамана...» — ідуць доказы гэтага; «размову пра мяшчанства вядзе, а дакладней, працягвае...» — імя, прозвішча, кнігі; «сучаснаму стану грамадства і яго праблемам прысвечаны...»

— зноў назвы, імёны і г. д. І забываецца, што ўзровень літаратуры наогул або якога-небудзь пісьменніка ў прыватнасці зусім не залежыць ад «тэмы» і ніяк не зніжаецца нават яе «паўтарэннем». Забываецца, што ў мастацтве нішто нікому — не прымуе і не загад, што ў разумным сэнсе для мастака — «няма законаў», што ў літаратуры, як і ў жыцці, «усё можа быць», і што, па сутнасці, кожны сапраўдны пісьменнік — беспрэцэдэнтны.

Быццам бы ўсё гэта ясна як дзень. Не, кажучы, давайце тады глядзец на рэчы навукова, давайце глядзец тылалогічна. Давайце хутчэй шукаць, што з чым можна супаставіць, а галоўнае, паспрабуем усяму знайсці «прэцэдэнт». А то неяк дзіўна — ды і занадта адказна — узяць і прызначыць нейкая асаблівае належыць толькі аднаму пісьменніку, няўжо не было нічога падобнага на гэта ў кагосьці раней? Ну і, зразумела, хто шукае, той знойдзе. Аднак ці заўсёды гэта менавіта творчае, стваральнае даследчае намаганне, што паглыбляе нашае разуменне пісьменніка, яго кнігі? Канешне, нішто не новае на гэтым свеце. Але часам уражанне такое, што крытыка і асабліва шануючая наша літаратуразнаўчая навука ў сваёй вечнай заклапочанасці ўсё тым жа «прэцэдэнтам» і ў ледзь прыхаванай радасці яго называння не столькі чытачам дапамагае зразумець нешта нязвыклае ў літаратуры, колькі даводзіць штосьці, каб супакойцца, самой сабе.

Ці трэба тлумачыць, што ўсё гэта асабліва прыкра было б сустракаць у разважаннях аб творчасці сённяшніх нашых «маладых». І перш за ўсё таму, што яны зараз вельмі непадобны адзін да аднаго. Напрыклад, раней, калі маладыя беларускія празаікі пісалі пра гарадское жыццё, яны нярэдка глядзелі на яго быццам бы з боку аўтастанцыі. Сённяшнія ж маладыя, як не раз ужо адзначалася, ці не ў большасці выпадак — гарадскія не па прапісцы ў пашпарце, а па нараджэнні. Тут ужо зусім іншая псіхалогія, іншы стан душы. І як следства — іншая жанрава-стылістычная палітра.

Вазьміце Адама Глобуса. «Іду па наждаку асфальту. Вуліца дыхае дымнаю гарачынёю гарадскога вечара. Камяк чырвонага сонца пагойдваецца ў шыліне паміж гмахаў» («Слон»). Тыповы, можна сказаць, настрой юных герояў, іх інтанацыя, эмацыянальная хваля.

А. Глобус можа ствараць для чытача адчуванне своеасаблівай завершанасці ў падкрэслена будзённым моманце жыцця — і дзякуючы гэтаму такі момант убачыцца па-свойму непаўторным, са сваім часам і з настроем людзей, што паказаны ў ім («На роварах па яск», «Вада на кафляным квадраце», «Вова. Вова»). Ён назіральны і са свежаю дэталлю («Быў пачатак зімы, і падаў дробны, як алюмініевае пілавінне, снег»). У яго той нязмушаны дыялог, калі чужы галасы персанажы, а не аўтара, які гаворыць за іх, і калі, адно слухаючы людзей, бачыш іх жыццё («Дарма»).

У некаторых апавяданнях А. Глобуса прыкметны і сляды яго літаратурных захапленняў. Такія здольнасць увабраць у сябе як мага больш з таго, што падабаецца ў любімых пісьменнікаў, у прынцыпе характэрная для нармальнага развіцця маладога творчага арганізма. І ўсё ж індывідуальныя сімптаты не павінны, пэўна, быць прыкметнымі — як нечы ўжо вядомы матыў («Паміж папярэднім і наступным»).

Найбольш традыцыйная з нашых маладых празаікаў Хрысціна Тямляко. І ў выбары сюжэтных-тэматычных элементаў, і ў самой апавядальнай манеры, у пластычна, з любоўю выписаным свеце вясковага жыцця адчуваецца тая душэўная засяроджанасць, што дазваляе чытачу убачыць схаваны ад вачэй, больш глыбокі сэнс у, здавалася б, самым звычайным жыццёвым факце і станаўішчы.

Гераніні апавяданняў Х. Лялюко — часта ўжо немаладыя або старыя жанчыны («Белыя бруды», «Цыба», «Марцэля»). І тая непаспешлівасць, што прыкметна ў яе імкненні прачытаць лёсы гэтых людзей быццам бы нават не столькі чытачу, услях, колькі сабе самой, каб зразумець і запомніць — сведчанне моцна развітога ў аўтара маральнага, сумленнага пачуцця. У Х. Лялюко свой голас і свой почырк, але наўрад ці пашкодзіла б ёй больш разнастайнасці як у жыццёвым матэрыяле, які яна выкарыстоўвае, так і ў стылістыцы. І, можа, наведла «Канвалі» — спроба выйсці да гэтай разнастайнасці, не чакаючы парад крытыкі.

Зусім у іншых тэматычных і жанравых накірунках працуе Аляксей Асташонак. Ён даволі ўпэўнена звяртаецца да прыёмў мастацкай умоўнасці, у прыватнасці, да своеасаблівай, так сказаць, «будзённай» фантастыкі («Метамарфоза, або Дзіўны выпадак з бухгалтарам

Павалевым»), умее трансфармаваць уласнае назіранне, жыццёвы факт у форму як бы неспрыдуманнага апавядання («Радзіма вечная»). А ў «Суперы», жанр якога аўтар вызначыў як «гарадская гісторыя», расказана пра жыццё і тых маладых людзей, што стаяць, па сутнасці, ужо ля нейкай апошняй мяжы.

Улюбёны ў гісторыю роднай зямлі Уладзімір Арлоў па праву лічыцца ў нас нашчадкам традыцый Уладзіміра Караткевіча.

Каларытная мова, уменне ўвасабіць гістарычныя рэаліі далёкіх часін у выразных дэталлях, да месца і недакучліва скарыстаная міфалагічная атрыбутыка дапамагае яму наблізіць да сённяшняга чытача жыццёвыя сітуацыі мінулых стагоддзяў, зрабіць іх бачнымі, рэльефнымі (апovesці «Дзень, калі ўпала страла», «Час чумы»).

Наколькі добра «абжывае» У. Арлоў патрэбны яму гістарычны факт, з'яву, як вольна і ўпэўнена адчувае сябе ў іх сюжэтай распрацоўцы, прыкметна і на невялікай плошчы апавядання («Маналог святога Пятра», «Місія папскага пунцыя», «Каля дзікага поля»). Але гэта ўпэўненасць парою выглядае празмернай, і абмалёўка канкрэтных рэалій не заўсёды дапамагае паглыбіць характары герояў і агульназначны сэнс твора.

Спрабаваў сябе ў гістарычным жанры і Уладзімір Бутрамееў. Аднак потым высветлілася, што бліжэй да яго ўсё ж іншае. Ва ўсякім выпадку зараз, на думку некаторых крытыкаў, небагое ўяўленне пра аўтара, яго магчымасці можа даць апавяданне «Сцэрва».

Тут у знешняе спакойнай і сухаватай манеры У. Бутрамеева гучыць і тая іранічная танальнасць, што адпавядае непадкрэсленай і ўсё ж адчувальнай прытчынай форме гэтага сумнага апавядання пра людзей вясковай школы 50-х — пачатку 60-х гадоў.

Летась у нас пачала выдавацца «Бібліятэка часопіса «Маладосць». У зборніку прозы «Жнівеньскі праспект» сабраны апавяданні і тых, хто робіць свае першыя крокі, і тых, хто прэтэндуе ўжо на сваю першую кнігу. Жданне пісаць пра тое, што пакуль ведаеш лепш за ўсё, разам з пошукам у галіне формы і тэматычнай свежасцю прыкметны тут у Сяргея Дубаўца і Максіма Клімковіча, Аляся Наварыча і Уладзіміра Сіўчыкава, Уладзіміра Сцяпана і Андрэя Федарэнка, Міраслава Шайбака — аўтараў маладзейшых за тых, што называліся вышэй.

Але і ім, зразумела, будзе нялёгка на далейшым шляху. Час зараз такі, што... Дзіўна, здавалася б, справа: чым больш спрыяльныя сёння змены ў грамадскім клімаце, тым складаней пісьменнікам, якіх завуць цяпер маладымі. І ніякага парадоксу тут няма.

Што з намі будзе?..

(Пачатак на стар. 5).

нацыянальнай палітыкі, дэфармацыі сацыялізму ўвогуле, выхалашчвання яго гуманістычнай сутнасці. У апошні час у друку з'явілася шмат матэрыялаў з аналізам гэтых з'яў.

Нявырашанасць многіх нацыянальных праблем у цэлым па краіне абумовіла зварот да іх на XIX партканферэнцыі, дзе было адзначана ў рэзалюцыі: «Важна, каб у кожным нацыянальным рэгіёне эканамічны і сацыяльны прагрэс суправаджаўся прагрэсам духоўным з апорай на культурную самабытнасць нацыі і народнасцей». І далей сфармулявана як адна з задач: «Працяўляць большы клопат аб актыў-

ным функцыянаванні нацыянальных моў у розных сферах дзяржаўнага, грамадскага і культурнага жыцця. Заахвочваць вывучэнне мовы народа, імя якога названа рэспубліка, грамадзянамі і іншымі нацыянальнасцямі, што жывуць на яе тэрыторыі, у першую чаргу дзецьмі і моладдзю».

Так — у рэзалюцыі. А на справе ў рэспубліцы прымаюцца толькі «дадатковыя меры» замест кардынальных, а на справе, як адзначаў Васіль Быкаў, ёсць яшчэ нямала тых, «хто бачыць небяспеку для перабудовы, напрыклад, у адраджэнні нацыянальнай культуры».

І моладзь — яна асабліва чужая да фальшу — абвострана

рэагуе на тое бяздзейна ў дзяржаўных маштабах, з якім яна сутыкаецца.

Вось характэрныя адказы на пытанне маёй анкеты: «Што трэба рабіць, каб узяць патрыятычную свядомасць нашай моладзі і грамадства ў цэлым?»

«Трэба рабіць тое, што рашаюць, а не толькі гаварыць аб гэтым».

«Змяніць рэчаіснасць. Трэба, каб яна не разыходзілася з нашымі лозунгамі».

«Гаворыць праўду о прошлом и настоящем».

«Возродить в людях веру в реальность социализма, в возможность построения действительно справедливого и свободного общества».

«Изучение белорусского языка, ознакомление с национальной культурой».

«Не разгонять дубинками демонстрацию молодежи (Куропаты, 30.10.1988), обучение на белорусском языке, и национальный язык — государственный».

«Надаць беларускай мове статус дзяржаўнай».

«Адкрыць народ, моладзі праўдзівай гісторыі».

«У ідэале было б добра, каб усе школы Мінска перайшлі на беларускую мову, ды не толькі школы, пачынаючы патрэбна з дзіцячых дашкольных устаноў».

«Выхоўваць любоў да мовы (роднай) з дзіцячага ўзросту».

«Пашырыць сетку дзіцячых садоў і школ з беларускай мовай навучання».

«Пісаць сачыненне на атэстат сталасці на беларускай мове».

«Выхоўваць пачуццё патрыятызму з дзіцяства, праводзіць пэўную дзяржаўную палітыку».

«Карэнным чынам змяніць сістэму аднаўцы ў школах, ВУН».

У некаторых адказах сфармулявана цэлая праграма дзейнасці як для органаў асветы і культуры, так і для іншых дзяржаўных устаноў.

«Лічу, што самае неабходнае... — гэта стварэнне школ, у якіх бы ўвесь навучальны працэс вёўся па-беларуску. Гэ-

тае ж датычыцца і дзіцячых садзікаў. Гэта не першакодзіць разуменню рускай мовы і яе авалодванню, а дзецi будуць з маленства выходзіць з думкай, што беларуская мова — іх родная мова. Да таго ж гэта б стварала ў іх пэўны лексічны запас».

Па-другое, трэба стварыць беларускамоўнае асяроддзе, каб людзі часцей чулі беларускае слова, усюды бачылі шыльды з беларускімі назвамі, каб гэта стала нормай жыцця...

І па-трэцяе, у Беларусі дзяржаўнай мовай усё ж такі павінна быць беларуская. Тады ўзрасце яе аўтарытэт, яе будучы больш шанаваная».

Наогул, праблема мовы — гэта як адкрытая рана. Зноў жа, каму як не філолагам — вострай адчуваць боль?

А можа, занадта многа ўвагі адной праблеме?

Спашлюся на выказванне ўкраінскага вучонага-літарату-

НЯСІЦЕ, ХЛОПЦЫ, РУКАПІСЫ...

Чым раней зразумееш, што не патрэбны ніякія дапамогі, «званні і прызнанні», што за цябе ніхто не напиша нават слова, то лепей: больш зробіш, больш аддасі духу на самае каштоўнае, што ў цябе ёсць, і на адзіна вартае мастака — на творчасць. Гэта ў нас так складалася (цяпер надзвычай лёгка ўсё спіхаць на застойныя часы), што пасады і званні даюць як бы льготы — друкаванне, пазездкі, інтэрв'ю, а нярэдка іменна яны і дапамагаюць пісьменніку набываць упэўненасць, адкрыць, што называецца, другое дыханне, спрыяюць творчаму росту (і гэта добра!). Тое ж самае настаўнік — сталы, вопытны, аўтарытэтны літаратар — можа ў многім прадвызначыць лёс маладога пісьменніка (і прыклады мы ведаем). Іншая рэч, што не кожнаму з пасадаў ці з настаўнікам шанцуе. Ну, што ж, се ля ві, зачыняйся, як Флабер, у чатырох сценах і сам-насам з чыстым аркушам паперы даказвай, што ты і без падпораў ЕСЦБ. Не змог даказаць — і не трэба. Крыўдуй толькі на сябе ды прыроду-матухну. Успомніў хто пра цябе — падзякуй. І не трэба тут нічыйя дапамогі, малі бога, каб табе проста не перашкаджалі — вось у чым увесь корань зла (непрыём у СП, незлічліва крытычныя дубінкі і г. д.)!

А незадаволенасць усім і ўся — нармальна, здаровая з'ява для маладога творцы, яна, мовай псіхалогіі кажучы, пабуджальны матыў да творчасці, яна як штуршок сказаць сваё, арыгінальнае. Арыгінальнасць — гэта непадобнасць, адметнасць, і што тут дзіўнага, калі кожны вылучаецца ў радзе ці то яркім колерам, ці то бляклым. І менавіта чытач няхай выбірае, які колер яму даспадобы. Гэта не справа творцы — навізаваць сябе, свае творы, тым больш «капаючы» на іншых. Яго справа — як бы вырастаць з духоўнага свету, думак і пачуццяў сучасніка. Не этычна гаварыць, што я харошы чалавек ці пісьменнік. А чаму не ўспомніць вядомыя сумненні класікаў наокоце сваёй каштоўнасці? У надрукаваных упершыню дзённіках Буніна чытаю без какецтва запісанае незадоўга перад смерцю: «Буду забыт почти тотчас после смерти».

Ва ўсякім разе, не казаўшы, што іменна ты кепскі чалавек ці пісьменнік, не маеш права так гаварыць пра свайго таварыша, калегу, іначай — літаратурны нарцысизм, самалюбаванне, што наўрад ці мож-

на аднесці да высакародных чалавечых якасцей. І так кожнаму зразумела, што ў самацэнцы мы самыя-самыя. Калі ты ўжо таму-сяму навучыўся, адчуў, што нешта можаш зрабіць, перыяд незадаволенасці павінен немінуха змяніцца куды больш плённым перыядам карпатлівасці і цярылімасці — і да свайго сабрата ў тым ліку. Не цікава чытаць «слабізну» другога? Не чытай: зямля будзе круціцца. Такое ж права, зусім не меншае, у другога не чытаць цябе. Ах, трэба па абавязку чытаць? Тады скардзіся на абавязак, на сваю працу, а не на працу другога, якая, апроч удзячнасці, нічога не павінна выклікаць. Продкі нашы, між іншым, працу шанавалі, кепска атрымлівалася — спачувалі, зычліва падказвалі, падсаблялі. Трэба пытаць толькі з сябе, каб не наракаць на нашу кепскую агульнапісьменніцкую атмасферу, якая — круціцца не круціцца — залежыць ад паводзін кожнага. (А можа, у перыяд галаснасці апублікаваць спісы — хто сябе паводзіць як трэба, а хто не?) Мы ж вельмі часта бачым адваротнае. Чаму? Асмелюся сцвярджаць: у той час, калі твор пішацца адным чалавекам, ацэнка яго даецца групам — у гамане за гарбатаю, у сценах кабінета, у тэлефонных перамовах. Г. Каржанеўская праду святую пішу: «На словах, асабліва з трыбуны, і клопат пра літаратурную змену, і разуменне таго, што будучыня літаратуры нараджаецца сёння. На справе — насцярожанасць, непрыманне незалежнасці думак і меркаванняў, селекцыя па свайму густу...» Каб жа толькі па густу! Выносіцца афіцыйны прусуд як быццам найбольш аб'ектыўны (бо з мноствам вывераных пунктаў гледжання), і той жа час страшэнна суб'ектыўны, бо ад аднаго зыходзіць асабістая непрыязь, другому па начах не дае спаць зайздасць, трэцяга раздражняе стыль, чацвёртага пасада ці характар... А паколькі чалавек схільны жыццё сабе спрашчаць, не рызыкаваць, то імкнецца заўсёды трапіць у «яблычка» (а «яблычка» — гэта людскі погалас). Вось і пайшоў, як жаробчык, гуляць-гойска па літаратурным полі такі прусуд. Зрэшты, зусім няцяжка заўважыць, як ад артыкула да артыкула вандруе адна і тая ж ацэнка твора ці пісьменніка. Што, ва ўсіх здолькава галоўны працуюць? Між іншым, асоба ва ўсе часы ламала стэрэатыпы, а тым больш цяпер, калі мы, здаецца, успом-

нілі пра чалавечую індывідуальнасць. І не ўлада патрэбна маладому пісьменніку, а павага, павага яго індывідуальнасці.

Я, прызнацца, не пісаў бы гэтую нататку, калі б не ляжаў у мяне на душы груз заклапочанасці, якую найлепш выказала Г. Каржанеўская сваім загаловам: «ЗАБЫТАЕ ІМЯ». Прышоўшы працаваць у выдавецтва, я натрапіў у шафах на тоненькі рукапіс Міколы Варавы «Конь, сяло і вольны вецер». Мяне здзівіла, што ён ляжаў, як кажучы, без руху, ні ў якія планы не быў уключаны. Я запомніў гэтага аўтара па публікацыях у перыёдыцы, колькі яшчэ студэнтам уразіўшыся магутнай псіхалагічнай дэтальлю з яго апавядання «Апалы п'ялёстак»: у канцэптыўныя ў жанчыны памирае ад голаду дзіця, яна стаіць каля дражняной загарады, праязджае міма машына, з якой раптам кінулі буханку хлеба... І ёй, гэтай жанчыне, здаецца, што буханка доўга лядзела да яе. У гэтым доўга — жаклівая трагедыя, уся душа маці-палаянкі. Я тэрмінова адшукаў у выдавецкай картатэцы адрас М. Варавы (г. Горкі), напісаў яму раз, другі, каб ён прыехаў для неабходнай у падрыхтоўцы рукапісу сустрэчы, — але, як кажучы, ні слыху ні духу. У таго-сяго пытаўся — ніхто не ведае, дзе Варавы. А гэта ж беларускі талент — дзе ён, што з ім, чаму абарвалася творчасць, так ярка і стала заяўленая? І вось, калі ласка, ні з якой трыбуны не было прыгаворана гэтае імя, як зрэшты, і другога не менш талентавітага празаіка Міколы Коўзелева, з якім, на вялікі жаль, ужо не даведзена сустрачка (ён трагічна загінуў у аўтааварыі ў Віцебску). З М. Коўзелевым я пазнаёміўся ў 1971 годзе пад час свайей практыкі ў крычаўскай райгазеце. Гэта была неардынарная асоба, са сваім поглядам, выключным густам. У мяне ёсць некалькі яго пісьмаў з аб'ектыўнымі ацэнкамі некаторых нашых пісьменнікаў, промні дугай «геніяльнасці» якіх аспялялі ўсіх нас у 70-я гг., а таксама з'яў, праблем жыцця. М. Коўзель пісаў аповеці, апавяданні, браўся за раманы. Надрукаванае ў «Маладосці» яго апавяданне «Жыве чалавек...» было заўважана і даволі станоўча ацэнена крытыкай і пісьменнікамі. Наўжо гэта нармальна, калі вецер раўнадушша, абывацельскай дробязнасці задзімае «апалы п'ялёстак» у цёмнае закуцце і ён там прападае бласледна? Так было. У нас жа не зусім добра з зямлёю, прыродай, мовай, каб так надбайна, няўважліва, не паінтэлігенску ставіцца да сябе, адзін да аднаго, да нашай літаратурнай сям'і. Таму я хачу звярнуцца да маладых празаікаў, паэтаў, крытыкаў: хлопцы, пакуль у часе, у выдавецтве спрыяльная сітуацыя, пішыце добрыя творы ды хутчэй нясіце іх выдаваць кніжкам.

каўсім корпусе былі заняты не толькі ўсе аўдыторыі, але і найбольш прыстойныя куткі ў калідорах. Што ж, вясной, калі свеціць сонца, добра пасядзець і на лавачцы ў скверы. Але ж лекцыю перад натоўпам у сто чалавек чытаць там не будзеш: яшчэ абвінавацяць у правядзенні несанкцыянаванага мітыngu... Узнікла неабходнасць стварэння асобнай кафедры беларусказнаўства (ці беларусістыкі) для нефілалагічных спецыяльнасцей. Зараз выкладчыкі кафедраў беларускай мовы і беларускай літаратуры працуюць на ўсіх педагагічных патоках універсітэта. Але ў бліжэйшай перспектыве трэба пашырыць выкладанне беларускай мовы, літаратуры і гісторыі Беларусі на ўсе патокі і факультэты. Што з намі будзе? Адкаж на гэтае пытанне трэба рыхтаваць ужо сёння (калі не ўчора).

Разнаўчы І. Дзюбы, занепакоенага станам свайей роднай мовы (чытую па часопісе «Вопросы литературы», 1988, № 9): «Мне здаецца, што для ўсіх нас, а сабліва для кіруючых інстанцый, вельмі важна сёння зразумець: няма моўнай праблемы як асобнай. Есць моўная праблема як састаўная частка праблемы культуры, праблемы маральнага стану грамадства, праблемы нацыянальных адносін, праблемы выжывання і быцця народа, яго духоўнага здароўя». Думаю, што не ўсе студэнты, якія выказалі трывогу за стан роднай мовы, настолькі глыбока ўсведамляюць значэнне названай праблемы, але выйшлі яны на яе — правільна: праз патрабаванне дзяржаўнасці нацыянальнай мовы ў нацыянальнай саюзнай рэспубліцы, праз патрабаванне пераёмнасці навучання на роднай мове на ўсіх этапах адукацыі і выхавання (сям'я, дашколь-

ЧАСОПІСЫ Ў ЛЮТЫМ

«ПОЛЫМЯ»

Проза прадстаўлена апавяданнем В. Кармазава «Супраць неба — на зямлі», аповеццю В. Іпатавай «За морам Хвалынскім». Друкуюцца вершы Р. Баравіковай, К. Прушынскага, В. Жуковіча, А. Пісьмянкова, Зыніча. У раздзеле «3 літаратурнай спадчыны» — творы К. Сваляка (уступнае слова) і публікацыя Б. Сачанкі). Змешчаны гутарка А. Сілянова з кандыдатам медыцыны-

снх навук В. Мурохам «Горкі мёд», нарысы А. Ліса «Браты «Гарэція» і І. Макаловіча «Версія «Цыганы», старонкі запісных кніжак У. Караткевіча «У дарозе і дома», артыкулы Г. Коласа «Аўтаграфы дзевяці і дзесяці», Л. Бондар «Вачыма ўкраінскага чытача». З рэцэнзіямі выступаюць Д. Бугаёў, Ф. Яфімаў, Л. Дранько-Майсюк. Есць падборні «3 рэдакцыйнай пошты» і «Дзядоўнік на Парнасе».

«МАЛАДОСЦЬ»

Друкуюцца вершы М. Сазонава, Л. Тарасюк, С. Панізніка, П. Прыходзькі, а таксама Р. Лубкіўскага ў перакладзе Я. Сіпакова. Друкуюцца аповеці П. Лама-на «Купалінка», заканчэнне рамана Г. Далідовіча «Свой дом», апавяданне А. Ляпчыва «Вернасць». Пра свайго бацьку — паэта, грамадзяніна, чалавек — успа-

мінае В. Куляшова — «Ды памяць твая не сатраціца». Публікуюцца публіцыстычныя матэрыялы І. Капыловіча «Час сплочаць даўгі», А. Лукашунка «Лепшы сталінец Старобінскага раёна». «Як жывеш, маладое натхненне?» — на анкету «Маладосці» адказваюць У. Арлоў, Т. Грамадчанка, Г. Каржанеўская, Я. Міклашэўскі, В. Ярац-

«НЁМАН»

«Горкі жолуд» — нізка вершаў П. Панчанкі ў перакладзе Н. Кісліка. Паэзія прадстаўлена таксама падборнай вершаў В. Тараса «З новага шыйткі». У раздзеле прозы — аповець эсэ В. Кармазава «Глядзіце ў вочы лемура» (аўтарызаваны пераклад Н. Ігруновай), аповець Ю. Феліціна (30000 дзён аднаго жыцця» (прадмова Н. Івановай). «Ці па працы гонар?» — пуб-

ліцыстычны роздум Г. Лыча. Змешчаны артыкул А. Бардзі «Вочы ў вочы», матэрыялы «Круглага стала» па пытаннях аховы помнікаў гісторыі і архітэктуры, развагі У. Караткевіча аб архітэктуры «Наймацнейшае ўражанне ў маім жыцці...», роздум С. Дубаўца аб сённяшнім паэтычным працэсе «Пільны сон на зорным вуголі...», рэцэнзіі Б. Бур'яна і Л. Філімонавай.

«БЕЛАРУСЬ»

Пад рубрыкай «Надзённая праблема» — публіцыстычнае выступленне В. Дубіні «Самы востры дэфіцыт». Змешчаны нарысы С. Жамоіды «Са слаўтай пляды», В. Зданюка «На зямлі і ў небе», гутарка В. Лапіна з аднаго са сакратароў Мінскай секцыі Савета саветаў камітэта ветэранаў вайны А. Барданавым «Стоі! Забароненая зона», дыялог В. Няфёдава з Г. Бураўкіным «Мэта — служэнне, справаздача з паслядзямні «Круглага стала», прысвечанага экалогіі культуры. Часопіс пачынае публікаваць

старонкі «Анталогіі беларускага апавядання 20-х гадоў» (апавяданні А. Мрыя з прадмовы Я. Леціні). Друкуюцца таксама трыціці Д. Бічэль-Загнетавой, працяг аповеці В. Грэвіча «Штучны розум», вершы У. Смарыніна, В. Куртані, а таксама К. Шэрмана (пераклад з іспанскай Р. Барадуліна), В. Маслока і А. Бадака (прадмова А. Лойкі), апавяданні А. Васілевіч «Птушкі нбесныя» і С. Кухарава «Цёплая мяцельца». Слова да 75-годдзя з дня нараджэння А. Куляшова гаворыць А. Пісьмянкоў — «Яго Бесядзь».

«МАСТАЦТВА БЕЛАРУСІ»

Нумар адкрываецца артыкулам Э. Мельнікава «Перабудова на ТБ: жаданае і сапраўднае». А. Сільвановіч («Пажынаючы плады відэарэалізму») разважае аб развіцці відэакультуры, А. Бабкова і Н. Фральцова («У пошуках саміх сябе») вядуць размову пра нацыянальную кінадраматургію.

Выўленчае мастацтва прадстаўлена публікацыямі Л. Бортнік «Абмяняліся творчымі ідэямі» (выстаўка твораў мастакоў абласцей рэспублікі), Я. Шунейні «Супрэмум, або Творца беспрадметнага мастацтва» (да 110-годдзя з дня нараджэння К. Малевіча), В. Буйвала і М. Паграноўскага «Вытокі раману» (выстаўка мастака К. Качана ў Навагрудку), А. Вентарова «Імкненне да новага мыслення» (выстаўка планатыста М. Атрахові-

ча). Друкуюцца дзённіковыя запісы мастака Я. Драздовіча. АДДЗЕЛ МУЗЫКІ ПРАПАНАУЕ заканчэнне артыкула М. Валодзіна «Ад першай асобы» пра аўтарскую песню, агляд Г. Куляшовай «Пра што гаворыць афіша» аб спектаклях мінулага сезона ДАТВА БССР, гутарку «Час яднання» з кампазітарамі У. Дамарацім, У. Дарохіным, В. Войцікам.

А. Сабалеўскі завяршае публікацыю «Зноў пра шляхі і ростані купалаўскага тэатра». Народнае і самадзейнае мастацтва разглядаецца ў артыкулах М. Раманюка «Насцюмы з «народным каларытам», А. Лозіні «Ой, вясна-вясняначка», Б. Бур'ян («Пагаворыць варта б супольна») і В. Вайткевіч («Снарбы чкаюць уліку») рэцэнзуюць «Эцыклапедыю літаратуры і мастацтва Беларусі».

«КРЫНІЦА»

Адкрывае нумар падборка праблемных лістоў «Люстэрная зала». Пад рубрыкай «Зямля родная» прапанаўца нарыс Н. Громавай «На самавольны дзеянні ўказаць...». Публікуюцца паэма С. Сокалава-Воюша «Мякі знак», апавяданні А. Ярася і Х. А. Кардзі (пер. з іспанскай Я. Лапаткі), артыкул Г. Брацішова «Наменілатура». Пра К. Лашчынскага расказа-

вае У. Арлоў — «Касцёр бесспяротнасці». Сярод іншых матэрыялаў — фельетон П. Якубовіча «Махніна прырода», артыкул А. Цыпко «Вялікая мэта» і нічымналь рэачіснасць, публіцыстычны роздум П. Рогова «Дубіна ў рукаве», расказ А. Шабаліной аб паездцы ў ЗША «Павольнае танга», нататкі А. Глобуса «Мінскі авангард», падборка «Музычны праспект», нарыс А. Чарнова «Чорная ружа».

«БЯРОЗКА»

Пад рубрыкай «Бібліятэка часопіса «Бярозка» да 75-годдзя з дня нараджэння А. Куляшова — артыкул Р. Баравіковай і вершы народнага паэта. Змешчаны вершы С. Андрушэвіч, раздзелы з аповеці М. Корзуна «Свято чароўнай зоркі», казка Г. Сяўбо «Таямнічыя сляды». Працяг прыгодніцкай гісторыі ў малюнках паводле «Палескіх рабінзонаў» прапанаўца А. Круглякоў. В. Дубіна ў эсе «Дзіва дзіўнае... з паперы» расказвае пра мастацтва выцінанкі, а ў рубрыцы «Беларускі Калумбы» У. Малашкевіч знаёміць са слаўным фалькларыстам і этног-

рафам, мовазнаўцам і літаратарам П. Шпілеўскім. Пра дзіцячыя праблемы разважае У. Ліпскі «Сябар твой спагадлівы». Публіцыстычны раздзел прадстаўлены таксама матэрыяламі Л. Буявец «Шчыравалі ўлетку, святкавалі ўвосень», С. Андрэенкі «Самакіраванне і ці... самаабмежаванне», А. Пятровіча «Эстафета прымае 4-ы «А» і М. Дзямідовіча «Хто наступны?». «Музычны экспрэс» падводзіць вынікі свайго хіт-параду, чарговую заняткі прыводзіць «Завочная фотастудыя».

Гнеў і боль барыкад

Да 75-годдзя з дня нараджэння
Валянціна ТАУЛАЯ

ВАЛЯНЦІН Таўлай, мабыць, найбольш яркая і тыповая постаць у авангардзе маладой заходне-беларускай літаратуры 20-х гадоў. Паэзія звычайна алярэджвала складанне палітычных праграм, выступала лабараторыяй, у якой сацыяльныя, патрыятычныя страсці і палітычныя ідэі крышталізаваліся, усведамляліся масай, каб на адпаведных этапах і форумах станаўліцца праграмнымі пастулатамі ці параграфамі дэкларацый, статутаў, якія таксама змяшчалі ў сабе багата эмацыянальных вобразаў, афарызмаў. Знамянальна, што паэзія, хоць і была полымем рэвалюцыйных пачуццяў, але станаў-

лася адначасна арэнай канфрантацый і паразумення, бо яе вышэйшай каштоўнасцю быў чалавек і чалавечы лёс.

Паказальныя ў гэтым сэнсе адносіны ўдзельнікаў вызваленчага руху да патрыятычнай паэзіі беларускага ксяндза Казіміра Сваяка (Кастуся Стаповіча), дыспут вакол яго асобы і спадчыны, які адбыўся ў камерах Лукішскай турмы ў 1935 годзе, напярэдадні судовага працэсу так званай «Малой Грамады», фактычна працэсу камуністычнай творчай інтэлігенцыі, згуртаванай пры рэдакцыях «Беларускай газеты», «Асвы», «Літаратурнай старонкі», «Пралому» і іншых паўлегальных камуністычных

выданняў. Гэта была інтэлектуальная эліта камуністычнага падполля і невыпадкова яна, чакаючы судовы працэс, сочачы за нарастаннем антыфашыскага руху, падняла праблему сумяшчальнасці ў рамках Народнага фронту розных дэмакратычных і гуманістычна арыентаваных плыняў, ідэй і пазіцый. Камуністы, «бязбожнікі» з належнымі агаворкамі прызналі каштоўнасць патрыятычнай паэзіі Казіміра Сваяка. Для таго часу, калі ў КПЗБ яшчэ моцна давалі сябе адчуць сектанцкія настроі, гэта была смелая незалежная пастава, паказчык гуманістычнай адкрытасці, духоўнай раскаванасці ў баявым рэвалю-

цыйным падполлі. П. Пестрак у судовай прамове заявіў, што рэжым санацыі даўё палітычны ўціск да такога абсурду, што нават ксяндз Казімір Сваяк стаў небяспечным бунтарам. Ідэя адзінага фронту супраць фашызму яднала тады дэмакратычныя сілы краіны. Найбольш, відаць, праняўся спрэчкай пра Сваяка В. Таўлай. Ён быў самы таленавіты з паэтаў, якія сядзелі тады ў турме на Лукішках, нават П. Пестраку юнак пачціва ўступаў першынство не па творчай, а па змагароўскай лініі, а паэты яго пакалення — Янка Патаповіч, Алесь Рэдзка — надаваліся Таўлаю ў вучні. Ён падвёў вынікі дыскусіі вершам «Цень Сваяка». Пафас твора складае спрэчка маладога камуніста, змагара, вязня з пазіцыяй ксяндза і асэнсаванне разладу ў душы апанента, канфлікту паміж сэрцам, чутым органам пазнання такіх далікатных каштоўнасцей, як справядлівасць, свабода, ахвярнасць, і рассудкам, у гэтым канкрэтным выпадку рэлігійным канонам, што забараняе свабодна спачуваць змагарам і любіць іх адкрытым сэрцам:

Рукі ўгору вы ўзнялі з малітвай,
Толькі сэрца вам не ўзняць ніяк.
І стаіць на ростані вялікай бітвы
Чарнакрылы распачы маяк.

Шэпчаць вусны: сэрцу пакаруся.
І абліў ксяндза няверы жах:
бачыць ксяндз, што заўтра
Беларусі не цвіце на залатых крыжах.
І, ўстрыжваны, вітае нізка ён
рокат руху, што крыжам не родны,
з ціхім сорамам зарой п'янее дзён,
тых, калі працнецца бунт народны.

Таўлай падтрымлівае голас дзёрзкага сэрца супраць украдлівага голасу прымірэнчай дактрыны непраціўлення. Лірычны герой загадвае легендарным воям: «Праніжыце ж, воі, цень Сваяка куляй, ворагу пасланай наўздагон». — гэта значыць адкінь догму пакоры і непраціўлення злу гвалтам. Паэт запэўнівае чытачоў: змагайцеся, толькі перамога дасць прыгнечаным свабоду, і ў самым змаганні знойдуць яны вызваленне ад страху, пакорлівасці, непаўнаценнасці. Але Таўлай не ставіць пад сумненне, ці патрэбны змагарам маральная чужасць і ачышчальны самасуд К. Сваяка. Ён успрыняў драму духоўнага жыцця, стан Сваяка ў катэгорыях трагічнага, прыгадаў, што і сам, ідучы на вогнішча народнага руху, прыносіў боль родным, бліжнім, пакутаваў ад сумненняў, бываў ахвярай чалавечай слабасці. Таўлай удумліва працягвае Жылкава бачанне вызваленчага руху як

Позірк у мінулае

Іван ЛАСКОЎ

ПАГЛЯДЗІМ З ПАЗІЦЫЙ ПРАЧУДЫ

Узяцца за гэты матэрыял мяне прымусілі дзве публікацыі апошняга часу. 16 верасня 1988 г. у «ЛіМе» надрукаваны кароткі ліст А. Шамака з заклікам шырока адзначыць 750-годдзе бітвы пад Крутагор'ем, у якой злучаныя сілы беларусаў і літоўцаў разграмілі войска хана Койдана і тым самым прадухілілі татара-мангольскую няволю Беларусі і Літвы. Прызнаюся шчыра, пра гэтую бітву я ніколі і не чуў. Ды і як было пачуць, калі ў падручніках гісторыі СССР пра гэтую падзею няма ні слова! І ва ўсёй БелСЭ, што складаецца з 12 тамоў, Крутагор'е ўспомнена толькі аднойчы, у некалькіх радках, прычым у такім кантэксце, што наткнуцца на яго можна толькі выпадкова (т. 6, арт. «Койданаўская бітва 1249 г.»).

Ад нас схаваная нават і такая гераічная старонка нашай гісторыі, як барацьба з татара-мангольскім нашэсцем.

Нас вучылі змалку, што мы — народ няшчасны, забіты, слабы, на працягу ўсёй сваёй гісторыі толькі і рабілі, што падпарадкоўваліся заваёўнікам-суседзям: спачатку літоўцам, потым палякам... Нарэшце, пазналіся — ад чужога прыгнёту нас вызваліў рускі цар. А каб не аказалася Расія такой магутнай, дык даўно нам быць апалачанымі, знікнуць як народу...

Закраніце гэтую тэму ў размове з сотняй беларусаў. Думаю, што калі сярод іх не будзе ўдумлівых гісторыкаў ці інтэлектуальных нефармалаў, 99 з іх сёння паўтараць, што сказаў я.

Ліст А. Шамака прымусіў

вярнуцца да змешчаных у газеце «Звязда» матэрыялаў «Паходжанне беларусаў: дыскусія працягваецца» (30 жніўня 1988 г.).

Так, пачаўся нейкі зрух у свядомасці беларускіх гісторыкаў. Пра гэта ў першую чаргу сведчаць выступленні М. І. Ермаловіча (з вялікай цікавасцю чытаю яго «Старажытную Беларусь» у «Маладосці»), Г. В. Штыхава, М. Ф. Спірыдонава. Але колькі яшчэ заганных стэрэатыпаў у галовах нашых даследчыкаў, колькі нежадання ці боязі гаварыць гістарычную праўду, колькі бессаромнасці гаварыць няпраўду!

Ужо і рускія гісторыкі выказваюць слушную думку, што ў перыяд Кіеўскай Русі старажытнарускія народнасці не існавала. А шэраг беларускіх усё яшчэ паўтарае старамодную версію, ад якой павявае навукімі сутэрэннямі. Дык яшчэ пнецца даводзіць: «Маўляў, была «агульная мова». Але адкуль вядома, што яна была? Можна, захаваліся плямёныя газеты, магнітафонныя запісы? Захавалася толькі некалькі твораў, ды і тыя дайшлі да нас у пазнейшых спісах, калі мова перапісчыкаў ужо значна змянілася. Дый усё яны выйшлі з Кіева, і з якой прычыны трэба сцвярджаць, што іх мова была агульнай і для нашых продкаў? Вядома ж, напрыклад, што «Слова аб паходзе Ігара» да такой ступені перасыпана цюркскімі словамі, што з'яўляецца адной з крыніц для вывучэння палавецкай мовы. Дык няўжо і нашы продкі гэтаксама перасыпалі цюркскімі сваю мову?

Зразумела, усе ўсходнесла-

вянскія плямёны гаварылі на блізкіх мовах. Але як яны маглі загаварыць на агульнай, калі не было ні друку, ні школ? Як яна стваралася, тая агульная мова камунікабельнасці, хто яе распаўсюджаў?

Другі «аргумент» існавання старажытнарускіх народнасці — наяўнасць агульнай Кіеўскай дзяржавы. Але ж ці можа быць дзяржава мярылам этнічнай агульнасці? Ці мала было і ёсць шматнацыянальных дзяржаў? У такой жывём мы самі.

Думаецца, сам тэрмін «старажытнарускі» састарэў. Атрымліваецца, у рускіх была старажытнасць, а ў беларусаў і ўкраінцаў не было. Ці ж не дзіўна, што помнікі старажытнаўкраінскай літаратуры «Аповесць мінулых гадоў», «Слова аб паходзе Ігара» залічваюцца ў старажытнарускія? Але каб хоць неяк нанесці рэтуш за надта тэндэнцыйнай думцы, падкрэсліваем, што гэтыя творы належаць «усім тром» братнім народам.

Маё цвёрдае перакананне: калі гутарка не ідзе пра спадчыну толькі аднаго рускага народа, тэрмін «старажытнарускі» трэба мяняць на «старажытны ўсходнеславянскі». А то даходзіць да таго, што «старажытным рускім горадам» называюцца Полацк і Бярэсце, Тураў і Менск...

Добра, што, нарэшце, выказаецца думка (М. І. Ермаловіч), што не было аніякай заваёвы Беларусі Літвой. Бо не проста народу меншаму раптам узяць ды і заваяваць народ большы, і прытым такі народ, які знаходзіцца на значна вышэйшай ступені эканамічнага і куль-

турнага развіцця...

Вельмі балючая тэма — узаемаадносіны паміж Вялікім княствам Літоўскім (ВКЛ) і Маскоўскай дзяржавай. Заваёва Маскоўскай ВКЛ у выніку шматвяковага націску падаецца як «вызваленне». Ці не надышоў час нам і пра гэта сказаць праўду?

Пра станоўчы ўплыў польскай культуры не гаворыцца нічога. Чуюцца толькі «экспансія», «паланізацыя», «уціск».

Што ж бачыш, калі больш уважліва прааналізуюеш гэтыя пытанні? Вядома, што Польшча падзялялася на шэраг амаль самастойных магнацтваў. Тое ж самае было і з Беларуссю. І тут фактычна правілі не вялікія князі, а Сапегі, Радзівілы, Хадкевічы. Яны былі сапраўднымі ўладарамі на Беларусі, і менавіта так трэба разглядаць пытанні аб беларускай дзяржаўнасці ў складзе ВКЛ і Рэчы Паспалітай.

Але такая федэрацыя магнацтваў, у ваенных адносінах ослабленая, магла існаваць толькі побач з мірнымі суседзямі. На жаль, як Польшча, так і ВКЛ мірных суседзяў не мелі. На Польшчу з захаду ціснулі немцы, на ВКЛ з усходу — Масква. Таму абедзве дзяржавы і вымушаны былі думаць пра аб'яднанне сіл.

Першае такое аб'яднанне адбылося незадоўга да Грунвальдскай бітвы і было накіравана супраць Прусіі. Разграміўшы агрэсара, суполка страціла сваю неабходнасць і распалася. У канцы XV стагоддзя Масква, нарэшце, канчаткова вызвалілася ад татара-мангольскай няволі. Гэтая перамога, дасягнутая без дапамогі ВКЛ, і робіцца паваротнай у ягонай гісторыі.

Абсалютысцкая Маскоўская дзяржава, што на працягу стагоддзяў прывыкла да мяча, яго не адклала, хаця знешняя пагроза і знікла. Маскоўскія вялікія князі, а затым цары ідэалагічна разглядалі сябе як спадчыніку Кіеўскай дзяржавы, на чале якой стаялі іх продкі Рурыкавічы. З пачатку XVI стагоддзя пачынаецца зацятая экспансія Масквы на «былыя рускія» землі.

Беларуская магнацкая вольніца аказацца ў складзе дзяржавы, дзе ўсе без прычання падпарадкоўваюцца манарху, было не ў нос. Але Масква аказалася праціўнікам, якому Вялікае княства Літоўскае даць рады не магло. Прышлося ісці ўжо выпрабаваным шляхам — яднацца з Польшчай. Але калі Прусія ў свой час пагражала абодвум сяюзнікам, то

Масква ў першую чаргу толькі ВКЛ. Таму ў новым саюзе з Польшчай Княству прыйшлося ісці на ўступкі. ВКЛ страціла Украіну, якая адышла да Польшчы, што было вялікай памылкай, бо парумыла ўстойлівасць як ВКЛ, так і Польшчы. Але абставіны вымушалі. Вядома, што Люблінская унія 1569 г. была заключана пасля таго, як Іванам Грозным быў захоплены Полацк. Такім чынам, за Люблінскую унію мы павінны дзякаваць нядобрай памяці першаму маскоўскаму цару.

Хто спрачаецца, перыяд пасля Брэсцкай уніі 1596 г. быў неспрыяльным для беларускай мовы (не скажу — культуры, бо развівалася беларуская польскамоўная культура). Але ці можна тут гаварыць пра прымусовую паланізацыю?

Паступовае знікненне роднай мовы — гэта тое, што мы амаль безуважна назіралі ў сабе і мова братняга народа ўпэўнена выцягвала нацыянальную праз школу, друк, кіно, радыё, тэлебачанне, справаводства, усемагчымыя шылды і аб'явы і г. д. У XVII—XVIII стст. многія з гэтых сродкаў нават і не сніліся. Дый мова і не была такім ідэалагічным момантам у жыцці народаў, як сёння. Прыгадаем, як пэўны час усё сярэднявечная Еўропа пісала на лаціне. Або ўзяць распаўсюджванне французскай мовы на Еўропе ў канцы XVIII — пачатку XIX стст. Усё рускае дваранства дзесяці год гаварыла па-французску, рускую мову ўжываючы толькі для загадаў дворні.

У акалічванні беларускай шляхты было некалькі прычын, але прымусу сярод іх не было. Ды і ці можна было прымусіць гаварыць на той, а не іншай мове ў краіне, дзе любы шляхціц мог сарваць прыняцце рашэння сейма сваім гарлапаным «ветам»?

Адно прычыну я ўжо назваў: аб'яднанне ВКЛ і Польшчы было больш неабходна першаму, і шляхта ВКЛ павінна была ісці на нейкія ўступкі. Па-другое, культуры ўзровень Польшчы быў вышэйшы, чым ВКЛ. Гэтым тлумачыцца і той факт, што апалачанню падверглася не толькі беларуская, але і літоўская шляхта, хоць літоўская мова зусім непадобна да польскай. Да таго ж, як ужо было сказана, Масква прэтэндавала на «былыя рускія» землі. Менавіта ўжываючы польскую мову беларуская шляхта падкрэслівала, што яна не руская, што Масква на яе не мае права.

высокага, але трагічнага змагання. Ад верша «Цень Сва-
яка» праменні ідэй цягнуцца да
твораў — «Бацьку», «Песня
пра сухар», «Таварыш» —
лепшых здабыткаў заходнебеларускай і ўсёй беларускай паэзіі.

На судзе «Малой Грамады»
Таўлай атрымаў найдаўжэйшы
тэрмін зняволення — 8 га-
доў турмы, столькі ж, колькі
П. Пестрак і Я. Міско. Гэты
тэрмін ізаляцыі быў меркай
яго прафесіяналізму як ідэола-
га камуністычнага падполля і
важкім левага авангарднага
кірунку заходнебеларускай
паэзіі. Паскоранае грамадзян-
скае сталенне Таўлая забяспечы-
ла яго творам незвычайную
танальнасць: маладая шчы-
расць злівалася там з мудрай
сталасцю, бунтарнасць з глы-
бінёй бачання вызначальных
сіл жыцця.

Ланцугі, краты і моцныя ру-
кі, якія здолеюць парваць пу-
ты, разбіць аковы, — уся ра-
мантычная сімволіка рана бы-
ла пастаўлена Таўлаем у кан-
тэкст сусветнай рэвалюцыі,
што надае ідэі вызвалення За-
ходняй Беларусі глабальны
маштаб:

Апошні волатаўскі ўзмах
па тых іржавых ланцугах, —
і Сонца здзіўлена асвеціць
Зямлю, раскутую ў сусвецце!

Есць тут юначы аптымізм
жаданняў. Рэальная практыка

вызваленчага руху ў Заход-
няй Беларусі ўнесла лапраўкі
да романтычнай формулы ба-
рацьбы. Давялося згадзіцца і
на мужнасць пакут, ацаніць
маральную ўстойлівасць, вер-
насць сабе, надзейнасць, пра-
верыць мяжу чалавечай вы-
нослівасці, за якую стаіць
сціпласць.

Таўлай не адным розумам
успрыняў ідэю вызвалення на-
рода ў рэвалюцыйным руху.
Ён прыйшоў да яе цераз кам-
самольскую сябрыню Віленскай
беларускай гімназіі, дзе пана-
вала змагарскае братэрства.

У мінскі перыяд творчасці
Таўлай дапускаў часам сек-
танцкія штампы ў ацэнках за-
ходнебеларускай літаратуры,
ён верыў, што рэвалюцыйная
апантанасць песняроў раздзь-
мухае загашаны рэакцыйныя
агонь Грамады і павядзе
масы на барыкады. Вярнуўшы-
ся ў заходнебеларускае пад-
полле, паэт астыў да сектан-
скага максімізму, угрунта-
ваўся на гуманістычных і па-
трыятычных пазіцыях, праду-
чы, у нейкай меры апыраўся на
варот камуністычнага руху
Польшчы да стратэгіі Народ-
нага фронту. Палітычны ін-
стытут Таўлая вырастаў з са-
цыяльных і нацыянальных па-
чутцяў, зраўнаважаных чала-
вечнасцю, канкрэтным бачан-

нем грамадскіх працэсаў —
цераз лёсы жывых людзей,
удзельнікаў гэтага руху. У
Мінску юнак знаходзіўся пад
моцным уражаннем аднаго з
лідэраў левых польскіх каму-
ністаў Станіслава Будзьнянска-
га, які дзяліў з ім ды з Юр-
кам Тарасюком свой нумар у
гасцініцы і як рэдактар «Звяз-
ды» даваў тэмы і падказваў
ідэалагічныя рашэнні. Вызва-
ленне ад дагматычнага патра-
нату паэт адчуў не толькі як
палёгку, але і як націск арта-
доксаў, якія гатовы былі ўчы-
ніць вязню гродзенскай турмы
суролага рэжыму — турму ў
турме. На шчасце, справа да-
лей прыдзірлівых аргпаган-
няў не дайшла. Яго творы «Та-
варыш маёй вясны», «Лукіш-
скія вершы», «Не дуры мяне,
дзядзька, галавы» падабаліся
вязням, у іх адчуліся новыя
павевы, адраджэнне ідэі Гра-
мады, якая аказалася родна-
най Народнаму антыфашысцка-
му фронту. Вершы яго заў-
жды былі поўнымі і важкімі,
як каласы на загоне ў дбай-
нага, разумнага гаспадары.

Памятны верасень 1939 года
В. Таўлай сустрэў на вуліцах
Горадні ў вопратцы вязня. Ра-
дасць вызвалення, сустрэч з
роднымі, любімай праца ў
рэдакцыі Лідскай раённай газе-
ты, сям'я, віды на выданне
зборніка твораў — усё гэта
прыгушвалася таямнічай іза-
ляцыяй заходніх абласцей ад

усходніх, а затым і праявамі
скрытай рэпрэсіўнасці, ахвяра-
мі якой сталі сем'я Якуба Міс-
ко і Янкі Патаповіча, недаве-
рам улад да былых членаў
КПЗБ. Павярдзіліся чуткі пра
рэпрэсіраванне заходнебелар-
ускіх паслоў у БССР і кіраў-
нікоў КПП і КПЗБ, стала
ясна, што і яго з Якубам Міс-
ко выклікалі ў БССР у пача-
тку 1934 года не для таго, каб
пахваліць за добрую работу ў
заходнебеларускім падпольным
і паўлегальным друку, а каб
далучыць да справы Дварчані-
на, Рак-Міхайлоўскага, Тараш-
кевіча — як вучняў. Даходзі-
лі і да яго галасы расчара-
вання былых членаў КПЗБ,
чый вопыт грамадскай і палі-
тычнай работы не выкарыстоў-
валі ўлады. Паэт не паддаваў-
ся мінорым настроям, захоў-
ваў філасофскую стрыманасць,
верыў у лепшае.

Дастойна прайшоў В. Таў-
лай праз пекла акупацыі, стаў
арганізатарам антыфашысцка-
га падполля на Навагрудчыне,
па заданні партызан стварыў
разведвальную групу ў Нава-
грудку, якая перадала шмат
каштоўных звестак каманда-
ванню пра дзейнасць акупа-
нтаў і іх памагатах.

Ад рук фашыстаў загінулі ў
Асвенціме бачыка паэта і ма-
чыха, сам ён, арыштаваны ў
Лідзе і пасаджаны ў турму,
назаўсёды развітваўся з сяб-

рамі па творчасці, якую лічыў
галоўнаю справай жыцця:

Сябры мае, Піліпе і Максіме,
пішу, здаецца, развітальны ліст.
А шчада: перазімаваўшы зіму,
і да сустрэчы, можа б, дажылі...

Ды сцэнка ўбыталася
У дрот калючы,
а ў сэрца — накіраван аўтамат.
І думкі сціліся ў камок балючы,
і ўсё цяжэй душу гняць турма.

Верныя сябры па змаганні
цудам выратавалі паэта-пад-
польшчыка з турмы. Ён дажыў
да перамогі і ў разбураным
вайною Мінску сам ратаваў
памяць аб незвычайных падзе-
ях свайго жыцця і жыцця на-
роднага, шмат пісаў, збіраў
экспанаты для Літаратурнага
музея Янкі Купалы, які меўся
адкрыцца. Усё, за што ні браў-
ся багаты талентам і жыццё-
вым вопытам пісьменнік, выхо-
дзіла салідным. І само слова
гэтае становілася ў яго пры-
гаворкай.

Прызнанне прыйшло да Таў-
лая позна, у 1948 годзе, пас-
ля смерці. Правёўшы мала-
досць у падполлі і турмах, ён
мала друкаваўся, а пільная
патрабавальнасць да сябе за-
бараняла здаваць у друк творы
недапрацаваныя. У турмах
ён захварэў на сэрца і ад гэ-
тай хваробы памёр у пасля-
ваенным Мінску, калі друкары
набралі яго першы зборнік.
Было яму 33 гады.

Уладзімір КАЛЕСНІК.

Заваёва Беларусі царскімі
войскамі падаецца да гэтага
часу ў гістарычных працах як
вызваленне Беларусі «ад польска-
скага ўціску». Але сёння трэба
прызнаць, што не вызвален-
нем было падарванне бела-
рускіх сялян прыбліжэнным ца-
ра ды больш дробнай сошчы,
павелічэнне прыгоннага гнёту,
разарэнне друкарняў, школ,
царквы, афіцыйная забарона
беларускай мовы і самога па-
няцця «беларус»... Ніхто не
адмаўляе, што далучэнне бела-
рускага народа да рускага ме-
ла шмат і станоўчага, але ўсё
такі давайце будзем трымацца
гістарычных фактаў, глядзець
праўдзе ў вочы.

Варта падкрэсліць, што з
прыходам маскоўскіх чыноўні-
каў добраахвотная паланіза-
цыя не спынілася, а наадварот,
узмацнілася і працягвалася
яшчэ доўга. Цяпер яна ішла
ўжо як форма пратэсту супра-
ць экспансіі з Усходу. Бела-
руская шляхта ўдзельнічала
ва ўсіх значных выступленнях
польскага народа (1794, 1831,
1863), разумеючы свабоду бела-
русаў як агульную свабоду
абодвух народаў.

Цяпер, на жаль, за сталін-
скія і паслясталінскія дзесяці-
годдзі з дапамогай разнастай-
ных сродкаў прапаганды, у
тым ліку гістарычных «працаў»,
у беларускім народзе ўкара-
нілася не надта пашанная «па-
мяць» пра адносіны палякаў да
іх продкаў. Зразумела, у
шматвяковай гісторыі бела-
руска-польскіх адносін былі роз-
ныя старонкі. Але гаворыць
пра польскую экспансію ў пры-
мяненні да часоў Рэчы Паспа-
літай няма падстаў. Гэта праў-
да, палякі сціліся на Белару-
сі, але ж і беларусы ішлі на
запад ад Буга, і ў доволі знач-
най колькасці. Такія працэсы ў
агульнай дзяржаве — звычай-
ная з'ява. Прыгадаем, напры-
клад, рассяленне ўкраінцаў у
межах Расійскай імперыі —
аж да Курска і Кубані.

Да якіх ганебных рэчэй да-
пісваецца наша Клію, сведчыць
такі прыклад. «Гэтыя войны
(Масквы з Літвой. — І. Л.) —
гаворыць на звяздоўскай дыску-
сіі М. Ф. Спірыдонаў, — былі
захопніцкімі, яны неслі бела-
рускаму народу вялікія чала-
вечыя і матэрыяльныя стра-
ты. Але, нягледзячы на гэта,
некаторыя гісторыкі сцвяр-
джаюць, што Іван Грозны ў
1563 годзе вызваліў Полацк, а
Стэфан Баторый у 1579 годзе
захапіў яго». Прачытаўшы гэ-
тыя радкі, я зазірнуў у БелСЭ
— што там напісана пра гэта?
І знайшоў вось што: «У 1575 го-
дзе каралём Рэчы Паспалітай
стаў Стэфан Баторый.

11.8.1579 яго войскі асадылі,
30.8.1579 занялі Полацк. Горад
быў разрабаваны, яго гераіч-
ныя абаронцы перабіты. Захоп-
нікі знішчылі бібліятэку Сафійска-
скага сабора, у якой былі саб-
раны каштоўныя стараж. кні-
гі». Аказваецца, вякі Івана
Грознага, што наводзілі свой
парадак у Полацку 16 гадоў,
названы яго «гераічнымі аба-
ронцамі», а ўласныя войскі —
захопніцкімі і рабаўніцкімі, ды
яшчэ менавіта на іх звальваецца
знішчэнне бібліятэкі Сафійска-
скага сабора. Трошкі раней у
тым жа артыкуле «Лівонская
вайна» войскі, што ішлі на да-
памогу Полацку ў 1563 годзе,
г. зн. яшчэ да ўтварэння Рэчы
Паспалітай, уласныя войскі
ВКЛ, названы «варожымі».

Давайце, нарэшце, ачышчаць
сваю гісторыю ад маны. Мы
павінны ведаць яе такой, якой
яна была, — з яе перамогамі
і праваламі, героямі і здрадні-
камі, прычым герой павінен
быць названы героем, а
зраднік — здраднікам. Гэта
патрэбна не толькі нам, але і
нашым суседзям — рускім,
палякам, літоўцам, бо калі ска-
жаецца наша гісторыя, то ска-
жаецца і іхняя.

Замест эпалога.
Прачытаўшы напісанае, я
зразумеў, што павінен дадаць
яшчэ тры заўвагі.
Першае. У гісторыі Беларусі
вельмі мала засталася гераіч-
нага. Не паказваецца роля на-
шых продкаў у барацьбе з
мангола-татарами, крывякамі,
шведамі, крымцамі, удзел у
польскіх паўстаннях 1794 і

1831 гг., першай сусветнай
вайне. З усіх гераічных старо-
нак гісторыі беларускага на-
рода пакідаецца толькі адна —
змаганне супроць фашысцкай
навалы. Не паказваецца гера-
ізм беларусаў нават пры
абароне граніц уласнай дзяр-
жавы ў XVI—XVIII стст. Калі
начытаешся артыкулаў некато-
рых нашых гісторыкаў, склад-
ваецца ўражанне, што белару-
сы ў гісторыі ігралі толькі па-
сіўную ролю. Вакол кіпелі
страшці, а беларускі народ,
прабачце мяне за маркотную
іронію, сядзеў пры дарозе ды,
грызучы сваю скарынку, то з
разгубнасцю, то з надзеяй,
то са страхам глядзеў пад
ногі літоўцам, палякам, шведам,
французам, рускім. Адкуль жа
возьмецца ў маладога пака-
лення павага да свайго народа
і яго мовы?

Другое. Беларуская гісторыя,
у прыватнасці гісторыя бела-
руска-літоўскіх і беларуска-
польскіх адносін зводзіцца да
паказу працэсаў, якія адбыва-
юцца ўнутры дзяржаў, не звяр-
таючы ўвагі на тое, што адбы-
ваецца вакол. Прасцей кажучы,
гэтыя аб'яднаны тлумачаць
толькі інтэрэсамі феодалаў,
што былі зацікаўлены ў больш
глыбокай эксплуатацыі наро-
даў. На самай справе, як я ўжо
кастава сказаў, аб'яднаны гэ-
тыя спарадзіліся знешняй пе-
грозай: аб'яднанне беларусаў
з літоўцамі — пагрозай тата-
ра-мангольскай і тэўтонскай
няволі, аб'яднанні ВКЛ і Поль-
шчы — пагрозамі з Захаду і
Усходу. А наша гістарыягра-

фія нават пра Люблінскую
унію, што была заключана ў
той час, калі войскі Івана Гроз-
нага ўжо захапілі Полацк і ся-
дзелі ў ім шэсць год, піша так:
«Абумоўлена аслабленнем Вя-
лікага княства Літоўскага ў вы-
ніку росту антыфеад. выступ-
ленняў, унутрыкласавых, паліт.
і нац.-рэліг. супярэчнасцей, няў-
деч у Лівонскай вайне» (БелСЭ,
т. 6, ст. 459). Як бачыце, га-
лоўная прычына — няўдачы ў
Лівонскай вайне» — ставіцца...
на апошняе месца!

Трэцяе. Пра беларуска-лі-
тоўскія адносіны. У БелСЭ
сказана: «Стварэнне адносна
ранне-феад. манархіі ў Літве
звязана з імем Міндоўга... які
аб'яднаў большасць літоўскіх
зямель і некаторыя суседнія
зах.-рус. землі (чаму, дарэчы,
заходне-рус., а не заходне-бел-
лар. землі? — І. Л.)» (т. 3, ст.
232) «У 1236—40 князь Мін-
доўг аб'яднаў усх.-літ. княствы
і частку зах.-рус. зямель у Вя-
лікае княства Літоўскае» (т. 6,
ст. 399). Такім чынам, выхо-
дзіць, што Міндоўг спачатку
аб'яднаў Літву, а потым дала-
чыў да яе «зах.-рус.» землі.
Але з карты, змешчана ў тым
жа трэцім томе, ясна відна,
што пры Міндоўгу ў склад Вя-
лікага княства Літоўскага ўва-
ходзілі амаль выключна бела-
рускія землі, і далучэнне да іх
літоўскіх зямель адбылося ўжо
пасля Міндоўга! Неадарэчна ду-
маць, што Навагародак, пер-
шая сталіца ВКЛ, быў літоўскім
горадам, бо куды літоўцы-«за-
ваўнікі» з яго падзелілі по-
тым? Такім чынам давайце ра-

зам падумам, можа, Міндоўг
— беларускі князь, і стварэн-
не ВКЛ пачалося не з далучэн-
ня Беларусі да Літвы, а Літвы
да Беларусі. Магчыма па па-
ходжанні ён быў і з літоўскіх
плямёнаў, што ў будучым і
палегчыла далучэнне літоўскіх
княстваў. Але гэта зусім не га-
ворыць за тое, што ён быў лі-
тоўскім князем. Рурык быў ве-
рагам, але ж гэта не значыць,
што Кіеўская Русь была нар-
манскай дзяржавай.

І сталіца ВКЛ была ўрэшце
перанесена ў літоўскія абшары
не таму, што князь яго былі лі-
тоўцамі, а са стратэгічных мер-
каванняў: Навагародак быў за-
надта блізка да Польшчы, а
скажам, Полацк — да тэўтонаў.

Але які ён быў пачатак бела-
руска-літоўскіх адносін, варта
адзначыць, што самі яны
былі ўзорам міжнацыянальных
адносін у адной дзяржаве. Нам
нічога невядома пра спрэчкі і
супярэчнасці паміж беларуса-
мі і літоўцамі ў складзе Вялі-
кага княства Літоўскага і Рэ-
чы Паспалітай. Гэта было не
заваяванне аднаго народа дру-
гім, а саюз раўнапраўных, са-
юз дзеля падтрымкі адно ад-
наго ў абароне ад знешніх сіл,
дзеля сумеснага развіцця экан-
омікі і культуры.

Гэты саюз дазволіў не толькі
адстаяць незалежнасць Беларусі
і Літвы ад тэўтонаў і мангола-та-
тар, але і з цягам часу, па меры
аслаблення Залатой Арды, ада-
рваць ад яе шэраг украінскіх і
рускіх земляў — Кіеў, Чарні-
гаў, Смаленск і інш.

Каментарый гісторыка

Артыкул пісьменніка І. Ласкова закранае шэраг важных пытан-
няў гісторыі Беларусі феадальнага перыяду. Аўтар усхвалявана
піша пра сучасны стан нашай гістарычнай навуцы, пра яе дасяг-
ненні і, галоўным чынам, пра шматлікія недахопы, міфы і замоўч-
ванні, якія існуюць у ёй да гэтага часу. Самае галоўнае ў тым,
што аўтар востра ставіць пытанні і на большасць з іх адказвае
правільна сам. На старонках «ЛіМа» ўжо друкаваліся артыкулы
праблемнага парадку са слушнай крытыкай стану справы ў сучас-
най гістарычнай навуцы. Ліст-роздум І. Ласкова паказвае, што зру-
чкі пакуль што мізэрныя. Гэта адносіцца да навуковых прац і па-
ручнікаў па гісторыі БССР для ВНУ і школы. Пазіцыі, на якіх ус-
талювалася пераважная большасць гісторыкаў і якія гэтыя гісто-
рыкі зацята абараняюць, былі адпаведна ўмацаваны і падмацаваны
шматлікімі публікацыямі на працягу дзесяцігоддзяў, пачынаючы з

30-х гадоў.
Трэба прызнаць слушнасць меркаванняў аўтара артыкула «Па-
глядзім з пазіцыі праўды». Сапраўды, прыйшоў час для гэтага.
І. Ласкоў добра арыентаваўся ў праблемах беларускай гістарыягра-
фіі. Усе тры ягоныя заўвагі, якімі ён заканчвае свой роздум, і
акрэслілі слабую распрацоўку палітычнай гісторыі Беларусі. І. Лас-
коў спасылваецца (праўда, не робіць гэтага непасрэдна) і на працы
сучасных рускіх савецкіх гісторыкаў, дзе ставіцца пад сумненне
або адмаўляецца існаванне агульнай старажытнарускай народнас-
ці або адмаўляецца існаванне агульнай старажытнарускай народнас-
ці. Дарэчы, яшчэ Карл Маркс указваў на гэта ў сваёй працы пра
царскую дыпламатыю XVIII стагоддзя (апублікавана ў 1986 г. у
Маскве ў 15-м томе англійскага выдання твораў Маркса і Эн-
гельса).

Правільна адзначае І. Ласкоў і шматлікія цюркскія элементы ў
«Слове пра паход Ігаравы», на што яшчэ ў 1975 г. указаў у сваёй
кнізе «Азія» А. Суляйманаў. Можна таксама адзначыць і сумныя
меркаванні аўтара і пра Люблінскую унію 1569 г. і войны паміж
Рускай дзяржавай і Вялікім княствам Літоўскім, палітыку Івана
Грознага на Беларусі і г. д.

Не з усімі меркаваннямі І. Ласкова можна пагадзіцца. Я ўжо пі-
саў у рэдакцыю «ЛіМа» пра 750-годдзе бітвы пад Крутагор'ем.
Справа ў тым, што гэта дата, а галоўнае, і самая бітва не пры-
наюцца большасцю гісторыкаў, яны адносяць яе да легенд. Гіста-

рычныя дакументы пра гэту бітву нічога не гавораць. Слушна не
піша пра яе ў сваёй кнізе «Памяць пра легенды» К. Тарасаў
(1984 г.), які падкрэслівае, што нашэсце Батыя не закранула бела-
рускія зямель, акрамя берасцейскай зямлі (с. 16). Пра бітву ля
Крутагор'я і перамогу над татарамі затое напісана ў школьных
падручніках па гісторыі БССР. А зроблена гэта дзеля таго, каб пе-
рананіць вучняў, што ў нас было ўсё тое, што і ў Расіі, калі
рускія біліся з татарами Батыя (праўда, без перамогі), то і белару-
сы нарэшце не заходзілі. К. Маркс адзначае, што ім тады былі па-
трэбны шырокія пашы. А тут былі лясы і багны на большай част-
цы тэрыторыі.

Недакладны аўтар, калі гаворыць пра рассяленне палякаў на
Беларусі пасля ўваходжання Вялікага княства Літоўскага ў склад
Рэчы Паспалітай. Статут Вялікага княства Літоўскага 1588 г. забар-
аняў, як і ранейшыя статуты, набываць польскай шляхтай якім-
небудзь чынам маўнтнаў, зямель і пасады ў адміністрацыі на Бела-
русі і Літве. Перасяленне палякаў на Беларусь тады не мела мес-
ца. А асноўная маса мясцовых палякаў — гэта ўланізаванае на-
сельніцтва Літвы і Беларусі, якое успрыняло польскую культуру
разам з каталіцызмам. Дарэчы, пра гэта гаворыць Ф. Энгельс у
сваёй працы «Знешняя палітыка рускага царызму» (Творы, т.
22).

Я цалкам згаджаюся з думкай І. Ласкова, што вучоным неабход-
на вывучаць гісторыю Беларусі не толькі па рускіх крыніцах
(прыклад з артыкулам «Лівонская вайна» ў БелСЭ слушы), але
па беларускіх, польскіх, нямецкіх і лацінскіх (дарэчы, крыніцаў
літоўскай мове не было). Больш таго, трэба, каб гісторыкі не толь-
кі спасылаліся, але і выкарыстоўвалі ўсе працы К. Маркса, Ф. Эн-
гельса і У. І. Ленина, дзе ёсць успаміны пра Беларусь і яе гісто-
рыю. На жаль, яшчэ дагэтуль некаторыя працы ілінаў марксі-
му-ленінізму не выкарыстоўваюцца гісторыкамі, бо не адпавядаюць
тым схэмам, якія выкарыстоўваюцца ў 30—40-ыя гады ў нашай
гістарыяграфіі.

Думаю, што ліст-роздум І. Ласкова будзе хоць і неадназначна,
але з цікавасцю успрыняты чытачамі.

А. ГРЫЦКЕВІЧ,
доктар гістарычных навук, прафесар.

Да маючай адбыцца падзеі тэле- і радыёсупрацоўнікі падрыхтавалі сур'езна. Згодна парадку дня — беларуская літаратура на тэлебачанні і радыё — агульнымі намаганнямі былі складзены дзве падрабязныя даведкі. На жаль, даведкі насілі інфармацыйны, а не аналітычны характар, стракацелі рубрыкамі, прозвішчамі пісьменнікаў і назвамі твораў, а значыць, былі ў нечым фармальнымі. Аднак сваё

Макаёнак «Дыхайце эканомна», А. Кудравец «Сачыненне на вольную тэму» і інш.).
Выхоўваць у чалавеку высокую духоўную запатрабаванні і эстэтычны густ — такая задача стаіць перад рэдакцыямі літаратурна-драматычнага вярстання і вярстання для дзяцей. Што ж перашкаджае выкананню гэтай пачэснай задачы? Нізкі прафесійны ўзровень кадраў — як рэжысёрскіх, так і рэдактарскіх, абываюцца іх да нацыя-

і кураслапам ідрэчных лугоў...» (С. Кухараў).
«З асфальта да маёй вёскі — пяць кіламетраў. Як толькі мінеш Ульянаўку, з левага боку дарогі — скрозь малады бярозавы лес. А з правага — бяскрайнія палі (...). Ах, як хараша тут і прывольна... Як лёгка дыхаецца і як добра жывецца!» (В. Дайліда).
А якія «перлы» стылю і мыслення адкрыліся мне ў выступ-

дарчы, не ўзнікала пытання, чаму кожная з добрага дзесятка рэдакцый тэлебачання і радыё (як і ў Маскве) носіць тытул галоўнай?
З ДАВЕДКІ. Пісьменнікі часта выступаюць перад мікрафонам «Рамантыкаў» і ў праграме для п'янераў «Горні». Матэрыялы з пісьменніцкіх партфеляў перадаюцца ў эфір практычна амаль усе, калі яны варты вялікай аўдыторыі, маюць выхаваўчае значэнне. Так, напрыклад, з'явіўся краязнаўчы цыкл «Зямля бацькоў нашых», які з творчым падыходам, з улікам аўдыторыі, добрым мастацкім словам вядзе пісьменнік Я. Пархута. Адкрыта штомесячная перадача «Вас запрашае камп'ютэр «МДС» (Творчы, таленавіты сцэнарый належаць яму паэтэсы Р. Баравіковай). Добры водгук у слухачоў атрымаў публіцыстычны цыкл «Размова па шчырасці», дзе выступілі П. Місько, М. Параневіч, А. Вольскі, Р. Баравікова, В. Вітка, У. Машкоў, Л. Арабей, К. Кірэенка, Л. Левановіч, П. Ткачоў, У. Ліпскі. Больш за 20 запісаў у лістах публіцыстычныя слова мае публіцыстычны цыкл «На пачатку шляху».

Пра новыя выданні расказаў В. Лукша, А. Лось, В. Вітка, В. Коўтун, С. Паніцька, А. Вольскі.
Па творах беларускіх пісьменнікаў у 1987 г. зроблены 3 тэлеперадачы: «Апошняя ноч Алаізы» А. Вольскага, «Фантамабіль прафесара Цылюкоўскага» паводле Я. Маўра, «Сакрэты вогні» У. Ягоўдзіна. У 1988 г. — «Апошні дзень матрыярхата» паводле У. Машкова, «Я — гэта ты» паводле М. Стральцова.

ШТО Ж ПЕРАШКАДЖАЕ?..

З сумеснага пасяджэння калегіі Дзяржтэлерадыё БССР і прэзідыума праўлення СП БССР

прызначэнне — быць асновай, падмуркам гаворкі — яны выканалі і нам сёння спатрэбіцца.

На пасяджэнні, што праходзіла ў новай студыі на вуліцы Макаёнка, ніхто не аспрэчваў таго відавочнага факта, што беларуская літаратура на рэспубліканскім радыё і тэлебачанні на дасягнула вялікай увагі, але ж не для канстатацыі гэтага збіраліся прадстаўнікі і кіраўнікі дзвюх паважаных арганізацый. Вось чаму гаворка, якую пачаў галоўны рэдактар сцэнарнай калегіі Дзяржтэлерадыё БССР М. Клебановіч, не стала афіцыйна-параднай, а набыла праблемны, дыскусійны накірунак.

З ДАВЕДКІ. З усіх нашых рэдакцый найбольш цесна і плённа сувязі з майстрамі слова ў літаратурна-драматычнай рэдакцыі: прапаганда беларускай літаратуры, клопат пра яе развіццё — у цэнтры яе ўвагі. У такіх цыклах, як «Літаратурная Беларусь», «Ліра», «Паззі радок чароўны», пастаянна ўдзельнічаюць беларускія пісьменнікі, гучаць іх пазыцыйныя і прэзійныя творы, ставяцца праблемы прапаганды роднай мовы і культуры, вядуцца дыскусіі і адбываюцца сустрэчы з чытачамі.

У апошнія гады шмат увагі ўдзяляецца рубрыцы «Творчы партрэт», рэдакцыя імкнецца пазбавіцца «хрэстаматычнага глядзі» і саладжаво-кампліментарнага стылю, выйсці на аб'ектны, праз вобраз і творчы пісьменніка паказаць час і эпоху. Сярод 32 творчых партрэтаў найбольш удала ўвасобленымі аказаліся асобы М. Стральцова, С. Грахоўскага, В. Бечыка, А. Кудравіча, А. Адамовіча, П. Панчанкі.

З 20 выпускаў цыкла «Маладошчэ мая незабыўная», дзе ўзнаўляюцца першыя гады ўтварэння рэспублікі, 12 было аддадзена пісьменнікам. Асноўны клопат рэдакцыі — стварэнне тэлевізійных спектакляў паводле твораў беларускай літаратуры. За апошнія тры гады адбылося 12 прэм'ер (К. Крапіва «На вострыні», А. Суляйнаў «Адна ноч генерала Скарына», А.

нальнай культуры (В. Іпатава); адсутнасць пошуку, невыразнасць выяўленчых сродкаў, засілле стэрэатыпаў (С. Грахоўскі); занадта вузкая кола пісьменнікаў, што супрацоўнічаюць з тэлебачаннем і радыё (Н. Гілевіч); неразумнае літаратурнае, што ў іх творчым жыцці з'явіліся новыя жанры — тэле- і радыёпубліцыстыка (В. Зуёнак); няўвага да літаратуры, да культуры наогул з боку іншых рэдакцый, у прыватнасці — прапаганды (А. Грачанікаў); малая аператыўнасць журналістаў, недахоп абаяльнасці, інтэлігентнасці ў вядучых (І. Чыгрынаў).

Я таксама папрасіла слова і, каб надаць размове канкрэтнасць, прывяла цытаты, выпісаныя мной напярэдадні з мікрафонных папак літаратурнай рэдакцыі радыё. Вось тыповыя ўзоры «баявога жанру», якія з дня ў дзень распаўсюджваюцца на рэспубліку.

«Любіць Галя Дробат сваю вёску — вялікую палескую вёску Опаль, з палеткамі і лугамі вакол яе, з люстранымі вадаёмамі, дзе многа рыбы, гусей і качак, вёску з яе цудоўнымі працавітымі людзьмі, пажылымі і равеснікамі-сябрамі. Любіць яе восенню і вясной...» (М. Федзюковіч).

«Весела і роўна бяжыць праз лес «Іканус», прамінаючы за шыбай хвойнікі і празрыстыя беляныя бярознікі, шпарка бяжыць насустрач (...) шаша. З прагнасцю ўзіраюся ў акно...» (М. Капыловіч).

«Як толькі мінуў па мосце раку Сож на камфартабельным рэйсавым аўтобусе «Мінск — Краснаполле», які робіць на суткі два рэйсы, а ўжо агортваюць усламіны. Недзе тут, за поймамі расквечаных рамонкамі

леннях В. Панамарова, Л. Прокшы, У. Глушакова!..

З ДАВЕДКІ. З актуальнымі нататкамі і нарысамі па сацыяльным пытаннях, мелірацыі, экалогіі, пераходу рэспублікі на гаспадарчы разлік, укараненні сямейнага і арэнднага падрадаў выступілі пісьменнікі В. Якавенка, А. Дзятлаў, В. Мыслівец, В. Дайліда, К. Камейша, І. Капыловіч, А. Кейзараў, У. Глушакоў. Пастаянна вядзецца рубрыка «Пісьменнік сустракаецца з землякамі». Ужо выйшла ў эфір 27 такіх матэрыялаў.

Папулярнасцю сярод слухачоў карыстаецца перадача «За рабочым сталом пісьменніка», у якой гучалі вершы А. Вялюгіна, П. Панчанкі, К. Кірэенкі, Р. Баравікова, П. Макаля, Ю. Свіркі, А. Грачанікава, Я. Янішчыц, Р. Баравіковай, К. Камейшы, М. Малаўкі, Ю. Голуба, У. Верамейчыка і многіх іншых паэтаў.

За апошнія 10 гадоў у радыётэатры адбылося каля 100 прэм'ер радыёспектакляў, створаных паводле твораў беларускіх пісьменнікаў.

Калі пісьменнікі ў асноўным выказвалі пажаданні і крытычныя заўвагі (што ўспрымалася часамі аўдыторыяй з бурнай нягодай), то члены калегіі — супрацоўнікі тэлебачання і радыё прысвяцілі свае выступленні ўнутраным цяжкасцям і праблемам, якіх хапае ў рабоче рэдакцый. Гэта нізкі ганарары за радыёперадачы для дзяцей і адсутнасць на другую праграму «Калыханка», якую дзеці не могуць слухаць па радыёкропцы (Т. Жумар); немагчымасць выкарыстоўваць у навукальных перадачах кінастужкі «Беларусьфільма» (усе яны, за рэдка выключэннем, ці на рускай мове, ці на «трасянцы») і невадаланне роднай мовай большасцю супрацоўнікаў рэдакцыі (П. Шаўчук). Я называю толькі прозвішчы выступаючых, бо іх пасада гучыць занадта грувацка: галоўны рэдактар галоўнай рэдакцыі... А ў вас,

Ад увасаблення літаратурных твораў на экраны і ў эфіры да задач тэле- і радыёвяшчання ўвогуле — такой была амплітуда гаворкі. Выказвалася пажаданне, каб не толькі творы — каб часцей гучала жывое, нераўнадушнае пісьменніцкае слова: будзіла думку і пачуццё, ламала стэрэатыпы, спрыяла перабудове грамадства. Многім літаратурным перадачам усё яшчэ нестас надзяснасці, выхаду на болевые моманты сучаснага грамадскага жыцця, звычнай на старонках газет дыскусійнасці. Невыпадкава столькі прыхільнікаў з'явілася ў перадачы «Ліра», якая валодае названымі якасцямі. Праўда, бывалі выпадкі, калі асобныя сюжэты «Ліры» здаваліся занадта вострымі (не гледзячы на вядома), і іх даводзілася на некалькі разоў перамаціраваць.

Прагучаў напрок і ў адрас пісьменнікаў, што неахвотна згаджаюцца выступіць перад тэлекамерай, не пішуць твораў спецыяльна для тэлебачання і радыё. І хоць сцвярджаюць, узяўшы слова, на меснік галоўнага рэдактара літаратурна-драматычнай рэдакцыі В. Шымук, што ўсе пісьменнікі — актыўныя аўтары згаданай рэдакцыі, аднак даводзіцца прызнаць, што актыўнасць працягваюць якраз тыя, хто не прапагандуе, а хутчэй дыскрэдытуе родную літаратуру перад шматмільённай аўдыторыяй.

З ДАВЕДКІ. У 1987 г. было зроблена 13 тэлеперадач «Літаратурныя сустрэчы». У іх ліку 3 перадачы, прысвечаныя ўсеагульнаму тэматычнаму дзюжэ і юнацтва. Удзельнічалі такія пісьменнікі, як М. Танк, С. Грахоўскі, В. Вітка, У. Ліпскі, М. Чарняўскі, А. Вольскі, Э. Снобелеў, М. Гамолка і іншыя. У гэтым жа цыкле — знаёмства з новымі кіраўнікамі выдавецтва «Юнац-

Мы існуем у кантэксце жорсткай канкурэнцыі з дзвюма рускамоўнымі праграмамі, напярэй прысутным член прэзідыума Саюза пісьменнікаў БССР Н. Пашкевіч, і нельга выпрабавваць чарпленне шчырых беларусаў слабымі перадачамі. А першы сакратар праўлення СП Беларусі Н. Гілевіч параіў журналістам не разлічваць на саманіцыятыву пісьменнікаў, на самацск, — актыўней шукаць перспектывных аўтараў, у тым ліку і сярод маладых.

Ад фармуліроўкі «літаратура на тэлебачанні і радыё» мы прыйшлі да фармуліроўкі «пісьменнік на тэлебачанні і радыё», і гэта заканамерна, сказаў у заключэнне старшыня Дзяржаўнага камітэта БССР па тэлебачанні і радыёвяшчання Г. Бураўкін. Ён нагадаў пра памятнае вехі БТ: тэлеўрокі Васіля Віткі яшчэ ў той час, калі пра стан мовы ўсе вымушаны былі маўчаць, пра першыя футбольныя рэпартажы па-беларуску, якія вёў паэт Аляксей Камароўскі, пра «Калыханку», што так няпроста заваўвала дзіцячую аўдыторыю... Сёння адна з лепшых перадач нашага тэлебачання — «Літарынка». На жаль, ні пра яе, ні пра многія іншыя перадачы, спектаклі, цыклы — ні слова ў друку, у тым ліку і ў «ЛіМе». Не ўсе аспекты пытання былі закрануты, крытыка ў адрас супрацоўнікаў тэлебачання і радыё не заўсёды насіла канструктыўны характар, але карысць ад гаворкі, несумненна, будзе, значыць ён.

Сумеснае пасяджэнне калегіі Дзяржтэлерадыё БССР і прэзідыума праўлення СП БССР, на якім прысутнічаў загадчык ідэалагічнага аддзела ЦК КПБ С. Я. Паўлаў, мела і ўрачысты, святочны момант: Уладзіміру Юрэвічу была ўручана Ганаровая грамата Дзяржтэлерадыё БССР. Гэта сведчанне глыбокай павагі і ўдзячнасці ў дачыненні да пісьменніка — аўтара і пастаяннага вядучага перадачы «Роднае слова», якая адзначыла нядаўна сваё 25-годдзе.

З ПРАЕКТА ПАСТАНОВЫ. Адобрыць работу рэспубліканскага тэлебачання і радыёвяшчання па прапагандзе беларускай літаратуры і стварэнню на яе аснове тэлевізійных і радыёперадач.

Г. КАРЖАНЕУСКАЯ,
кар. «ЛіМа».

«ЛІМ» ПАВЕДАМЛЯЕ

МУЗЫКАНТЫ-ЛАЎРЭАТЫ

Леташні год быў досыць «урадлівы» для беларускіх музыкантаў — удзельнікаў міжнародных і ўсесаюзных конкурсаў.

Так, студэнт Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі Сяргей Мікулік заняў І месца на Міжнародным конкурсе піяністаў імя Бедрыцка Сметана. Конкурс праходзіў у горадзе Градзец-Кралёвскі ў Чэхаславакіі, удзельнічала ў ім 16 музыкантаў. (Першая прэмія, якой адзначаны С. Мікулік, — гэта піяніна вядомай фірмы «PETROF». Прычым, арганізатары конкурсу абяцалі даставіць інструмент пераможцу дахаты).

— Сяргей займаецца ў мяне з другога класа Сярэдняй спецыяльнай музычнай школы пры Белдзяржкансерваторыі, — расказвае прафесар кансерваторыі Ірына Дзятлава. — Прычым, прыйшоў ён да мяне без спецыяльнай падрыхтоўкі, але ў кароткі час не толькі дагнаў, а і перагнаў сваіх равеснікаў. Усе

гады Сяргей займаўся ў мяне толькі на «выдатна». Паступіўшы ў кансерваторыю, атрымаў вае Ленінскае стыпендыю. Паспех Сяргея на конкурсе тым больш значны, што ён нядаўна прыйшоў у Савецкай Арміі і за кароткі тэрмін не толькі ўвайшоў у форму, але заваяваў званне лаўрэата. Я думаю, што, скончыўшы нашу кансерваторыю, Сярожа паедзе ў Маскву ў аспірантуру і, вярнуўшыся, прынясе карысць нашаму беларускаму мастацтву.

Адразу дзве адметныя падзеі ў жыцці Дзяржаўнага камернага аркестра БССР: артыст У. Байдаў і мастацкі кіраўнік калектыву А. Палайнічка вызначыліся на ўсесаюзных конкурсах.

Уладзімір Байдаў названы дыпламантам III Усесаюзнага конкурсу кантрабасістаў. Конкурс праходзіў у горадзе Хмяльніцкім, удзельнічалі ў ім 22 музыканты з Масквы, Ленінграда, Кіева, з гарадоў Сібіры, пераважна спрытаквананыя аркестранты. Беларускі кантраба-

сіст У. Байдаў — выпускнік нашай кансерваторыі па класе дацэнта Уладзіміра Федарчука, у яго ж закончыў аспірантуру. Ягоны поспех на конкурсе адметны тым больш, што раней музыканты-кантрабасісты з нашай рэспублікі ніколі не вылучаліся на ўсесаюзных творчых спаборніцтвах.

На VI Усесаюзным конкурсе дырыжораў, які праходзіў у Омску і Новасібірску ў снежні 1988 г., мастацкі кіраўнік Дзяржаўнага камернага аркестра БССР Аляксандр Палайнічка заняў першае месца. Дасягненне вельмі значнае, бо ў свой час лаўрэатамі гэтага конкурсу былі Я. Мравінскі, Ю. Цемірканаў, А. Лазараў, — пералік імёнаў выклікае павагу і да конкурсу.

Апошняя дырыжорская спаборніцтва сабрала канкурсантаў з усяго Савецкага Саюза.

— У ліку 55 удзельнікаў, — удакладняе А. Палайнічка, — бы-

лі і вопытныя, сталыя кіраўнікі калектываў, і студэнты музычных ВНУ. Для мяне гэта падзея была цікавай тым, што я сустрэўся з музыкантамі сваёй прафесіі з усёй краіны. Такім чынам, першыя два туры праходзілі ў Омску. Усе удзельнікі былі ў роўных умовах. На I туры на працягу дваццаці мінут трэба было прадырыжыраваць першую частку 39-й сімфоніі Моцарта і частку сімфоніі Бетховена. Уявіце сабе долю аркестра, які павінен быў сыграць 55 разоў запар сімфонію Моцарта! На II туры гучалі больш адвольныя праграмы, але працягласцю не больш за 30 мінут.

III тур (туды трапіла шэсць чалавек) праходзіў ужо ў Новасібірску на базе аднаго з лепшых аркестраў нашай краіны, якім кіруе народны артыст ССР А. Кац. Журны на III туры ўзначаліў Г. Раждзественскі. Быў і IV тур, які ўяўляў сабой чатыры канцэрты лаўрэатаў дадзенага конкурсу. Аважыковым твораў тут была уверцюра Рымскага-Корсакава «Светлае свята», музыка гэтага не гучыць на нашых сцэнах па прычыне свайго духоўнага зместу — усхваленае Бога і Хрыста. Трэба было таксама закампаанаваць канцэрт і яшчэ — выканаць твор па ўласным жаданні канкурсанта. У маёй праграме былі «Ноч на Лысай гары» Мусарскага і Канцэрт для скрыпкі з аркестрам С. Пракоф'ева № 1.

Канечне, было няпроста з рэпетыцыямі, праграмы вялікія і складаныя, і, натуральна, кож-

ны дзень рэпетыраваць не ўдавалася. Ды і для аркестрантаў велізарная напружка — ці ж можна запомніць такую колькасць указанняў ад розных дырыжораў! Ад некаторых твораў аркестр адмаўляўся з-за немагчымасці выканання ў такі кароткі час. Былі і накладкі: то нот не знаходзілася, то саліст хварэў. Праз дзве гады пасля выканання маёй праграмы, а я дырыжыраваў апошнім, журы аб'явіла вынік конкурсу. Трэцяе месца падзялілі тры удзельнікі: А. Палайнічка — студэнт Ленінградскай кансерваторыі, Ю. Альпертэн з Эстоніі, Р. Скураў з Новасібірска. Другое месца вырашылі не даваць. Першае дасталася мне.

Конкурс паказаў, што сучасны дырыжор павінен умець прыладкоўвацца да любых умоў: умець каротка сфармуляваць канцэпцыю твора, асчаджаць час рэпетыцыяў, знайсці падыход да любога калектыву, трымацца ў добра фізічнай форме (даводзілася і ночы недасыпаць, вывучаючы партытуру) і галоўнае — не б'янтэжыцца ў любой сітуацыі. Пасля конкурсу я атрымаў шмат запрашэнняў на правядзенне канцэртаў у розных гарадах Саюза.

Пажадайце нашым музыкантам новых удач на іх творчым шляху.

С. МІЛЯДО.

Канцэртная мазаіка

Для аматараў... непрадказальнага

Мастацтва непрадказальнага — менавіта гэтак вызначаюць джаз. Фестываль фартэп'янага джазу ўжо ў трэці раз прайшоў у Мінску. Праўда, сёлета ў канцэртах, акрамя піяністаў, бралі ўдзел і славуны сансафалісты, трамбаністы, трубачы, кантрабасісты, ударнікі...

На сцэне Беларускай дзяржаўнай філармоніі выступалі заслужаныя артысты РСФСР І. Брыль, яго юны, але ўжо добра вядомы вучань Л. Пашка, першакласны трубач А. Фішар, піяніст-імправізатар Д. Крамер. Сваімі сапраўды непрадказальнымі захваляючымі імпрывізацыямі здзіўлялі слухачоў таксама нашы госці М. Левіноўскі, М. Агрэ, Р. Файн, С. Гурбелашвілі, У. Епанешнікаў, Т. Курашвілі, І. Захараў, мінчане А. Бурштэйн, А. Пыталей і іншы. Да святачнага мастацтва джазавай імпрывізацыі цікавіць захапляе толькі апантаных інтэлектуалаў, што рой «зоркі» і нават «не зоркі» збіраючы на свае канцэрты шматлікія залы, а вось прыхільнікаў сапраўднага мастацтва джазу куды менш...

Н. ЗАХАРАВА.

І новыя песні

У рэспубліканскім Доме работнікаў мастацтваў прайшоў творчы вечар кампазітара Валючы Сярых. Гэта была творчая справадзача кампазітара перад глядачамі і слухачамі. Гучалі вакальныя творы, напісаныя В. Сярых на вершы Я. Купалы, Н. Гілевіча, Г. Бураўкіна, М. Стральцова, С. Когана, у выкананні салістаў ДАВТА БССР заслужанага артыста БССР М. Галюскага, лаўрэата рэспубліканскага конкурсу І. Ланюка, саліста Акадэмічнага народнага хору БССР лаўрэата Усеаюзнага конкурсу Я. Навуменкі. Досыць неспадзяванай часткай праграмы стала выступленне вучняў В. Сярых, якія выканалі творы і сваёй настаўніцы, і ўласныя інструментальныя і вакальныя, напісаныя на вершы беларускіх паэтаў.

Вяла вечар В. Сярых. У аўтарскім выкананні пругчалі і новыя песні. Асабліва ўпадала публіка песню на вершы Я. Купалы «Як у лесе», выкананую аўтарам у дуэце з Я. Навуменкам.

А. ХУРТОВА.

На фестывалі ў Польшчы

У польскім горадзе Калішы (цэнтр ваяводства) прайшоў XV Міжнародны фестываль джазавых піяністаў. Сярод спонсараў гэтага традыцыйнага музычнага форуму — Міністэрства культуры і мастацтваў ПНР, польская джазавая федэрацыя, іншыя арганізацыі. У праграме яго былі выступленні джазменаў з Савецкага Саюза, ПНР, ЗША, ФРГ, скандынаўскіх краін. Іх штоночныя «джэм-сесіі», тэатрычныя семінары і прагляд музычных відэафільмаў.

Адметна, што перад тым у Калішы адбыліся запар яшчэ два фестывалі мастацтваў: тэатральны і камернай музыкі. І арганізатары джазавога форуму прапанавалі арыгінальны «пераход» да яго — канцэрт адкрыцця з удзелам... Калішскага сімфанічнага аркестра. Упершыню на Міжнародны джазавы фестываль у Калішы былі запрошаны музыканты з Беларусі — піяніст Ілья Райхлін. (Выхаванец Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі, клас дацэнта Л. Юшкевіча). Яму і выпаў гонар выступіць салістам у канцэрте, што адкрываў фестываль. У выкананні І. Райхліна пругчалі «Карціны з выстаўкі» М. Мусаргскага і «Рэпсодыя ў стылі біза» Д. Гершвіна (аркестрам кіраваў вядомы савецкі дырыжор С. Коган).

Ігра мінскага піяніста мела гараць воджку у польскіх слухачоў, пра што сведчаць і пісьмовыя падзякі ад арганізатараў фестывалю за ўражлівае выступленне І. Райхліна. Гэты фант дае падставу спадзявацца на працяг і паміжрэчы творчых кантактаў лаўрэатаў культуры нашых братніх краін.

НАШ КАР.

Восць вам і Міна Лаўравіч — цэнтральная фігура ў новай п'есе А. Петрашкевіча: так яго на руках насілі, так яму прарочылі вялікую будучыню, і на табе, аказалася, што ўсе ягоныя вялікія планы ў жыцці — пустыя мары, не больш. А ён жа глыба, кіраўнік высокага рангу, «гігант думкі». Нездарма ў яго кабінце, каб павучыцца ў «мысліцеля», міль-

варотлівага прагматыка. Нармальна чалавечая думка не можа пагадзіцца з хваравітым уяўленнем вялікага дзеяча. Яна яго рок. Знак яго асуджанасці на пагібель.

Акружэнне Міны Лаўравіч, — пасадыны прыстасаваны, — дзякуючы сваёй бяздумнай пагадлівасці і прыроджанай ляноце думкі, паскарае яго гібель. Калі «гігант думкі» паставіць за-

рэт, што здарыцца далей.

Лепшая сцэна ў В. Міхайлава — у фінале першага акта. Малюнак душэўных рухаў тут асабліва складаны і няўлоўна рухомы. Паміж магутным функцыянерам і іншымі персанажамі сувязі ў спектаклі даволі моцныя і, праўда, зрэдку прасталінейныя і прасочваюцца больш на сюжэтным узроўні. Адсюль, напэўна, з'яўляецца адназначнасць у трактоўцы вобразаў, грубаватая бытавая фактурнасць некаторых фігур.

Іх, функцыянераў, сам па сабе акружаючы свет мала цікавіць. Гэта асабліва раскрыта ў характары функцыянера ад народнай адукацыі. Артыстка А. Бендава іграе ў спектаклі не толькі са звыклай для яе акуратнасцю і пульсуючай энергіяй, дакладнай думкай, але ў нейкім нават па-новаму: я сказаў бы — больш складана і аб'ёмна. Але не толькі яна адна, усе функцыянеры замкнуліся, адрваныя ад народа, мрояць толькі сабою, прычым толькі ў межах сваіх асабістых інтарэсаў. Іх мроя стала іх маніяй. З-за якой яны зусім не бачаць жыцця, ці, дакладней кажучы, бачаць у ім толькі тое, што супадае з іх павярхоўнымі ўяўленнямі і ацэнкамі.

У ролі функцыянера ад культуры выступае элегантны і павольна прывабны А. Парфяновіч. Гэту роль акцёр іграе, памятаючы, што іграе яе не проста ў звычайнай высленкай камедыі, таму свядома рэтушуе свой прыроджаны тэмперамент, заўсёды схільны да крайніх сацыяльных перабольшванняў. А. Парфяновіч стварыў удалы вобраз угодлівага чыноўніка, які заўсёды з навакаванай усмешкай пытае ў тых, хто «зверху»: «Чего еще изволите?..»

Яны, функцыянеры, пераконвае нас рэжысёр спектакля У. Караткевіч, пустое месца... Але, пакажыце... Не ўсе, бо што здарыцца з нашай зямлёй, калі яе заселяць безгаловыя ўгодліўцы? Сакрат Платонавіч (арт. І. Скіданаў) — чалавек дасціпны і таленавіты, ад прыроды дзівакаваты, але жывы прарок, які бачыць усё, што творыцца навокал. Сутыкненні Сакрата з людзьмі і акружаючай яго маной на працягу ўсяго спектакля драматычныя, але быццам стоечы і не надта выразныя. Гэта ідзе ад таго, што па задуме аўтара п'есы, ён адзін змагаецца з чалавечай тупасцю і пустым пражэкцёрствам.

Вельмі няпроста іграе ролю Сакрата Платонавіча артыст І. Скіданаў. І ў тым, як ён іграе (асабліва ў фінале), ёсць нешта, як бы спецыяльна нагаворанае. Нездарма ён нават мізансцэнічна ў большасці эпізодаў ад'яднаны ад астатняга функцыянерскага натоўпу.

У некаторых іншых выканаўцаў унутраная тэхніка бачна адстае ад знешняй. І складаны малюнак, які намеціў рэжысёр, напрыклад, для функцыянераў фізкультуры і аховы здароўя, фармалізуецца. У такіх выпадках ход аўтарскай думкі быццам спыняецца, сцэнічны малюнак губляе жыццёвую і мастацкую пераканальнасць.

Мастак Л. Герлаван, напэўна, зусім не імкнулася да таго, каб стварыць на сцэне вобраз багацця кабінета магутнага чыноўніка, у якім будуць губляцца, адчуваючы сябе забітымі і нікчэмнымі ад прагнай любы да кіраўніка, астатнія функцыянеры. Глядач разумее, што гэта не асяроддзе бытавання герояў п'есы, а толькі нейкая псіхалагічная прастора. Але яна не пераходзіць у чыстую ўмоўнасць, у абстрактнасць чыстай фантазмагорыі.

Героі п'есы А. Петрашкевіча, дзякуючы настойлівасці і сумленнай працы акцёраў, загаварылі на беларускай мове. Прытым на той добрай мове, якая застаўляе здзіўляцца многім, бо тэатр на беларускай мове спектакляў даўно не іграў. Гэта яшчэ раз падкрэслівае сур'ёзныя адносіны, з якімі працавала трупа над новай пастаноўкай.

Спектакль «Ка-та-стро-фа» А. Петрашкевіча — не толькі на антыалкагольную тэматыку. Гэта пастаноўка пра тое, як разбурае нармальны працэс жыцця камандна-валонтарэскае ўмяшанне функцыянераў, надзеленых неабмежаванай уладай. І пра нас з вамі, што з вялікім поспехам, як паказвае гісторыя, наўражаме культуры і культуры. Ці ж не ўсталява трагічная сітуацыя, або катастрофа, калі народ быццам ненавідзіць культуры і хоча ад іх вызваліцца, прытым не першае дзесяцігоддзе, ступаючы пасля звяржэння кожнага чарговага ідала ў свае грудзі кулакамі ў клятвенных прысяганнях, што такому больш не здарыцца, але праходзіць час, і ўсё паўтараецца.

У фінале спектакля Міна Лаўравіч трупянее ад нечаканай весткі — жыхары яго горада зноў пачалі піць; ён няўцямнымі вачыма ўглядаецца ў залу. Нарэшце, можа, да яго дайшло, што ў жыцці існуюць аб'ектыўныя працэсы, ад якіх нікуды не дзенешся. І калі ты гэта не зразумееш, сцвярджаючы стваральнікі спектакля, то рана ці позна твае задумы чакае поўны крах.

В. ЛАПЦІК,
кар. «ЛіМа».

Тэатр

Крах летуценніка

«КА-ТА-СТРО-ФА» А. Петрашкевіча на сцэне
Магілёўскага абласнога тэатра драмы і камедыі
імя В. Дуніна-Марцінкевіча

гаюць дробныя функцыянеры, ды яшчэ якія: ад культуры і грамадскага парадку, ад панавай камісіі і фінансавання... Яны «кампетэнтна» вырашаюць адну звышважную задачу — выкараняюць алкаголь з нашага штодзённага жыцця.

У спектаклі «Ка-та-стро-фа» А. Петрашкевіча Міна Лаўравіч (арт. В. Міхайлаў) — самы буйны функцыянер — з'яўляецца нават не цэнтрам усёй сцэнічнай пабудовы, таму што ён адзін са сваіх пражэкцёрствам і стварае цэлы спектакль. Адначасна ў В. Міхайлава Міна Лаўравіч. Ёсць у ім нейкая асаблівая, унутраная і знешне бурлівая дзелавітасць, імпульсіўная і апантаная скіраванасць да мэты. У спектаклі звычайная чалавечая логіка супрацьстаўлена міражнаму мысленню раз-

дату, то функцыянерам круціць галавой не трэба: ёсць устаноўка — пагадзіся і робатна выконвай. Вырашыў вялікі кіраўнік горада да кроплі вынішчыць алкаголь — усе функцыянеры дружна ў ладкі, і загрымелі з іх лёгкай рукі ў грамадстве дыскусію на тэмы «Вобраз алкаголіка ў замежнай літаратуры», «Алкагалізм на службе імперыялізму». Гэта з плана іх работы па выкананню...

З эйфарычнага бласлаўлення прыбліжаных функцыянераў рэгулярна прарастаюць у грамадстве культуры і культуры. Выхадзіў Міна Лаўравіч на тэлебачанні — і прыбліжаныя млеюць ад дыфірамбаў у яго гонар. Пачатак культуры ёсць, што будзе далей? З падобнага ў нас усё пачыналася, і для нас не сак-

Сцэна са спектакля.

Фота В. Грыбайлы.

Выстаўкі

Вернасць абранай тэме

У снежні — пачатку студзеня ў Палацы мастацтваў праходзіла выстаўка твораў пейзажыста Уладзіміра Маскоўскага, арганізаваная з нагоды 50-годдзя мастака.

Творы Уладзіміра Маскоўскага не кідкія, яны не аглушаюць глядача странатасцю фарбаў. Але яны прымушаюць думаць аб прыгажосці нашых лясоў і бароў, рэк і азёраў і наогул усім тым, што заваецца Радзімай.

Адразу адчуваецца школа, якую мастак атрымаў у нашага вядомага майстра Вінтара Грамыкі. Асабліва запамінаюцца такія творы У. Маскоўскага, як «Залаты вечэр. Возера Глыбелка», «Браслаўшчына», «Асенняя мелодыя», «Настрычкі», «Саўгас Ходцы», «Пасля дажджу», «Партызанскія лясы Беларусі» і іншыя. Усё гэта — пейзажы эпічнага плана. У поле зору мастак уключае вялікія прасторы зямлі. Таму глядач мае магчымасць сіласці ўяўленне не толькі пра асобны навалак таго ці іншага нутка Беларусі, але аб прыродзе і

прыгажосці ўсяго краю. Такі «панарамны» падыход да адлюстравання краявідаў, відаць, мастаком быў успрыняты, яшчэ ў дзяцінстве. Бо нарадзіўся мастак на Палонжы, у сям'і, з дзяцінства яму давялося аглядаць шырыню прывольжскіх стэпаў, прыгажосць і магутнасць вялікай ракі. І нават, апынуўшыся ў Беларусі пасля вучобы ў БДТМІ, ён захаваў у сабе гэтую любоў да панарамнасці.

У Маскоўскага споўнілася 50 гадоў. Для мастака гэта невялікі ўзрост. Бо вучоба часта заканчваецца недзе ў 30—35 гадоў. Зроблена за гэты час ім нямала. З канца 60-х гадоў ён пастаянна ўдзельнічаў у рэспубліканскіх мастацкіх выставах. А з 1968 — і ўсесаюзных. Творы У. Маскоўскага экспанаваліся за мяжой, у тым ліку ў Японіі, Грэцыі і ФРГ.

Мастак шмат падарожнічае, ён часта наведвае свае родныя прывольжскія мясціны: Растоў, Суздаль, Яраслаўль. Бывае на Поўначы і Сярэднім Азіі. І з усіх гэтых вандраванняў ён

прывозіць безліч эцюдаў, якія потым увасабляе ў сваіх мастацкіх палатнах. І заўсёды жывацісец застаецца верным самому сабе — ён пейзажыст эпічнага плана.

Але, гаворачы пра творчасць мастака, трэба выказаць некаторыя крытычныя заўвагі. У большасці палатнаў адчуваецца пэўны кансерватызм мыслення, аднолькавасць у колеравай па-

будове, «засушанасць» жывапіснай формы. Усяго гэтага мастак імкнецца пазбавіцца і ў пэўнай меры гэта яму ўдаецца, асабліва ў партрэтных наідах і эцюдах.

Патэнцыяльныя магчымасці мастака, калі меркаваць па апошніх яго творах — значныя, але яны яшчэ не рэалізаваны цалкам.

Л. ДРОБАУ.

Каштоўнасць кожнага імгнення

У дзяржаўным мастацкім музеі БССР працуе выстаўка твораў Барыса Казанова. Амаль 25 гадоў назад ён скончыў Беларускае тэатральна-мастацкае інстытут. Працаваў мастаком у Рэспубліканскім тэатры юнага глядача, выкладаў у БДТМІ. У выстаўках удзельнічаў са студэнцкіх гадоў.

Экспазіцыя персанальнай выстаўкі складалася з жывапісных палатнаў і падырхоўчага матэрыялу да іх — графічных замалёвак. Яны даюць магчымасць адчуць канцэптуальную і стылістычную эвалюцыю ў творчасці мастака. Відэаочна, што ў першых работах Б. Казанова адчуваўся ўплыў мастацтва «малых галандцаў». Сёння ж мастак, імя здаецца, чымсьці нагадвае сучаснага амерыканскага мастака Эндраў Уайета з яго сцвярджаннем каштоўнасці кожнага імгнення жыцця, уменнем

бачыць вялікае ў малым, вечнае ў штодзённым.

У сваіх творах Б. Казанову імкнецца убачыць прыроду ян адухоўленае люстэрка чалавечай сутнасці. Нездарма асобныя пейзажы ён называе партрэтамі. «Жнівень, Вяртанне дадому», «Час збірання збожжа», «Вясна. Клопаты людскія», «Перад навальніцай» — простыя назвы прастых, на першы погляд, сюжэтаў з глыбокім філасофскім падтэкстам. Калі мастак звяртаецца да жанру партрэта, ён аддае перавагу бліжнім і сябрам (на заках Казанова не піша, выключэнне — гістарычная серыя для аднаго з мінскіх НДІ), малюе перанятае, асэнсаванае: «Іван Сцяпанавіч (бацька)», серыя «Падлетак», «Прысвячэнне маці».

Пра поспех выстаўкі ў глядачоў сведчаць шматлікія ўдзячныя запісы ў кнізе водгукаў.

В. БОГУШ.

ХТО ВЫ, СЯБАР ДЗЯЦЕЙ?

Беларускае аддзяленне Савецкага дзіцячага фонду імя У. І. Леніна ўстанавіла незвычайную прэмію — «Сябар дзяцей». Штогод, да Міжнароднага дня абароны дзяцей, ёй будзе адзначана тры лаўрэаты. Ім уручым медаль, дыплом і грашовую прэмію ў суме тысячы рублёў кожна.

Хто можа стаць лаўрэатам гэтай унікальнай прэміі? Спраўдны сябар дзяцей, які шмат гадоў плённа працуе на ніве выхавання, аховы здароўя, фізічнага ўдасканалення юных грамадзян. Гэта могуць быць людзі самых розных прафесій, званняў, рангаў, узростаў, нацыянальнасцей — міністр і кухарка, настаўнік і доктар, пісьменнік і мастак, няня і кампазітар, рабочы і дырэктар, спартсмен і журналіст.

Вылучэнне і абмеркаванне кандыдатаў адбываецца спачатку ў працоўных калектывах, грамадскіх арганізацыях, школах, дзетдамах, бальніцах, рэдакцыях. Адным словам, вылучыць лаўрэата можа практычна любы калектыў. Але пры гэтым трэба абавязкова мець думку саміх дзяцей, далучыць іх да публічнага абмеркавання сваіх сяброў.

Усе паступішыя прапановы разглядае журы на прэміях, якое ўзначальвае лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР Васіль Вітка. Пакінутыя кандыдатуры для далейшага абмеркавання публікуюцца ў друку. Канчатковае рашэнне журы прымае да 20 мая, а вылучэнне і абмеркаванне — з 1 лютага па 1 мая.

Якія патрэбны дакументы на будучага лаўрэата? Рашэнне калектыву, падпісанае кіраўніком і прадстаўніком мясцовага аддзялення Дзіцячага фонду, замацаванае пячаткай. Журы патрабуе падрабязную характарыстыку, якая павінна пацвердзіць плённую працу кандыдата з дзецьмі, яго ўдзел у вырашэнні мэт і задач Дзіцячага фонду.

Прэміі «Сябар дзяцей» будзем уручаць 1 чэрвеня — у Міжнародны дзень абароны дзяцей. Хочам рабіць гэта пры актыўным удзеле дзяцей, на іхніх вялікіх святах.

Хто вы, сябар дзяцей?

Уладзімір ЛІПСКІ,

старшыня праўлення Беларускага аддзялення Савецкага дзіцячага фонду імя У. І. Леніна.

Чытач ставіць пытанне

Хто наступны?

Даўно ўжо выспела гэта думка-прапанова — адкрыць у штотыднёвіку «Літаратура і мастацтва» краязнаўчую рубрыку, якая б знаёміла чытача — аматара роднай гісторыі і літаратуры — з рэдкімі, мала або зусім невядомымі выданнямі беларускай тэматыкі.

У прыватных бібліятэках сабраана нямала рэдкіх кніг даравацкіх і даваенных выданняў (па гісторыі, мастацтве, знаёміцы і інш.), якіх і ў рэспубліканскай «Ленінцы» не знойдзеш. І ўсе гэтыя каштоўнасці звычайна вядомы абмержаванаму колу людзей, у асноўным рэдакцыям, знаёмым...

Сённяшні час — гэта час масавага ўздыму цікавасці да праўдзівай гісторыі Радзімы, яе немалых культурных набыткаў. Нарощвае хаду сур'ёзны аматарскі рух, які знаёміць з лепшымі набыткамі мінулага. І ў гэтым асветніцкім руху немагчыма карысць грамадскасці мог бы прынесьці сваёасаблівы абмен паведамленнямі ў «ЛіМе» ўласнікаў рэдкіх кніжных збораў, цікавых калекцый, іншай друкаванай у розныя часы паграфпрадукцыі (геаграфічныя карты, рэпрадукцыі, пап'ёрны і інш.).

Чым кіравацца, дасылаючы паведамленні ў новую рубрыку?

Дакладна спісваецца з тытульнага ліста назва кнігі, прозвішча аўтара, год і месца выдання, яго памер і колькасць старонак. Калі маюцца на кіры іншыя адзначэнні (прысвячэнні, пячаткі і інш.), іх варта таксама прыводзіць у тэксте. Далей належаць даць кароткі пераказ зместу твора. Пры наяўнасці вельмі цікавых мясцін прадстаўляецца нароценыя ўрывак для ілюстрацыі.

У якасці прыклада прапаную чытачам «ЛіМе» кароткія звесткі аб кніжцы з уласнага збору старых выданняў.

«ПОД ГНЕТОМ УНИИ». ИСТОРИЧЕСКАЯ ПОВЕСТЬ ИЗ БЫТА БЕЛОРУССИИ 17 ВЕКА Н. СТРЕШНЕВА, В ДВУХ ЧАСТЯХ. С.-ПЕТЕРБУРГ. 27 АВГУСТА 1903 Г. Издание П. П. Сойкина. Типография и книжный склад — Стременная № 12, книжный магазин — Невский пр., 96, угол Надеждинской.

Фармат кнігі 20 x 13,5 см, 220 стар. На тытульным лісце дарункавы подпіс: «Краеведу Николаю Фёдоровичу Плавинскому на добрую память. Краевед М. Мельников. г. Кричев. 10 июля 1966 г.».

Гэтая кніга ні ў адным з вядомых рэспубліканскіх каталогаў не значыцца. Чаму — пакуль невядома.

Галоўны стрыхань гэтага твора — адчайная барацьба віцязчан у крэўным саюзе з палананамі, іншымі жыхарамі беларускіх гарадоў і ўкраінскімі аднадумцамі супраць гвалтоўнага насаджэння царкоўнай уніі і сацыяльнага ўціску. Дзеянне адбываецца ў Віцебску, Полацку, Оршы, Вільні, Варшаве і іншых мясцінах. Аўтар няблага ведае гісторыю краю і знаёміць чытача з вытокамі зацятай барацьбы за веру. Героі апавесці з'яўляюцца гістарычнымі асобамі. У прыватнасці, Мясціц Смятрыцкі, канцлер Сапега, біскуп Іасафат Кунцэвіч, кароль Жыгімонт III, папа Урбан VIII і іншыя.

Інтрыгуюць чытача і крыху знаёміць са зместам загаловакі асобных раздзелаў апавесці. Да прыкладу, «Ліст князя Сапегі», «Пакар царквы св. Вінцэнта», «Пакарэнне смерцю Хадыкі», і інш. Прывязна апавесці да Віцебска адчуваецца ў асобных назвах: Крывы завулак, шынок «Залаты певень», уніяцкая царква св. Вінцэнта. Твор гэты і сёння напамінае аб бурных падзеях 365-гадовай даўнасці, шырай прынадчынае адну са старонак гісторыі роднага краю.

Пачын здзейснены. Хто наступны пазнаёміць землякоў з чарговым рэдкім выданнем?

М. ПЛАВІНСКІ,
краязнаўца.

г. Віцебск.

Паэзія

Васіль ВІТКА

Майму старому

Пегасу

Даруй, што няўцешнымі, друг мой, радкамі партрэт наш сумесны аздоблю. Калісьці бывалі і мы рысакамі, пакуль не спазналі хамут і аглоблю.

Вясёлка на вадапоі

Зірніце, вунь дзіва якое — вясёлка на вадапоі!

Адразу ж пасля навалніцы прыпала дадолю ніцам па абодвы бакі — адным да крыніцы, другім да ракі.

Мусіць, добра сасмагла-такі і знясілела, знемагла. Вельмі ж доўга піла і піла.

Напілася, устала, зноў да самага неба дастала і ў сем столак, у сем новых вясёлак ярка-ярка над намі зайграла.

Лось у гаросе

Тацяне МАРХЕЛЬ
Ой улавлі дось ў гаросе,
а па ім ласіха ў лесе галосе

— Што ж гэта будзе, добрыя людзі?

Вы паўшчувайце, строгае слова скажыце, ды мне, беднай, паспачувайце, не карайце задужа, не вяжыце, ой не вяжыце вярхоўкамі майго люблага мужа.

Рваць гарох пры дарозе — спрадвек не злачынны занятка. Не для сябе ён стараўся — для ласянятка, для любімай пястункі, малага дзіцятка, што чакала ласунку — гарошку ў латках.

Дык завошта аблава і такая няслава? Вунь стаіць ля дарогі ўвесь аблытаны — ногі і рогі, як цянетамі сеткі.

Заступіцеся, дзеткі!
Ён не выцерпіць гэтакай мукі.
Ой вазьміце лася на парукі!

Вока майстра

Ул. КРУКУ
Вока майстра — дакладнае вока,
бачыць блізка яно і далёка

не прыблізна,
не на авось,
бачыць, як на рэнтгене —
наскрозь.

Для яго мы не толькі аб'екты,
мы ў яго аб'ектыве —
суб'екты.

Не прыхарошвай сябе,
ягамосць, —
вока майстра пакажа,
якія мы ёсць.

Беларуская мова

О колькі знаўцаў-самазванцаў цябе ірвалі па жывому,
перадаючы ў шалёным танцы
у рукі з рук адзін другому!

Не абыйшлося без укладу
іх кожнага, хто меў уладу.
Паплекнік Берыі — Цанава
і той сваё засведчыў права,

і той з тубыльцамі ў абдымку
адгарцаваў сваю лезгінку.
Жахалі з беларускай мовы

яго два прывіды, два страшных
словы.

Да іх бязлітасна быў строгі
міністр дзяржаўнай засцярогі.
Дзе толькі сустракаў іх кат,
зусюль выпорваў: «яд» і «ад».

Загад, як кажучы, ёсць загад,
і ўсе рэдактары газет
змянілі: «пралетарыі, яд...»
і скрозь пісалі толькі: «ед-
найцеся!»

А чытачы, ім да таго якая справа! —
чытай напісанае і маўчы,
еднайцеся, як загадаў Цанава.
Жандар не толькі намі правіў,
жандар і правапіс нам правіў.

Не гаварыце, змрочны гумар,
яшчэ наперадзе каронны нумар.
Кароне набліжаўся юбілей.
А як яго адзначыць выдатней,
засведчыць вернасць і любоў
кароне, ушанаваць вялікага патрона?

О незабыўны час, прасветлы
гэты!

Закліканы ўсе лепшыя паэты,
заўважым, што найлепшыя
пісаць яму павіншаванне
ў вершах.
А на яго вялікасць імяніны
падаць павіншаванне ў скрыні,
што выштукоўвалі славетныя
майстры —
па косці і па дрэву разбары.

«Вялікаму ад беларускага
народе» —
яны аздобілі разьбою скрыню.
З такое радаснай нагоды
собраўся ўвесь сінкліт наш
слынны.

Дзяржаўныя мужы ад асалоды
аж паціралі рукі, ледзь
не млелі,
але, чакаючы Цанавы згоды,
зірнуўшы на яго, ураз знямелі.

Раз'ятраны, чарней ад ночы,
ускочыў той: — Вам засляпіла
вачы?

Вы пішаце: «ад беларускага
народе»
і думаеце, правадыр наш будзе
рад?

Загадава адсекчы слова: ад!
Такая здарылася ў нас прыгода,
выпадак нечаканы гэты.
Я сам таму — адзін з нямногіх
сведка...

Пакутніца мая! хто толькі
не калечыў
цябе — свой дурань,
і паплекнік, і заплекнік,
і столькі самазванцаў

цябе секла,
а ты і ад перажыла,
перажывеш і пекла.

Апошняя анкета

На ўсім веку кляймо,
як на воку бяльмо —
час навечна пракляты
ўжо за тое адно,
што канца не відно
і бязвінным і вінаватым.

Не спалохацца ката
папробуйце, пасмейце,
даць у храпу сатрапу —
хіба што пасля смерці.

І пайшоў брат на брата,
а сястра на сястру.
Хто адкажа: — Не вінаваты,
я спакойна памру?

На апошнюю ўрэшце анкету
я прышлю вам адказ з таго
свету,

ні на каліва не схлушу,
як ганебна і прыкра паэту
д'яблу ў заклад аддаваць душу.

Праблемны верш

Праблемы, праблемы,
праблемы.
Наскрозь прадзяўблі вы мне
цемя,
ад вас я глухі ўжо і немы,
праблемы, праблемы
праблемы...

Важнейшай за вас няма тэмы
у часе перабудовы,
скуголіце ўсюды, праблемы,
гучней за ўсе іншыя словы.

Без вас адпаведнага фону
няма на ніводнай трыбуне,
на тэле, ля мікрафону
і нават у вулічным тлуме.

Хаваецца хто за праблемы?
Па праўдзе сказаўшы, усе мы
лезем з уласнай падушкай
цераз ігольнае вушка.

Уласны мой двор непразлы,
я крычма крычу і нема:
— Хто за брыдоты адказны?
Вядома ж, не я — праблемы!

Памылкі ў мяне не малыя,
іх цэлыя абярэмы.
Яны не мае ўжо, калі я
іх назаву — праблемы.

І сам я не вінаваты,
як кажучы, сюдэма-тудэма,
мае ўсе пралікі і страты —
праблемы, праблемы,
праблемы.

Рэжысёр М. Пінігін ажыццявіў на сцэне Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы пастаноўку п'есы Я. Шварца «Дракон» (пераклад на беларускую мову В. Тараса).

Над спектаклем працавалі мастак К. Данілаў, кампазітар У. Кур'ян, балетмайстар А. Кастрыцкі.

У спектаклі гучаць вершы Л. Дранько-Майсюка. Ролі выконваюць лаўрэаты Дзяржаўнай прэміі БССР А. Дзянісаў, В. Манаеў, заслужаныя артысты рэспублікі М. Федароўскі, А. Памазан, У. Рагаўцоў і іншыя.

А. Лабуш (Ланцэлот); сцэна са спектакля.

Фота Ул. КРУКА.

Анатоль Аляксандравіч АНІКЕЙЧЫК

Беларускае савецкае мастацтва панесла цяжкую страту. 3 лютага 1989 года раптоўна памёр член КПСС, народны мастак БССР, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР, дэпутат Вярхоўнага Савета Беларускай ССР, вядомы скульптар і педагог Анатоль Аляксандравіч Анікейчык.

А. А. Анікейчык нарадзіўся 11 ліпеня 1932 года ў г. Барысаве Мінскай вобласці. У 1959 годзе закончыў Беларускі дзяржаўны тэатральна-мастацкі інстытут і актыўна ўключыўся ў творчую дзейнасць, займаўшы аб сабе як таленавіты, самабытны і творчы майстар.

Творчасць А. А. Анікейчыка — прыметная веха ў гісторыі беларускай манументальнай і станковай пластыкі. Гераічная аснова, высокая грамадзянскасць, рамантычны пафас, вострае адчуванне сучаснасці — неад'емныя якасці яго лепшых скульптурных работ.

Ён з'яўляецца адным з аўтараў помніка У. І. Леніну ў г. Барысаве, мемарыяльнага комплексу «Прарыў» у г. п. Ушацы, прысвечанага неўміручаму подзвігу беларускіх партызан, помнікаў народнаму паэту БССР Я. Купалу ў Мінску і Нью-Йорку. Сярод створаных ім твораў — мемарыял памяці ахвяр фашызму ў в. Шуньўка на Віцебшчыне, мемарыяльны знак у гонар Мінскага партызанскага падполля, помнікі Г. Гастэлу, Ф. Дзяржынскаму, станковыя і манументальныя работы, якія адлюстроўваюць велічнасць слаўных перамог са-

ня эрудыцыі дазвалялі яму паспяхова фарміраваць у моладзі неабходныя прафесійныя якасці, высокую грамадзянскасць, актыўную жыццёвую пазіцыю.

Разам з творчай і педагогічнай работай Анатоль Аляксандравіч Анікейчык вёў актыўную грамадскую дзейнасць. Ён выбіраўся сакратаром праўлення Саюза мастакоў БССР, членам Камітэта па Дзяржаўных прэміях БССР у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры, членам праўлення Беларускага таварыства дружбы і культурнай сувязі з зарубажнымі краінамі.

Заслугі А. А. Анікейчыка ў развіцці выяўленчага мастацтва адзначаны ордэнамі Дружбы народаў, «Знак Пашаны», медалямі і ганаровымі граматамі Вярхоўнага Савета БССР.

Светлая памяць аб мастаку-камунісце, педагогу, добрым і чуйным таварышу назаўсёды застанецца ў нашых сэрцах.

вевкага народа, багаты духоўны свет чалавека.

Многа сіл А. А. Анікейчык аддаў педагогічнай дзейнасці. Працуючы загадчыкам кафедры, прафесарам Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута, ён выхаваў не адно пакаленне мастакоў. Педагагічны талент, метадычнае майстэрства, шыры-

Я. Я. САКАЛОУ, В. Г. БАЛУЕУ, В. І. БОРЫС, М. І. ДЗЕМЯНЦЕЙ, У. Г. ЕЎТУХ, М. С. ІРУНОУ, В. Ф. КЕБІЧ, М. В. КАВАЛЕУ, М. І. ЛАГІР, У. А. ЛЯПЕШКІН, А. А. МАЛАФЕЕУ, В. А. ПЯЧЭННІКАУ, Г. С. ТАРАЗЕВІЧ, Ю. М. ХУСАІНАУ, У. І. ГАНЧАРЫК, В. В. ГУРЫН, С. Я. ПАУЛАУ, Я. К. ВАЙТОВІЧ, У. Р. ГАЛКО, У. І. МІХАСЕУ, А. А. БОНДАР, А. У. ВАСНЯЦОУ, Ю. Р. АРЭХАУ, У. І. СТАЛЬМАШОНАК, З. І. АЗГУР, Г. Х. ВАШЧАНКА, С. Р. ГАРБУНОВА, Ю. М. ГРАДАУ, А. А. ДЗАЦОУСкі, М. С. ЯРОМЕНКА, М. А. ЕРМАЛІЦКІ, Я. А. ЗЛАТАУСкі, Я. М. КАВАЛЕУСкі, А. Р. КАЖЭУНІКАУ, Л. М. ЛЕВІН, І. М. ЛУЧАНОК, І. П. МАКАЛОВІЧ, В. А. НІКІФАРАУ, М. А. САВІЦКІ, Я. І. СКУРНО (Максім Танк), У. І. СЛАБОДЧЫКАУ, А. В. САБАЛЕУСкі, В. К. ЦВІРКО, Я. Р. ЧАМАДУРАУ, І. Г. ЧЫГРЫНАУ, В. П. ШАРАНГОВІЧ, Л. Д. ШЧАМЯЛЁУ.

ПАМЯЦІ РОДНАГА СЯБРА

На пакутнай зямлі
Анатоль,
Аляксандраў сын,
Анікейчык,
Ты не слухаў падказак нейчых,
Чуў чужы
І не чуў свой боль.

Ты за іншых, за ўсіх хварэў,
За смаўжоў,
За сляпых караедаў.
А маланка цаляе,

Ведаў,
У вершаліны годных дрэў.
Сорак пяты запомніў ты.
Трыццаць сёмы падмеў палаці,
Нянька наскла мовы
Маці
Вочы сплала да слепаты.

Здолеў проціставіць парыву
Паслужэнству і паслушэнству,

Па сваёму вобразу і шаленству
Ты вякі для вякоў паўтарыў.

Беларускі край у журбе.
А на ўсіх твайго сэрца хапала—
Караткевіч,
Машэраў,
Купала.
Не хапіла цябе
На сябе...

Рыгор БАРАДУЛІН.

СЭРЦА МУЖНАЕ, ВЫСАКАРОДНАЕ

Здаецца, ты толькі што выйшаў з майстэрні, дарагі мой сябра... Прагаварылі мы з табой да гадзіны ночы, а раніцай — страшная вестка: цябе няма. Розумам гэта ўсведамляю, а сэрца не хоча слухацца. Слова «паміць» — пра цябе! Пра цябе, мой дружа, у чым магутным целе было столькі дабрый, міласэрнасці не толькі ў дачыненні да мяне, а да любой жывой істоты — да дзіцяці, старога, да птушкі...

Пахавалі мы цябе, Анатоль, побач з тваімі былымі сябрамі, якім ты аддаў часткіну свайго сэрца, а значыць — і жыцця, сэрца з Уладзімірам Сямёнавічам Караткевічам і Пятром Міронавічам Машэравым, людзьмі, якіх ты любіў, якім стварыў сваімі рукамі выдатнага скульптара надмагільныя помнікі. Цябе няма, дарагі дружа, але са мной, з намі, — твая энергія, твае задумкі...

Напярэдадні таго дня, які назаўсёды забраў цябе ў нямёт, мы абмяркоўвалі пытанне тваёй будучай персанальнай выставы. Але не толькі гэта хвалілася цябе, мастака. Ты быў спраўдлівым Грамадзянінам, улюбённым у сваю родную Беларусь. Таму табе хацелася, каб на плошчах тае гарадоў, вуліц, паркаў стаялі скульптурныя творы, дастойныя высокага мастацтва. Табе хацелася, каб трагедыя Курapatу была не спадчынай больш ніколі ніводнага чалавека ў свеце, а таяму тваё мары ў сваёй, тваёй са жніўня 37-га, адпуская цябе забралі твайго бацьку, перанесці

у гліну. Так, ты марыў удзельнічаць у конкурсе на праект помніка, мемарыяла, які прысвечаны б памяці ахвяраў сталіншчыны, расстраляных у Курapatax...

Многае ты думаў палепшыць і ў жыцці нашага творчага саюза, і ў адносінах паміж таварышамі-мастакамі. Твая альтруістычная натура проста кіпела нянавісцю да раўнадушша, абьякавасці. Увесь гэты час, пачынаючы з 1953 года, калі мы з табой пазнаміліся, а потым і пасябравалі, ты жывіў, як на вулкане, бо быў чалавекам неўтаймоўнай энергіі, надзвычайнага імкнення да праўды. З якой шчырай, абвостранай грамадзянскасцю ты гаварыў пра ўсё, што адбываецца ў краіне. Ты быў не толькі мастаком вялікіх маштабаў, але і чалавекам высокіх пачуццяў, які блізка браў да сэрца тое, што адбывалася наўкол. Ты выходзіў гэтыя высокія пачуцці ў сваіх вучняў. Бадай, ніводнага наша гутарка ў тваёй або маёй майстэрнях не праходзіла без таго, каб ты не ўспомніў сваіх выхаванцаў, будучых скульптараў, якім наканавана рабіць нацыянальнае мастацтва. І дыпломныя работы іх заўсёды скіроўваў на тое, каб былі яны напоўнены ўвагай да Радзімы, да яе гісторыі...

І твае дыпломнікі, і мы, твае сябры, асірацелі без цябе, Анатоль. Асірацелі... Без тваёй дабраці, падтрымкі. Я заўсёды быў удзячны табе за тваю тантоўную, добразычлівую крытыку ў адрас маіх твораў, якія яшчэ не сышлі з мальбертаў. Ты любіў жываціць... Ты любіў людзей... Здаецца, васьмь зараз ты пазовніш па тэлефоне і сваім магутным голасам скажаш: «Прывітанне, дружа! Як ты сябе адчуваеш? А калі адкажу, што не вельмі добра, дык праз некалькі хвілін будзеш у мяне з апаратам для вымярэння ціску... Так было... Цяжка гаварыць гэтае «было». Мне здаецца, што ты заўсёды «будзеш», заўсёды будзеш з намі. Бо ёсць твае творы, твае «Пушкініна», якія сёння экспануюцца ў Палацы мастацтваў. Есць твае манументы, помнікі ў Мінску і Барысаве, ва Ушацах і ў далёкай Амерыцы. Есць чудаўныя партрэты нашых сучаснікаў і гістарычных асоб... Так, вялікі мастак цягам не адыходзіць з жыцця, бо панідае людзям частку свайго хвалевання і свайго сэрца. А ў цябе сэрца было гордае, мужнае і высакароднае, дарагі Анатоль. І менавіта гэтая высакародная энергія, з якой ты жыў, спыніла тваё сэрца, дружа...

Што мы, твае сябры, можам зрабіць для цябе? Захаваць светлую памяць. Дзейную памяць... Лепшым помнікам табе, Толя, магла б стаць твая майстэрня, якую неабходна пераўтварыць у мемарыяльны музей скульптара Анікейчыка.

Леанід ШЧАМЯЛЁУ.

ЁН СЛЕД ПАКІНУЎ НА ЗЯМЛІ

Чорная, жалобная вестка прыходзіць заўжды зняпачку. Яшчэ больш жахліва і горка сэрцу тады, калі яна тычыцца чалавека, якога ты даўно любіш і глыбока паважаеш, з кім разам было лёгка і добра, хто шчыра і даверліва адкрываў табе душу, дзяліўся задумамі, клопатамі, трывогай і болям. Анатоль Аляксандравіч Анікейчык глыбока разумее ролю мастацтва ў сучасным свеце, верыў у яго магчымасці зрабіць наша жыццё прыгасцейшым, дабрэйшым, шчэ літвейшым. Ён высока цаніў літаратуру, быў сваім сярод пісьменнікаў, і яны адказвалі на таварыскіх, душэўную шчодрасць мастака ўзаемнасцю. Любоў скульптара да літаратуры ўвасобілася ў многіх таленавітых станковых і манументальных работах.

Кожнае наведванне майстэрні Анатоль Аляксандравіча, як і тое — нядаўняе, апошняе, не было для мяне экскурсійным, азнаямленчым. Пасля такіх сустрэч надоега застаецца ўзрушэнне, працеу розуму і сэрца. Майстар ніколі не спынаўся паказаць свае новыя работы. Ён даражыў тымі хвілінамі, калі твае вочы пачуць дапытліва вылучаць, абмацаваць з усіх бакоў эскіз, засяроджвацца на нейкіх дэталях, а затым загарэцца святлом захаплення. Яму хацелася, каб гэта адбывалася не на хаду, не ў сумятні. Скульптар любіў перад тым проста пасядзець, пагаманіць пра нешта іншае, выслухаць тое, што зараз хвалюе цябе. І васьмь ён — плён ягонай фантазіі, таленту: акрыленыя постаці двух геніяў усветнай паэзіі — Пушкіна і Міцкевіча, тонка перададзены воблік Наталі Ганчаровай. Выдатна!

Але гэта яшчэ не ўсё. Анатоль Аляксандравіч абяцаў паказаць надзвычай дарагую для яго работу — свайго Кастуся Каліноўскага. З хвалеваннем чакаю, бо ведаю, як доўга падстаўляў ён да спраўды грандыёзнай нацыянальнай тэмы, выношваў сваю задуму яшчэ ў той час, калі нашы звышпільныя чыноўнікі — «суперінтэрнацыяналісты» наіпалі «табу» на гэтае святое для кожнага беларуса імя.

Знімаецца нанідка, і прад вацьма паўстае дынамічная, скіраваная ў будучыню велічная фігура палымінага рэвалюцыянера, мужыцкага абаронцы. Ён узнімаецца з народнай гушчыні, каб магутным нарогам сваіх ідэй пераараць, як поле, долю беларусаў, заклікаючы да барацьбы за волю і лавесці на змаганне слаўных дзеючоў... Мы доўга стаім моўчкі, нікія словы тут не патрэбны...

Творчасцю А. А. Анікейчыка я зацікавіўся ў студэнцкія гады, але больш блізкае знаёмства адбылося на пачатку 70-ых гадоў, калі ён ствараў палізу Ушацаў мемарыяльны комплекс «Прарыў», прысвечаны подзвігу 16-ці партызанскіх брыгад, якія ў 1944 годзе расцялі жалезныя кляшчы фашыскай благады. На будаўніцтве заўсёды былі

патрэбны рабочыя рукі, і я, працуючы сакратаром Ушацкага райкама камсамола, клапаціўся, каб моладзь рабіла дапамогу творчай групе, далучалася да высакароднай справы. Анікейчык у працы быў апантаным, заводзіў усіх, з ім шчыраваў кожны. А бывалі і не вельмі прыемныя здарэнні. Адночы мы з ім ледзьве не засталіся без ступіняў ног, калі манціравалі, замацоўвалі на бетонных сценах цяжкія металічныя дэталі. Пасля гэтага Анатоль Аляксандравіч жартаваў: «Цяпер мы з табой пабрацімы».

Запомніўся мне і такі выпадак. Калі будаўніцтва мемарыяла закончалася, яго меўся наведаць Пётр Міронавіч Машэраў. Даведаўшыся пра гэта, раённае начальства падняло на ногі вучняў стэрэйшых класаў, загадала ўзяць меўты і прымуціла месці будаўнічую пляцоўку. Паднялася цэлая хмара пылу. Анатоль Аляксандравіч страшэнна раззлаваўся: «Каму патрэбна такая дурная работа? Гэта ж будоўля...» Падтрымаў скульптара і я. Але, як мы ні пераконвалі, нічога не дапамагло. А верталёт Пятра Міронавіча сеў палізу мемарыяла раней наменчанага часу. Ён падышоў да людзей і, разуменчы ў чым справа, пасля прывітання строга запытаў: «Што гэта вы піль мне ў вочы пускаеце?» А потым перагледваўся з Анікейчыкам, які пахмурна стаў збоку, і яны весела зарагаталі, пайшлі аглядаць зробленае.

Вечарам, калі цяпельца, Анатоль Аляксандравіч, успомніўшы, відаць, нешта больш сур'ёзнае, чым гэты камічны эпізод, гаварыў: «Як і ненавідну духоўную галечку, прымітывізм, начальніцкі сэрб і разам з тым жахліваю некамплетнасць, падхалітва перад вышэйшым па пасадзе. А ўсяго гэтага столыні навокала...» І ён надоега задумаўся, схіліўшы сваю буйную, прыгонную галаву, углыдаючыся ў зьверныя рызыні погляда.

Пазней мне даводзілася быць разам з Анатолем Аляксандравічам у паездках-віадроўках, выступаць перад людзьмі, адчуць ягоныя выдатныя чалавечыя якасці, глыбіню душэўных парыванняў.

Творца, надзвычай шчодрасці адораны талентам, майстра, які многага дасягнуў, Анатоль Аляксандравіч быў строга да сябе, не даваў паслабіні. Усё ягонае творчае жыццё — гэта спалляючая праца, узыходжанне на прыступках мастацтва далей і далей. Зараз ён быў у самай поўнай сіле і зрабіў бы шмат карыснага для роднай Беларусі. Неймаверна балюча і страшэнна шкада, што ў наш складаны час, калі кожны сумленны, мужны і таленавіты чалавек, кожны баец за лепшую будучыню народа на ўліку, так заўчасна адыходзіць такіх людзей!

Сяргей ЗАКОННІКАУ.

АБАРВАНАЯ СТРУНА

Анатоль Анікейчык увесь імкнуўся ў будучыню, заставаўся рамантыкам і ў юнацкіх парываннях, першым дакрананні да гліны, і ў сталых здэяніненнях — цяпер яны ўжо сталі гісторыяй. Усвядоміць гэта яшчэ немагчыма, занадта крыватоўчыць недарэчнасць таварыцтва, і кашчунна думаць і гаварыць аб іншых вымярэннях яго быцця...

Яно ў бронзе, у граніце, у арацаўленай і адухоўленай мастаком памяці пра іншыя жыцці, аддадзеныя вялікай жырцье, пра гераічныя і трагічныя лёсы і неардынарныя асобы, да якіх заўсёды цягнуўся Анатоль Анікейчык. Гастэла, Шуньўна, «Прарыў»... Ленін, Кастра, Машэраў... Бетховен, Пушкін, Міцкевіч, Купала, Ахматава... Твары родных і блізкіх, сяброў... Яны застануцца на нашай зямлі, на месцах ваенных папалішчэй і бітваў, наля аўтастрада, на могілках, у скверах далёкіх і блізкіх гарадоў і пасёлкаў. У

айчынных і замежных музеях. І ў майстэрні скульптара.

Яшчэ ўчора суды можна было прыйсці, не боючыся парушыць творчае адасабленне. Тут шчыра спрачаліся, абмяркоўвалі новыя задумкі, дзіліліся ўражаннямі пра вялікі і малыя падзеі, тут сцвярджалася часнае, добрае і адмаўлялася карыслівае і прыставаўляніцтва. Анатоль Анікейчык заўсёды заставаўся самім сабой. Імпальсіўны, адкрыты, ён востра рэагаваў на праўду і хлусно, адкуль бы яна ні зыходзіла, падтрымліваў усё прагрэсіўнае, радаваўся кожнай свежай думцы, таленту сяброў і налег і быў непрымырым да подласці...

З якім праніклівым болям абарвалася струна гэтага жыцця. Якой яна аназалася тонкай у гэтым вялікім, моцным, душэўна і фізічна прыгожым чалавеку. І як доўга будзе гучаць яна ў кожным з нас.

Алег СУРСКІ.

Саюз пісьменнікаў БССР глыбока смуткуе з прычыны смерці народнага Мастака Беларусі, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР, дэпутата Вярхоўнага Савета БССР Анікейчыка Анатоль Аляксандравіча і выказвае спачуванне родным і блізкім нябожчыка.

Калектыв Аб'яднання дзяржаўных літаратурных музеяў БССР смуткуе з выпадку заўчаснай смерці народнага мастака БССР А. А. АНІКЕЙЧЫКА і выказвае глыбокае спачуванне яго родным і блізкім.

ТЫСЯЧА ДЗЁН ПАСЛЯ ЧАРНОБЫЛЯ

(Пачаток на стар. 1).

пром, урад рэспублікі не раз і не два звярталіся да саюзных міністэрстваў з просьбай дапамагчы зрабіць работу механізатараў больш бяспечнай. На аб'яцанні ў высокіх кабінетах не скупацца, толькі вось рэальнай дапамогі пакуль сапраўды не відаць. За тры гады атрымана ўсяго 825 кабін, што ў некалькі разоў менш патрэбнасці. Ды і тыя без кандыцыянераў. Нават Мінскі трактарны завод ніяк не наладзіць серыйны выпуск загерметызаванай тэхнікі.

ПЫТАННЕ: Больш за ўсё забруджанага малака паступае ад асабістых кароў. Гэта і зразумела: дзе селяніну ўзяць чыстае сена! На фермы кармы яшчэ завозацца з іншых абласцей, а каровы з падворкаў ядуць толькі тое, што расце ў полі за ваколіцай.

Ю. ХУСАІНАУ: Для асабістага статка ў пацярпеўшых раёнах мы штогод завозім па 3—4 тысячы тон сена. Вядома ж, гэтага мала. Трэба на месцы нарыхтоўваць чыстыя кармы, адводзіць бяспечныя пашы. Нездарма ж у пацярпеўшых гаспадарках асушаны сотні гектараў забалочаных зямель, палі добра падкормлены мінеральнымі ўгнаеннямі. Калі ж прыдатных плошчаў усё ж не знаходзіцца — нічога не зробіш, трэба здаваць кароў.

ПЫТАННЕ: Я чуў, што калі ў

пацярпеўшыя раёны прыязджаюць маскоўскія спецыялісты, то прыхопліваюць з сабой і прадукты харчавання. Як робіце Вы?

Ю. ХУСАІНАУ: Я часта бываю і бываю ў тых раёнах. Харчуся заўсёды гэтак жа, як і мясцовае насельніцтва. Ніякіх «запасаў у кантэйнеры» з сабой не бяру.

ПЫТАННЕ: Ці праўда, што ўрад БССР даў згоду на захоўванне радыеактыўных адходаў АЭС на тэрыторыі рэспублікі?

У. ЕУТУХ: Гэта хлусня. Павінен катэгарычна заявіць: урад такога дазволу не даваў, рашэнняў не прымаў. Гэта чутка пушчана бессаромнымі людзьмі ў разліку на абыякавца. Сховішчаў радыеактыўных адходаў на тэрыторыі рэспублікі няма і будаваць іх ніхто не збіраецца.

ПЫТАННЕ: Першыя навуковыя рэкамендацыі па вядзенню сельскагаспадарчых работ былі дадзеныя яшчэ летам 1986 года. Ці змяніліся яны з улікам набытага вопыту?

Ю. ХУСАІНАУ: За тры гады Дзяржапрам тройчы пераглядаў рэкамендацыі па вядзенню сельскай гаспадаркі ў забруджаных раёнах. І кожны новы варыянт якасна адрозніваецца ад папярэдняга. Перш за ўсё ўзмацняліся радыяцыйныя нормы. Некаторыя з іх, асабліва па пітной вадзе і малаку, зменшыліся ў дзесяць і нават сто разоў.

Пракладзём асфальт у зону?

МЕРКАВАННЕ СПЕЦЫЯЛІСТА:

У. Ф. СМІРНОУ, намеснік міністра жыллёва-камунальнай гаспадаркі БССР:

— Напэўна, я не паграшу супраць ісціны, калі скажу, што на першым часе лёс пацярпеўшых раёнаў вырашалі... крыніцы. Радыеактыўныя дамы можна было ачысціць або знесці, пабудаваць новыя, дарогі — заасфальтаваць, глебу — скапаць. Можна было нават завезці ў магазіны чыстыя прадукты. Але чыстую ваду людзі павінны былі знайсці тут, на месцы. Вось чаму ў першыя ж месяцы пасля аварыі было ачышчана больш як тры тысячы калодзежаў. Там, дзе адкрытая вада аказалася небяспечнай — у Брагіне, Хойніках, Нароўлі, — ужо к 30 мая дадаткова былі ўключаны ў гарадскія сеткі 11 артэзіянскіх свідравін. Уведзена ў эксплуатацыю станцыя абезжалезвання на гарадскім водазаборы ў Хойніках. Асабліва складаная сітуацыя склалася ў Гомелі, таму што палавіну горада паў Сож. У небывала кароткі тэрмін тут быў пабудаваны новы артэзіянскі водазабор і водаправодныя сеткі, што дазволіла поўнацю перавесці горад на падземныя крыніцы водазабеспячэння. Пабудаваны дадатковыя водазаборы і ў іншых населеных пунктах, і цяпер на ўсёй забруджанай тэрыторыі людзі могуць піць ваду абсалютна спакойна.

Можна ўзнікнуць пытанне: як быць з забруджанай вадой? Яе сапраўды нямае застаецца пасля дэактывацыі пабудовы, дарог, тэхнікі. Магу паведаміць, што сумесна з АН БССР нашымі спецыялістамі праведзены выпрабаванні электраагуляцыйнай устаноўкі для ачысткі вады ад радыенуклідаў. Аналагічная доследна-эксперыментальная ўстаноўка ўжо дзейнічае ў Хойніках.

ПЫТАННЕ: Свае прадукты селянам у Брагіне і Хойніках есці не дазваляюць. А што там можна купіць у магазінах?

Р. З. ГРЫШЧАНКОУ, старшыня праўлення Беларускага сельскагаспадарчага ўпраўлення: Насельніцтва пацярпеўшых вёсак і пасёлкаў забяспечваецца мясам з разліку 180 грамаў у дзень на чалавека. Стараемся, каб у магазінах тут не было перабойў з малаком, крупамі, іншымі прадуктамі. Здаецца, праўда, што прылаўкі пус-

туюць. Прычына — адсутнасць транспарту. Асабліва не хапае рэфрыжэратараў. Амаль увесь рэспубліканскі фонд спецаўтатранспарту мы аддаём пацярпеўшым раёнам, ды толькі фонды гэтыя невялікія. Усё ж сёлета дэфіцыт аўтатранспарту павінен быць ліквідаваны.

ПЫТАННЕ: Вы казалі, што жыхарам пацярпеўшых раёнаў па дзяржаўных цэнах адпускаецца мяса з разліку 180 грамаў на дзень. Я жыву ў Хойніках, і, акрамя кааператывных прадуктаў, ніякіх іншых у магазіне не бачу. Дэфіцытам сталі нават яйцы, агародніна. Дзіцячыя дашкольныя ўстановы вымушаны закупляць кааператывнае мяса, таму што дзяржаўнае ім ніхто не дае. Як Вы растлумачыце такую сітуацыю?

Р. ГРЫШЧАНКОУ: Я магу толькі яшчэ раз паўтарыць ужо названыя тут лічбы. За размеркаванне прадуктаў Беларускага адказаваць не можа — гэта справа мясцовых органаў. Трэба ўлічваць яшчэ тое, што: па названых мной нормах забяспечваюцца жыхары толькі тых вёсак і пасёлкаў, якія знаходзяцца ў зоне пастаяннага кантролю. Усе астатнія населеныя пункты забяспечваюцца па звычайных нормах.

ПЫТАННЕ: Я галоўны санітарны ўрач Слаўгарадскага раёна. Мы зрабілі разлікі і лічым, што для нармальнага забяспечэння людзей, якія працяваюць у зоне пастаяннага кантролю, раёну неабходна 740 тон мяса. У 1988 годзе было атрымана 460 тон. І на 1989 год фонды не павялічаны. Мы не можам забяспечыць паўнацэнным харчаваннем нават цяжарных жанчын, дзяцей.

Р. ГРЫШЧАНКОУ: Для задавальнення попыту насельніцтва ў зоне пастаяннага кантролю Слаўгарадскага раёна патрэбна 228 тон мясапрадуктаў. Столькі ж і выдзелена, а з улікам рэалізацыі мясных кансерваў за год на аднаго чалавека прыпадае 92 кілаграмы. Сёлета гэты паказчык складзе 100 кілаграмаў.

ПЫТАННЕ: У 34 населеныя пункты Слаўгарадскага раёна завозіцца чыстае малако, а ў 94, якія таксама знаходзяцца ў зоне, — не.

Р. ГРЫШЧАНКОУ: Сапраўды, да другой палавіны 1988 года Магілёўскім аблвыканкомам былі вызначаны 34 населеныя

пункты, куды малочныя прадукты трэба было завозіць. Райспажыўсаюз арганізаваў завоз чыстых малакапрадуктаў яшчэ ў 16 пунктаў. Больш пакуль зрабіць не можам — не хапае транспарту. У гэтай сітуацыі трэба шырэй выкарыстоўваць для перавозкі прадуктаў аўтамабілі мясцовых гаспадарак і арганізацыяў.

ПЫТАННЕ: Есць школы, у якіх адны вучні атрымліваюць бясплатнае харчаванне, другія — не. Дзеці не разумеюць і не прымаюць такога падзелу на тых, хто заслугоўвае бясплатнага абеду, і тых, хто яго не заслугоўвае. Падкажыце, як настаўнікам больш даходліва растлумачыць дзецям логіку такой сітуацыі?

А. ФАМІЧ, старшыня Дзяржкамтэта БССР па працы: Пытанне знаёмае. І ставіцца яно правільна. Мы ж маем справу з дзецьмі. Адкаж, на жаль, пакуль такі: бясплатна харчуюцца толькі тыя школьнікі, якія прыходзяць у «чыстую» школу з «забруджаных» вёсак. Змяніць становішча — у кампетэнцыі Мінфіна і Камітэта народнай адукацыі СССР. У якую суму вельяцца вырашэнне гэтай дэлека не школьнай задачкі — пакуль не вядома. Але рашаць яе трэба.

ПРАПАНОВА: Дзеці — багацце нацыі. Яны найбольш безабаронныя перад радыяцыяй, Відаць, ёсць неабходнасць распрацаваць комплексную праграму аховы дзяцінства ад вынікаў аварыі. Група пры ўрадзе рэспублікі, Беларускае аддзяленне Саветага дзіцячага фонду, Таварыства міласэрнасці проста абавязаны зрабіць гэта. І чым раней, тым лепш.

ПЫТАННЕ: Тут прагучала сцвярджэнне, што здароўе ніводнага чалавека не пацярпела. Аб чым тады сведчыць дваякая зарплата і даплата 30 рублёў на кожнага члена сям'і, якая жыве ў зоне пастаяннага кантролю?

У. ЕУТУХ: Сапраўды, людзі, на шчасце, здаровыя, а грошы даплачваюцца за складанасць работ, за вымушанае захаванне пэўных мер перасцярогі. У рэшце рэшт за тое, што частка вырашчана ў сваім агародзе прадукцыі забіраецца. Праца ж затрачана, і яна павінна аплачвацца.

ПЫТАННЕ: Чаму ж тады ў Магілёўскай вобласці ў забруджаных раёнах людзі не атрымліваюць даплаты?

А. ФАМІЧ: На пастаўленае нам пытанне саюзныя органы нам адказваюць, што ўстаноўлены адзіныя нарматывы даплат і для Украіны, і для Беларусі, і для Бранскай вобласці. Яны выплачваюцца толькі пры адной умове: калі ўзровень забруджанасці складае 15 кюры на квадратны кіламетр і вышэй. У большасці раёнаў Магілёўскай вобласці гэты паказчык ніжэйшы. Так што пры ўсёй павазе да жыхароў тых раёнаў дапамагчы ім у гэтых адносінах мы пакуль што нічым не можам.

ПЫТАННЕ: Чаму Беларусь адмовілася ад дапамогі іншых краін, хоць яна пацярпела больш за Украіну?

У. ЕУТУХ: Каб такая дапамога нам была прапанавана, мы б з велізарнай удзячнасцю прынялі яе. У саюзныя органы мы звярталіся і атрымалі вельмі адчувальную падтрымку — нам выдзелілі 1 мільярд 150 мільянаў рублёў.

ПЫТАННЕ: У раёны бедства накіроўваюцца добраахвотнікі. Пасля вяртання адтуль яны звяртаюцца ў свае прафкомы з просьбай аб прадастаўленні пэўных льгот. Узнікаюць канфлікты. Ці не пара ўжо ўнесці яснасць!

А. ФАМІЧ: Льготы прадугледжаны для невялікай групы людзей: тым, хто працаваў не наогул у зонах забруджвання, а толькі на ўчастках адчужэння. Што ж датычыць першачар-

говавай устаноўкі такім асобам тэлефона, прадастаўлення іх дзецям месца ў дашкольных установах, жылля, то такія патрабаванні беспадстаўныя.

ПРАПАНОВА: Я — Аляксандр Пракопаў, старшыня Брагінскага райвыканкома, хачу спытаць у журналістаў, якія абараняюць тых, хто самавольна вярнуўся ў выселеныя вёскі, навошта яны з «самасёлаў» герояў робяць! Якую героіку бачаць яны ў тым, што людзі, у асноўным пенсіянеры, рызыкуюць сваім і так далёка не ідэальным здароўем, а потым узнікаюць прэтэнзіі — таго няма, гэтага не хапае, забыліся, маўляў, на нас. А адкуль чаму ўзяцца, калі ўсе службы — магазіны, комплексныя прыёмныя пункты, нават пошта ў такіх вёсках закрыты! У нас не хапае транспарту, каб арганізаваць нармальнае забеспячэнне жывых вёсак, фонды на прадукты таксама недастатковыя — тут я катэгарычна не падзяляю прамернага аптымізму Р. Грышчанкова.

Словам, прапаную неадкладна распрацаваць заканадаўчыя акты, якія б давалі права мясцовым Саветам самастойна, а не прымушанага высялення вырашаць гэтыя пытанні. Прашу ўрад рэспублікі абмеркаваць гэту прапанову, выйсці з ёй, калі трэба, у саюзныя інстанцыі, паколькі дакумент такі — а тут мяне падтрымалі ўсе без выключэння саветкія работнікі з пацярпеўшых раёнаў, вельмі неабходна.

ДУМКА

УДЗЕЛЬНІКА СУСТРЭЧЫ:

Т. Ф. КРУТАЎЦОВА, намеснік старшыні Гомельскага аблвыканкома:

— У гэтай зале сёння прысутнічае амаль 40 прадстаўнікоў нашай вобласці. Мы вельмі ўважліва слухаем усё, што гавораць спецыялісты, і разумеем тую заклапочанасць, якая гучала ў пытаннях і ў адказах. Мы ўдзячныя вам за гэта.

Нам сёння сапраўды нялёгка. Не ўсё адладжана з забеспячэннем насельніцтва прадуктамі харчавання, не так хутка, як хацелася б, ідзе дэактывацыя, комплекснае добраўпарадкаванне населеных пунктаў. Часам не хапае матэрыялаў, фонды на якія абмежаваны.

Але жыццё падносіць нам праблемы, звязаныя не толькі з вытворчасцю, але і псіхалагічным станам насельніцтва. Павінна сказаць, што, нягледзячы на прымаемыя меры па ліквідацыі вынікаў аварыі, актыўную растлумачальную работу, нам не ўдалося пазбегнуць радыефобіі.

Пытанні, пытанні... Вострыя, аб'ектыўныя, але напоўненыя шчырай трывогай за лёс дарагіх кожнаму з нас куткоў зямлі, за здароўе цяперашняга і будучых пакаленняў. Іх было зададзена вельмі шмат за час гэтай сустрэчы, якая працягвалася без малага сем гадзін. Адказы на большасць з іх гучалі пераканаўча, важка. Добра сказаў пра гэта адзін з удзельнікаў сустрэчы: «Я ішоў сюды зацятым песімістам, іду назад — з надзеяй, таму што даведаўся пра аб'ектыўную карціну таго, што здарылася».

Згадзіцеся, у нас адбылася патрабавальная, але карысная для ўсіх размова, сказаў, падводзячы вынікі сустрэчы, У. Г. Еўтух. Мы змаглі ўдакладніць пазіцыі кіраўніцтва рэспублікі, і грамадскасці. Я думаю, гэта дапаможа нам лепш разумець адзін аднаго, больш давяраць. Вядома, у нашай дыскусіі не абшлось без крыўдных слоў. Яна яшчэ раз паказала, што ўсім нам трэба вучыцца палеміцы, культуры адносін, дэмакратыі. Бо мы ж робім адну агульную справу.

Прагучала тут і нямаля прапанова, якія кіраўнікі міністэрстваў і ведамстваў павінны старанна разгледзець, калі трэба — выехаць на месца, прыняць вычарпальныя меры па вырашэнню праблем і праінфармаваць аб іх насельніцтва.

Я ўпэўнены, што сённяшняя размова, пра якую даведаецца шырокая грамадскасць, будзе мець не толькі маральнае, палітычнае значэнне. Яна дапаможа больш эфектыўна весці работы па ліквідацыі вынікаў аварыі.

Удзельнікі сустрэчы былі аднадумныя ў тым, што работнікам міністэрстваў і ведамстваў часцей трэба быць у пацярпеўшых раёнах, жыхары якіх чакаюць адказаў няхай не на глабальныя, а простыя, жыццёвыя пытанні, якія вызначаюць сёння іх жыццёвы тонус, іх веру або нявер'е ў заўтрашні дзень, іх рабочы настрой.

Матэрыялы да друку падрыхтавалі
Ю. БЕХЦЕРАЎ, **М. КУЧКО,**
Я. ГАРЭЛІК, **М. МІХАЛЬЧЫК,**
кар. БЕЛТА, **кар. «Звязды».**

(Газета «Звязда» за 8 лютага 1989 года.)

Лісты чытачоў, змешчаныя на старонках газеты, у якіх уздымаліся вострыя праблемы, нявырашаныя пытанні, рэдакцыя пасылае ў адпаведныя інстанцыі для азнамлення і прыняцця мер. Ведамства, арганізацыі на турботы «ЛіМа», хоць часам і са спазненнем, аднак адказваюць і прымаюць захаваныя лісты.

У «ЛіМе» за 21 кастрычніка мінулага года быў змешчаны калектыўны ліст удзельнікаў

дырэктара па агульных пытаннях Э. Пшоно. Кіраўніцтва АДДзялення Інстытута тэхнічнай кібернетыкі АН БССР запэўнівае рэдакцыю ў тым, што ў далейшым падобнае не паўтарыцца.

На жаль, паўтараецца і паўтарылася. І аб гэтым паведаміла нам у рубрыцы «Чытач прыйшоў у рэдакцыю» пад загалоўкам «Безабаронная істака» («ЛіМ» № 36, 9.9.88) мастак-кераміст В. Грыгарышына. Яна расказала, як у час ра-

Са Слуцкага гарвыканкома, куды рэдакцыя накіравала ліст А. Лаўрыновіча, прыйшоў адказ за подпісам старшыні выканкома М. Нікалаева. Ён паведаміў, што факты гэтыя пацвярджаюцца.

«Выканкомам прымаюцца меры па ўпарадкаванні гарадскіх могілак і недапушчэнні выпадкаў хуліганства на іх. На тэрыторыі могілак праведзеныя вясніны ўзнаўленчыя работы. Аднак неўдамыя асобы спрабавалі разрабаваць магілы Люцыны Орды. Зараз вядуцца работы па ўзнаўленні магілы, арганізацыя ўнутраных спраў пры-

«ЛіМ» выступіў. Які вынік?

КАБ НЕ ПАЎТАРАЛАСЯ

студыі бальнага танца, арганізаванай пры Рэспубліканскім Доме настаўніка. У ім ішла гаворка аб тым, у якіх складаных, непрыстасаваных умовах для заняткаў харэаграфіяй знаходзіцца студыя. Студыя не мае свайго памяшкання, туліцца ў падсуседзях лячэчнага гуртка ў пакойчыку памерам два квадратныя метры, там няма дзе пераапрацуваць, а заняткі праводзіцца ў праходным фая на першым паверсе. У той жа час, пішучы аўтары пісьма, на другім паверсе пусте лепшая паркетная зала Мінска. Яна пусте не ў прамым сэнсе гэтага слова, бо размешчана там «Рэспубліканская выстаўка па рабоце з педагогічнымі кадрамі ў святле рэформы агульнаадукацыйнай і вышэйшай школы», якая часцей за ўсё закрыта, усяго некалькі экскурсій у год там праводзіцца. Студыйцы прапанавалі памяншаць паверхавы з выстаўкай.

Ліст разгледжаны ў Міністэрстве народнай адукацыі. Намеснік міністра Г. А. Бутрым адказаў:

«У Доме настаўніка цяпер у 25-ці гуртках і калектывах займаецца каля тысячы чалавек: 376 настаўнікаў, 363 вучні, 46 студэнтаў, 186 рабочых і служачых.

Па прычыне недахопу плошчаў некаторыя калектывы, у тым ліку студыя бальнага танца, знаходзяцца ў складаных умовах. Заняткі даводзіцца праводзіць у фая першага паверха, дзе часта адбываюцца іншыя мерапрыемствы.

Кіраўніцтва Дома настаўніка вядомы ўмовы работы студыі. Але палішыць іх пакуль няма магчымасці.

Перанесці рэспубліканскую выстаўку па рабоце з педагогічнымі кадрамі на першы паверх і такім чынам вызваліць фая другога паверха для студыі бальнага танца, як прапаноўваў аўтары пісьма, нельга. Выстаўка пастаянна прымае шмат наведвальнікаў — настаўнікаў рэспублікі і краіны, і на першым паверсе ў час іншых мерапрыемстваў яна фактычна будзе выключана з работы. Да таго ж усладніцца ахова экспанатаў пры масавым наплыве людзей на розныя мерапрыемствы».

Што ж, адказ досыць пераканаўчы, як кажуць, на месцы лепш відаць. Дом настаўніка і сапраўды вытрымлівае не малы цяжар. Тым не менш, студыйцам ад гэтага не лягчы. Ці захоўвацца ім увогуле пасля ўсяго гэтага танцаваць, ці не падсякнутца на карані цудоўнага памкненні прыносіць людзям радасць?

Дойга давялося чакаць рэдакцыі адказу на ліст кіраўніцтва Саюза мастакоў БССР («ЛіМ» № 17 за 22.4.88) з Акадэміі навук БССР, дакладнай, з АДДзялення фізікі, матэматыкі і інфарматыкі. У лісце гаварылася пра знішчэнне ў Інстытуце тэхнічнай кібернетыкі АН БССР рэспісу ў тэхніцы энкаўстыкі «Навука» вядомай мастачкі З. Літвінавай. Акадэмік-сакратар АДДзялення АН БССР У. А. Лабуноў у сваім адказе піша, што публікацыя разгледжана на пасяджэнні парткома і сходзе калектыву інстытута. Крытыка прызнана правільнай, за безадказнасць у адносінах да мастацкага твора строга ўказана в. а. дырэктара інстытута В. Танасеву і намесніку

монта Бярэзінскага гарадскога вузла сувязі знішчылі яе керамічнае пано, каб вызваліць сцяну для маляршчы.

На гэтую публікацыю рэдакцыя атрымала водгукі з Мінскага абласнога вытворча-тэхнічнага аб'яднання сувязі за подпісам намесніка начальніка ўпраўлення В. А. Гетманава. Ён піша: «Выпадак гэты разгледжаны ў калектыве ўпраўлення, таксама праведзена работа з кіраўніцтвам вузлаў сувязі з тым, каб больш такое не паўтаралася».

Ды ўзв'яснілася ў гэтым няма, бо за маральныя і матэрыяльныя страты ніхто, па сутнасці, не нясе адказнасці, лёсам твораў прафесійнага мастацтва распараджаюцца некомпетэнтныя, абываковыя людзі.

У свой час у «ЛіМе» быў змешчаны ліст слухача Мінскай ВПШ А. Лісіцкага («ЛіМ» № 41, 14.10.88), у якім аўтар выказаў глыбокую заклапочанасць тым, што краязнаўчы музей старажытнага пасёлка Турава (у першыню — агадзавіца ў Лаўрэнцьеўскім летанісе пад 980 год) шосты год рамонтуюцца, а зрухаў ніякіх. 12 тысяч гістарычных экспанатаў схаваны ад вачэй наведвальнікаў (да рамонта музей наведвала 30 тысяч чалавек штогод). Як падлічыць маральную шкоду ад такога рамонта? Яшчэ адна акалічнасць выклікала сумненне ў А. Лісіцкага. У сувязі з пераходам розных падраздзяленняў Міністэрства культуры на самаакупнасць і самафінансаванне некаму прыйшла думка зрабіць наведванне музея платным, нягледзячы на тое, што ходзяць туды ў асноўным школьнікі.

Адказвае старшыня Тураўскага пасялкоўскага Савета народных дэпутатаў А. С. Буда: «Выканком пасялкоўскага Савета разам з кіраўніцтвам музея неаднойчы звярталіся ў розныя інстанцыі, уключаючы Гомельскае абласное ўпраўленне культуры, з просьбай дапамагчы ў вырашэнні пытанняў па заканчэнні рамонта краязнаўчага музея. Пісьмова звярталіся і да кіраўніцтва мастацка-вытворчага камбіната, які праводзіць рамонт памяшкання. Сёння ўжо большая частка работ па рамонт музея выканана. Увесь рамонт будзе закончаны ў другім квартале гэтага года. Выканком пасялкоўскага Савета народных дэпутатаў лічыць, што ўвядзенне платнага наведвання музея ў нейкай меры пасадзейнічае зніжэнню колькасці наведвальнікаў».

Ліст чытача, як бачым з адказу, знайшоў падтрымку і заклапочанасць мясцовых улад.

7 кастрычніка мінулага года ў «ЛіМе» артыст Гомельскага аблдрамтэатра А. Лаўрыновіч з горыччу апавядаў пра тое, якое цяжкае ўражанне зрабіла на яго наведанне слудзік могілак, дзе пахаваны яго блізкія. Жудасна было глядзець на разрабаваныя старажытныя магілы, пісаў аўтар, у тым ліку на ўчынены здзек з праху Люцыны Орды. Знішчаны, лабіты, зруйнаваны гранітныя скульптуры, стрэлы. Сярод магіл з рогатам носіцца на вельасіпах падлеткі. Пра якую духоўнасць пакаленняў можна гаварыць, калі такія пагардлівыя адносіны да магіл.

маюцца аператыўныя меры па наведванні парадку. Памятныя мясціны, брацкія магілы, магілы Герояў Савецкага Саюза і Сацыялістычнай Працы замацаваны за прадпрыемствамі і школамі горада, якія будуць за імі даглядаць.

Што ж, ёсць надзея, што справы тут сапраўды будуць папраўлены.

Яшчэ на адным лісце, змешчаным у № 43 за 28 кастрычніка 1988 года, хацелася б запінаць увагу. Яго аўтар мастацкі кіраўнік народнага фальклорнага ансамбля «Крупіцкія музыкі» заслужаны работнік культуры БССР Уладзімір Гром дзяліўся сваімі ўражаннямі ад Міжнароднага фестывалю фальклору, які праходзіў у Італіі, удзельнікам якога быў і гэты ансамбль. Ён расказаў, як беражліва ставяцца на востраве Сардынія да нацыянальных культурных традыцый, як шануюць народную творчасць, як развіваюць яе і як мы адстаём у гэтым сэнсе. Акрамя ўсіх іншых прычын, ёсць і аб'ектыўныя прычыны, накіраваныя на тое, што ў сталіцы Беларусі няма спецыяльнага цэнтру фальклору, які б мог збіраць народныя здабыткі, стаць своеасаблівай школай. Такі цэнтр мог бы размясціцца ў доме-сядзібе на вуліцы Казініна, 76, у так званай «Белай дачы». Аднак вырашана дом гэты аддаць пад супермаркет дзёжны відэа-дыска-брэйк-бар. Ці разумна гэта? Не за гарамі (у 1992 годзе) Міжнародны фестываль фальклору, які мяркуецца правесці ў Мінску.

Рэдакцыя паслала ліст У. Грома ў Мінгарвыканком. Пісьмо чытача разгледжана і прыняты адпаведныя захаваны. Адказвае начальнік Упраўлення культуры А. А. Літвіновіч. Цытуем адказ: «...дом сядзібнага тыпу «Белая дача» перададзены на баланс Рэспубліканскаму навукова-метадычнаму цэнтру культуры для размяшчэння ў ім цэнтру фальклорнага мастацтва БССР».

Як кажуць, каментарыі не патрэбны.

У тым жа 43-м нумары пазі А. Пісьмяноў змясціў свой ліст, у якім расказаў, што ў Магілёве ўжо каторы год на праспекце Міру на доме № 35-а вісіць мемарыяльная дошка з бар'ельефам паэта, заслужанага дзеяча культуры, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР Аляксея Пысіна. Але, адзначаў аўтар пісьма, беларускага паэта нехта задумаў зрабіць «звышінтэрнацыяналістам», надпісаўшы дошку па-руску.

Старшыня Магілёўскага гарвыканкома Д. А. Сівіцкі ў сваім адказе на наш запыт паведамаў: «...вытворчаму аб'яднанню жыллёва-камунальнага гаспадаркі Магілёўскага гарвыканкома разам з мастацка-вытворчымі майстэрнямі Мастацкага фонду БССР даручана зрабіць і ўстанавіць новую мемарыяльную дошку з тэкстам на беларускай мове паэту, лаўрэату Дзяржаўнай прэміі БССР, заслужанаму работніку культуры рэспублікі А. В. Пысіну да 1 сакавіка 1989 г.».

Аддзел пісьмаў «ЛіМа».

Леанід ГАЎРЫЛКІН

5 лютага раптоўна памёр вядомы беларускі пісьменнік, член КПСС Леанід Іванавіч Гаўрылкін.

Л. І. Гаўрылкін нарадзіўся 22 мая 1935 года ў вёсцы Стэп Добрушкага раёна Гомельскай вобласці ў сям'і служачага. У 1957 годзе скончыў аддзяленне журналістыкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна. Быў адказным сакратаром рэдакцыі церахоўскай раённай газеты «Ленінец», на працягу семнаццаці гадоў працаваў рэдактарам на Гомельскай студыі тэлебачання. Адначасова ўзначальваў Гомельскае абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў БССР. У 1977 годзе прызначаецца галоўным рэдактарам кінастудыі «Беларусьфільм», у 1979—1986 гг. — сакратар праўлення

СП БССР. Апошнія гады жыцця працаваў рэдактарам аддзела літаратуры часопіса «Вожык».

Леанід Гаўрылкін першыя апавяданні надрукаваў у 1959 годзе. Аўтар шэрагу кніг прозы, зборнікаў сатырычных апавяданняў, раманаў «Зямля дзяцей нашых», «Матчына хата», «Застаюся з табой». Працаваў і ў галіне драматургіі. У 1987 годзе выйшлі выбраныя творы ў двух тамах. У творах пісьменніка асветляюцца розныя сферы духоўнага жыцця нашых сучаснікаў, закранаюцца вострыя маральныя і сацыяльныя праблемы. Раман «Не магу без цябе» адзначаны прэміяй ВЦСПС і Саюза пісьменнікаў СССР як адзін з лепшых твораў мастацкай прозы аб рабочым класе.

Л. І. Гаўрылкін быў добрым таварышам, прынцыповым чалавекам. Прымаў актыўны ўдзел у грамадскай рабоце. Выбіраўся членам праўлення СП БССР, старшыншч праўлення Беларускага аддзялення Літфонду СССР, дэпутатам Маскоўскага раённага Савета народных дэпутатаў г. Мінска, намеснікам сакратара партыйнай арганізацыі рэдакцыі «Вожык», быў членам сцэнарна-рэдакцыйнай калегіі кінастудыі «Беларусьфільм». Узнагароджаны медалём і Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

Светлы вобраз Леаніда Іванавіча назаўсёды застаецца ў сэрцах сяброў і ўсіх, хто яго ведаў.

САЮЗ ПІСЬМЕННІКАЎ БЕЛАРУСІ
ДЗЯРЖТЭЛЕРАДЫЁ БССР
РЭДАКЦЫЯ ЧАСОПІСА «ВОЖЫК».

ЦЯЖКА ЗВЫКАЦЦА...

Спялая смерць у апошні час падазраюць зачасціла ў нашы рады. Урываецца зняцку, як чарнобыльска бляда, выполвае з культурнай нівы людзей у самым росквіце творчых сіл. Дзеньня Янішчыц, Анатоль Анілейчык... І вось Леанід Гаўрылкін...

Яна, бязлітасная смерць, бы змарок падбірае час, калі вырастаюць у цяне кожнае смелае, чэснае, праўдзівае слова і ўчынак, калі прыадрылася хоць нейкая магчымасць для ўратавання нашай шматпакутнай мовы і культуры.

У пятніцу 3 лютага, за гадзіну да канца рабочага дня Леанід Іванавіч прынёс свой чарговы твор з серыі «Жыцця знамятага Ігнація Валуна», папрасіў прачытаць да панядзелка. У панядзелак ён меўся дзяжурчыць па рэдакцыі — прыйсці раней, каб пакуль заварыцца-зашуміць тлумная рэдакцыйная кухня, прагледзець-прачытаць верстку-карэктурку сваёй кніжкі, якая праз 2—3 тыдні выйдзе ў «Бібліяцыі «Вожыка»».

На вясні жалю, панядзелка ў яго ўжо не было. У ноч з суботы на нядзелю раптоўна спынілася сэрца нашага таварыша...

Леанід Іванавіч неаднойчы гаварыў, што ён удзячны лёсу, што закінў яго ў «Вожык». Я думаю, і «Вожыку» пашчасціла, што ў гэты час абнаўлення часопіса літаратурны аддзел узначальваў Леанід Гаўрылкін — пісьменнік грунтоўнага сатырычнага таленту, чалавек чуйны да чужога болю, чуйны да бед і трагедый часу, да тых пазітыўных пераменаў, якія ад-

бываюцца ў нашым грамадстве. Ён быў адным з найбольш актыўных і паслядоўных прыхільнікаў перамен у «Вожыку», наданню яму свайго адметнага творчага твару, радаваўся кожнай знаходцы, кожнай удамай публікацыі, карыкатурі. Ён шмат зрабіў па вяртанню да «Вожыка» вядомых пісьменнікаў, прытоку ў сатырычны жанры творчай моладзі. Чалавек шчыры, спагадлівы, пазбаўлены амбіцыйнасці, недарэчнай дзіцячай гульні ў геніяльнасць, ён рабіў сваю справу па-сялянску самавіта.

Леанід Іванавіч жыў у няпростае час, і жылося яму няпроста. Многія часныя праўдзівыя радкі і старонкі яго твораў у гады застою воляю, а дакладней — самавольствам чыноўнікаў і перастрахоўшчыкаў ад цензуры і рэдактары засталіся па-за кнігамі, не дайшлі да чытача. Ох, які часта яму, пісьменніку сучаснай вострасацыяльнай тэматыкі, даводзілася, як кажуць, наступіць на горла ўласнай песні! Мо таму ён і не надта любіў гаварыць пра многія свае зняважаныя творы, ставіўся да іх даволі снетптычна, з ледзь схаваным болям. Магчыма, нам яшчэ давядзецца перачытваць Гаўрылкіна, магчыма...

Цяжка звыкацца з пачлчцем «быў» у адносінах да Леаніда Гаўрылкіна! Але 7 лютага на Паўночных могілках кінупі жменькі жыўра на яго дамавіну...

Хай мякнай будзе табе родная зямля, дарагі Леанід Іванавіч!

Валянцін БЛАКІТ.

Саюз пісьменнікаў БССР глыбока смуткуе з прычыны смерці пісьменніка Леаніда Гаўрылкіна, члена КПСС, члена праўлення СП БССР, рэдактара аддзела часопіса «Вожык» і выказвае спачуванне родным і блізім нябожчыка.

Калектыву рэдакцыі часопіса «Вожык» смуткуе з прычыны смерці рэдактара аддзела літаратуры, пісьменніка Гаўрылкіна Леаніда Іванавіча і выказвае глыбокае спачуванне родным і блізім нябожчыка.

Калектыву выдавецтва «Мастацкая літаратура» глыбока смуткуе з прычыны заўчаснай смерці пісьменніка Леаніда Гаўрылкіна і выказвае спачуванне сям'і, родным і блізім нябожчыка.

Трымаю ў руках апошні нумар «ЛіМа». Не хочацца яго адпусіць ад сябе, адкідаць ужо непатрэбным убок, як звычайна робіш, прагледзеўшы газеты. Бо тут не толькі інфармацыя, няхай сабе актуальная, сенсацыйная, а тое, што падбівае на роздум, прымушае асэнсоўваць, адкуль мы выйшлі і куды ідзем, якія страты панеслі на сваёй нялёгкай дарозе і чаго можна спадзявацца ад будучыні. Думкі

ўдалося пабыць на самым мерапрыемстве, вельмі сціпла пададзеныя вытрымкі з выступленняў пісьменнікаў і журналістаў на выязным пасяджэнні Савета па публіцыстыцы СР ССРСР. Сярод удзельнікаў — вядомыя ва ўсёй краіне людзі, якія валодаюць розумамі, генеруюць ідэі, што складаюць залаты запас інтэлектуальнага патэнцыялу перабудовы. Але, мабыць, цеснавата становіцца на лімаўскіх старонках, раз не знайшлі тут месца для больш разгорнутага выкладу іх меркаванняў і канцэпцый. Я ж дазволю сабе засяродзіць чытачоўскую

ўтрымалася, заплакала-загаласіла, запырылася ўжо над самай сабой, нібыта літасці просячы ў тых, у каго замест душы камяк чорнай гразі. Ды гэта ўсяго толькі прыём, бо не да іх, а да нас Ніна звяртаецца і гэтым самым нібы пацвярджаючы, што не адпяваў сябе і сваю родную мову Пімен Панчанка ў сваім вядомым «развітальным» вершы, а абуджаў нас на змаганне за яе правы. Вось так плача,

ванне тых «дзядзяў», што ўчэпіста трымаюцца за догмы ўчарашняга дня, а за адно, зразумела, і за свае абсуджаныя месцы. Пэўна што, яны пакрыўдзяцца за такое да сябе стаўленне, да сваіх, на іх думку, высокіх аўтарытэтаў. Невядома толькі, выкажуць свой гнеў і абурэнне на аўтара і газету адразу, у адкрытую, ці прытояцца да пары да часу і знойдуць прыдатны выпадак «аддзячыць» рыкашэтам, што, як паказана ў артыкуле, беларуская правінцыя ўмее рабіць выдатна.

Так ужо сталася, што наша перыферыя на абласным і нават раённым узроўні больш, чым сталіца, страціла павязь з роднымі вытокамі і з вялікай падазронасцю, як і раней, глядзіць на ўсё, дзе ёсць прыкметы нацыянальнага. Крочыць па краіне перабудова, але правінцыйны светлагляд не хоча здаваць сваіх пазіцый, як у абсягах вяртання да дэмакратыі, галаснасці, павягі да чалавека, так і ўкаранення ў свой нацыянальны грунт. Ці ж не красамоўны факт, што за гэтыя гады ні ў адным перыферычным горадзе не была адноўлена ні адна беларуская школа, а беларускамоўны клас, калі не памыляюся, створаны толькі ў Наваполацку ды, здаецца, у Брэсце. Мінск тут пайшоў значна далей і не толькі дзякуючы нефарма-

прамаўляе да нас і Ніна Мацяш:

Не давымотвайце мне сілы,
Не папхайце да мяккіх,
Дзе шлях мой па зямельцы мілай
Упрэцца ў сумныя крыжы...

Голас паэтки — не імітацыя болю, а балючая рана ў душы, развярджаная канкрэтнымі людзьмі ў канкрэтных абставінах беларэзскае рэчаіснасці.

Што гэта так, даведаемся з грунтоўнага, як заўсёды, артыкула Уладзіміра Калесніка «Тут можна жыць», прысвечанага аналізу беларэзскай перыферыі. «Аўтар з Брэста» ў які раз дае фору сталічным вучоным, пераканаўча даводзіць, што і на такім, здавалася б, спецыфічна «правінцыйным», матэрыяле можна прамаўляць высокія духоўныя ісціны, выступаючы адначасова ў ролі прапагандыста, філосафа, эстэтыка, ідэолага і палітыка. Такого б сінтэзу, такіх бы якасцяў нашым «прафесіяналам», якія ніяк не могуць вылузацца з шораў застоўнага перыяду і альбо пазбягаюць выходзіць на людзі, пра што, дарэчы, зусім слухна пісаў нядаўна ў «Правде» старшыня Дзяржтэатрадыі БССР Г. Бураўкін, альбо, асмеліўшыся, пачынаюць паўтарыць асломныя ісціны, вядуць свой маналог нецікава, суха, вяла, адарвана ад таго, чым жывуць людзі ў сённяшнім часе, што іх хвалюе і непакоіць. Што ж, хай вучацца і ў Калесніка — яго артыкул да краёў перапоўнены праблемамі не надуманымі, а рэальнымі, надзённымі, такімі, што абуджаюць думку і пачуццё, патрабуюць неадкладнага вырашэння.

Уражвае мускулістасць думкі чалавека, якому за шэсцьдзесят, багацце ягонай эмацыянальнай палітры, дзе і гнеў, і радасць, і смутак, і пшчота, і скруха, і іранічная ўсмішка, і з'едлівае сатырычнае высцёб-

Той незаўздросны на сённяшні дзень узровень свядомасці, узровень ведання культуры, як агульначалавечай, так і нацыянальнай, пра што слухна піша У. Калеснік, у значнай ступені праграміраваўся, падахвочваўся і «экспертаваўся» сюды са сталіцы. А перыферыя, становячыся ў позу піянера з яго «Зажуды гатоў!» на працягу дзесяцігоддзяў культуры тыраніі і культуры застоўнага бяздумнага паслухмянства, выконвала абсалютна ўсе, што ёй дыктавалі «з гары». Псіхалогія гэтая, як бачым, сям-там датрывала і да нашых дзён. Але час ужо не той, вецер перабудовы ўсё больш рашуча зрывае з цэпленых месц учарашніх людзей, чый агульны ўзровень і чыя псіхалогія ўспрымаюцца сёння ўжо з'явамі анахронічнымі...

Вось такія думкі і разважанні ўзніклі пасля працытання чарговага нумара тыднёвіка «Літаратура і мастацтва».

Яўген ЛЕЦКА.

3 13 ПА 19 ЛЮТАГА

14 лютага, 21.55

«ЛІРА»

Мастацна-публіцыстычная праграма.

Адбудзецца сустрэча з супрацоўнікамі і пазаштатнымі аўтарамі «Полымя». Размова пойдзе аб праблемах сучаснай публіцыстыкі, экалогіі, роднай мовы, гісторыі, культуры. Вядучая — паэтэса Л. Паўлікава.

15 лютага, 20.25

«БАЦЬКАУ ДАР»

100 беларускіх народных песень са збору Р. Р. Шырмы.

На гэты раз вы пазнаёміцеся з песнямі календарна-абрадавага цыкла, якія дайшлі яшчэ з дахрысціянскага часу. Веснавы цыкл прадстаўлены валачобнымі песнямі. Выканаўцы — хор Беларускага тэлебачання і радыё пад кіраўніцтвам народнага артыста БССР, прафесара В. Роўды.

У перадачы прымае ўдзел кандыдат мастацтвазнаўства Л. Касцюкавец. Вядучая — музыкантаўца Л. Манаранка.

15 лютага, 21.50

«У ТЭАТРАХ РЭСПУБЛІКІ»

А. П. Чэхаў. «Тры сястры». Спектакль Дзяржаўнага рускага драматычнага тэатра БССР імя Горкага.

Пастаноўна А. Сагальчыка. Ролі выконваюць заслужаныя артысты рэспублікі В. Клебановіч, Б. Масумян, артыстка Г. Маланкіна, артысты Б. Падва, А. Цвяткова, народны артыст БССР Р. Янчоўскі, заслужаны артыст БССР А. Ткачоўскі і іншыя.

17 лютага, 19.50

«РАДЗІМІЧЫ»

Літаратурна-мастацкі часопіс. Спачатку вы сустрэнецеся з паэтам В. Ярацам, затым пабываеце ў Веткаўскім музеі народнай творчасці. Убачыце таксама калекцыю карцін А. Хамера, якую ён падарыў нашай краіне. Экспанцыя яна ў выставачнай зале Гомельскай арганізацыі Саюза мастакоў БССР.

18 лютага, 17.25

КАНЦЭРТ БЕЛАРУСКАЯ НАРОДНАЯ ПЕСНІ.

У ім прымаюць удзел заслужаныя артысты рэспублікі Г. Радзюк, В. Скоробагатаў, Л. Бартнэвіч, В. Кучынскі, артыстка Т. Плянская, камерна-інструментальны ансамбль Беларускага тэлебачання і радыё пад кіраўніцтвам Я. Валасюка.

18 лютага, 19.35

«У ЖЫВАПІСЕ, ГРАФІЦЫ, СКУЛЬПТУРЫ»

Дзяржаўны мастацкі музей БССР добра вядомы аматарам мастацтва. Нядаўна яму споўнілася 50 год. Але ці ўсё так добра, як хацелася б нам? Пра сённяшнія праблемы музея і пойдзе гаворка ў перадачы.

Вядучы — журналіст У. Сцепаненка.

18 лютага, 23.10

СТУДЫЯ «РЭЯ».

Музычныя відэаканалы. Выступае Дзяржаўны канцэртны аркестр БССР. У праграме творы Лучанка, Іванова, Будзіна, Ханка.

Салісты: М. Скорынаў, А. Саўлінайта, І. Афанасьева, Я. Паплаўская, А. Ціхановіч.

19 лютага, 18.15

«ПАЗІІ РАДОН ЧАРОУНЫ...»

Вершы М. Забалоцкага ў перакладзе Я. Міклашэўскага.

18 лютага, 18.20

ТВОРЧЫЯ ПАРТРЭТЫ

Перадача прысвечана заслужанай артыстцы БССР Т. Мархель.

19 лютага, 19.25

«РАДОН З ДЗІЦЯЧАГА АЛЬБОМА».

Музычная навава па старонках творчасці П. Чайкоўскага. Выканаўца — народны артыст РСФСР Э. Пелагейчанка. Партыя фартапіяна заслужанай артысткі БССР Л. Мансімавай.

19 лютага, 23.25

«СУСТРЭНЕМСЯ ПАСЛЯ АДЗІНАЦЦАЦІ»

Інфармацыйна-музычная праграма.

3 пошты гэтага тыдня

ВАКОЛ ПРАВІНЦЫІ І КРЫХУ ДАЛЕЙ

вакол лёсу народа, яго культуры, асобных людзей...

Хіба можа пакінуць абыякавым, не ўзрушыць сваім болям і сваёй узвышанай мужнасцю лагерная перапіска Ларысы Геніюш з Васіліем Супруном. Не ўсіх, выяўляецца, зламаў, паставіў на калені сталінізм — нават там, у далёкім сіберным краі, у неймаверна невыносных умовах людзі ўмелі заставацца людзьмі, падтрымлівалі, рызыкуючы жыццём, адзін аднаго, больш таго — праз паэтычнае слова выказвалі свой пратэст супраць існага, сваю неадоўную прагу да волі. Але выстойвалі, безумоўна, далёка не ўсе, а толькі волаты духу. Дык колькі ж іх, што мелі светлыя і чыстыя, але недастаткова загартаваныя душы, каго зламала, скрышыла і растаптала бесчалавечная сталінская лагерная сістэма!

Падборка лагерных вершаў, не пабаюшы перабольшвання, — паэтычная з'ява года. Пра яе, мяркую, яшчэ скажуць сваё слова крытыкі. Я ж гартаю старонкі «ЛіМа» далей, спыняюся на апавяданні Уладзіміра Ягоўдзіка «Звярынец палкоўніка Чачэнскага». Радуюся, што ўбіраецца ў сталую сілу талент гэтага празаіка. Мне, як выдавецкаму рэдактару, давалося рыхтаваць у друк ягоную кнігу, дзе ёсць і аповесць пра сірочае маленства — празрыста-шчыры па стылі і шчыліва-драматычны па ўнутраным напуўненні твор. І вось нечаканка: тут, у «Звярынец палкоўніка Чачэнскага», аўтар акупаецца ў далёкую мінуўшчыну, у стыльвімы плане выяўляе сябе па-іншаму, але, галоўнае, застаецца мастаком слова з уласцівым толькі яму бачаннем жыцця, той эпохі, у якую ён здолеў арганічна ўвайсці, пранікнуць у яе духам, паказаць не знешне-рэгістрацыйна, а знутры, праз уласнае ўспрымання і асэнсаванне.

Цікава чытаюцца, абуджаючы шкадаванне, што не

ўвагу на выступленні журналіста А. Нікалаічанкі, рэпартажы якога вельмі часта друкуюцца ў «Вячэрнім Мінску». Чытаючы пераказ яго выступлення, не мог не парадвацца мужнасці чалавека, які не збаяўся сказаць горкую праўду пра газету, у якой працуе. Мабыць, у душы накіпела, узяло, што называецца, за жывое! Але ж ці не глумім мы ў сабе часцяком гэты святы гнеў супраць несправядлівасці і прымусу, не хочучы псаваць адносіны па службе, маўкліва пагаджаючыся з тым, што вымагае актыўнага пратэсту.

Як заўсёды, цікавая ў тыднёвіку чытачоўская пошта, якая на гэты раз пачынаецца з допісу доктара тэхнічных навук, прафесара А. Саламонава. Імя гэтага чалавека, спадзяюся, многія тысячы чытачоў запамінілі па вельмі сталай і ўважанай публікацыі ў «Знаменні юности» ў абарону нефармалаў, перш за ўсё «Талані». Здзівіла дасведчанасць аўтара ў канкрэтных грамадскіх справах, у тым, чым жыве беларуская моладзь. Тады ж і падумалася, што дарэмна мы не імкнёмся прылучаць такіх людзей да ўласна беларускіх праблем і балячак, што і ў сферы духоўнай культуры такія «тэхнары» здолелі б, мабыць, прынесці куды больш карысці, чым некаторыя занадта трапятлівыя, але тэарэтычна слаба падкаваныя «філеліягі».

У «ЛіМе» паважаны прафесар выступае не ўпершыню. На гэты раз — з невялікай нататкай, у якой вельмі сціпла выклаў, мяркую, некаторыя важныя моманты сваёй грамадзянскай праграмы. Хочацца паспадыравацца і выказаць пажаданне яшчэ не адзін раз сустрэцца на лімаўскіх старонках з яго цікавымі і змястоўнымі выступленнямі.

А зараз пра боль душэўны, якім шчыміць кожнае слова ў вершы Ніны Мацяш «Лаўцам чорнага ката ў чорным пакоі», таксама змешчаным у падборцы чытачоўскіх лістоў. А гэта сведчанне таго, наколькі злабадзённая стала наша пазіцыя (не ўся, вядома, а тая, што прасякнута болям нашай сучаснасці, якая рвецца з бюракратычнага курсодыму на прастор, пратэстуе, гневаецца і плача ачышчальнымі слязамі). Чытаў гэты верш, а з трагічнага прадоння чуўся Нінін плач-галашэнне па Жэні Янішчыц. І вось зноў не

«Літаратура і искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР. Минск. На белорусском языке.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць раз на тыдзень, па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856
АТ 00067

П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

АДРАС РЭДАКЦЫІ: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарова, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, на месніна галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-19-85, аддзела публіцыстыкі і нарыса — 33-19-65, аддзела пісьмаў — 33-19-65, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і тэлебачання — 33-21-53, аддзела музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва і аховы помнікаў — 33-24-62, аддзела народнай творчасці і культасветработы — 33-24-62, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і фоталюстрацый — 33-44-04, 33-24-62, карэктарскай — 32-20-64, бухгалтэры — 23-73-37.

Пры перадруку просьба спасылка на «ЛіМ». Рукапісы рэдакцыя не вяртае і не рэцензуе.

Галоўны рэдактар Анатоль ВЯРЦІНСКІ.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Алякс АСПЕНКА, Анатоль БУТЭВІЧ, Уладзімір ГІЛЕП, Мікола ГІЛЬ (нам. галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Лілія ДАВІДОВІЧ, Міхась ДРЫНЕУСКІ, Алякс ЖУК, Галіна КАРЖАНЕУСКАЯ, Ігар ЛУЧАНОК, Уладзімір НЯКЛЯЕУ, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Юрась СВІРКА, Уладзімір СТАЛЬМАШОНАК, Рычард СМОЛЬСКІ, Віктар ТУРАУ.

Адказны сакратар Андрэй ГАНЧАРОУ.